T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KELİLE VE DİMNE'DEKİ MASALLARIN 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ İLE KULLANILMASI

Yüksek Lisans Tezi

PEYMA AKGÜL ŞAHİN

İstanbul, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KELİLE VE DİMNE'DEKİ MASALLARIN 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ İLE KULLANILMASI

Yüksek Lisans Tezi

PEYMA AKGÜL ŞAHİN

1. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Süleyman Gümrükçüoğlu
2. Üye: Prof. Dr. Mustafa USTA
3. Üye: Doç. Dr. Ramazan GÜREL

İstanbul, 2025

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yeni Lisansüstü Tez ve Proje Yazım Kılavuzu kurallarına göre hazırladığım "Kelile ve Dimne'deki Masalların 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Örnek Olay Yöntemi ile Kullanılması" isimli yüksek lisans tez çalışmamın tüm süreçlerinde kullandığım verileri, etik kurallar çerçevesinde ve akademik bir biçimde elde ettiğimi; yararlandığım kaynakları metin içi ve kaynakçada atıf gösterme ilkelerine göre sunduğumu belirtir, aksi bir durumda tüm sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ve beyan ederim.

Peyma AKGÜL ŞAHİN

GENEL BİLGİLER

Ad ve Soyad : Peyma Akgül Şahin

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Bilim Dalı : Din Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Süleyman Gümrükçüoğlu

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans-2025

ÖZET

KELİLE VE DİMNE'DEKİ MASALLARIN 4. SINIF DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE ÖRNEK OLAY YÖNTEMİ İLE KULLANILMASI

Değer temelli yaklaşımı, beceri çerçevesi ve bütüncül eğitim anlayışı ile öne çıkan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında güncellenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi öğretim programında; masal, hikâye gibi yardımcı materyallerin derslerde kullanılması tavsiye edilmektedir. Bu bağlamda, evrensel değerleri barındıran; alegorik ve veciz ifadeleri bulunan; pekiştirici, açıklayıcı ve çerçeveli anlatım şekillerinin yer aldığı ve kahramanlarının çoğu hayvanlardan oluşan Kelile ve Dimne'deki masalların, 4. sınıf DKAB derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılabilirliğini ortaya çıkarmak amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. Bu çerçevede literatür taraması yapılmış ve doküman inceleme ile içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Birinci bölümde eserin değeri, tercüme süreci, şekil ve içerik boyutları ele alınmış; ikinci bölümde masal, değer ve örnek olay yönteminin kavramsal çerçevesi çıkarılmış; üçüncü bölümde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında güncellenen DKAB öğretim programı incelenmiş, değerlerin 4-8. sınıf düzeyinde ve 4. sınıf ünitelerinde dağılımı tablo halinde verilmiştir. Bununla birlikte seçilen 30 masal; programdaki değerler, anahtar kavramlar ve 4. sınıf öğrenme çıktıları açısından değerlendirilmiştir. 30 masal üzerinden programda belirlenen 20 değerin dağılımı tablo halinde verilmiş ve masalların örnek olay yöntemiyle ders akışına nasıl entegre edileceğine dair programla uyumlu 5 örnek işleyiş tasarlanmıştır. Böylelikle öğrencilerin güvenli bir sınıf ortamında, yaşamda karşılaşabilecekleri sorunları tecrübe etmeleri; derinlemesine düşünme, araştırma, tartışma ve karar verme becerilerini

geliştirmeleri; etkili, kalıcı ve verimli öğrenmeyi gerçekleştirmeleri hedeflenmektedir. Bu çalışmalar neticesinde Kelile ve Dimne'deki masalların, 4. sınıf DKAB derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılabilirliği ortaya çıkarılmış ve bu araştırma kapsamının, farklı sınıf düzeyleri ve öğretim yöntemleri ile geliştirilerek ele alınması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kelile ve Dimne, Masal, Değer, Ahlak, Örnek Olay, DKAB Öğretim Programı.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname : Peyma Akgül Şahin

Department : Philosophy and Religious Studies

Department Program : Religious Education Thesis

Supervisor : Doç. Dr. Süleyman Gümrükçüoğlu

Thesis Type and Date : Master-2025

ABSTRACT

USING THE TALES FROM KALILE AND DIMNE IN 4TH GRADE RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE COURSES WİTH THE CASE STUDY METHOD

In the Religious Culture and Moral Knowledge course curriculum, which was updated whitin the scope of the Turkey Century Education Model, which stands out with its value-based approach, skill framework and holistic education approach, the use of supplementary materials such as fairy tales and stories is recommended in the lessons. In this context, this study was designed to explore the applicability of the tales in Kalila and Dimna-which embody universal values, contain allegorical and concise expressions, incorporate reinforcing, explanatory and framed narrative forms and feature mostly animal characters-in 4th-grade Religious Knowledge (DKAB) courses using the case study method. Within this framework, a literature review was conducted and textual analysis was employed.

In the first part, the value of the work, its translation process and its form and content dimensions were discussed; in the second part, the conceptual framework of the tale, value and case study method was established; in the third part, the updated DKAB curriculum whitin the scope of the Turkey Century Education Model was examined and then the distribution of values at the 4th-8th grade level and in the 4th grade units was given in a table and the 30 selected tales were evaluated in terms of the values in the program, key consepts and 4th grade learning outcomes. As a result, the distribution of 20 values determined in the program across 30 fairy tales was talulated and five sample procedures aligned with the program were designed to demonstrate how fairy tales could be integrated into the course flow using the case study method. This approach aims to provide students with the opportunity to experience the

problems they may encounter in real life in a safe classroom environment; to developt their skills in deep thinking, research, discussion and decision-making and to achieve effective, lasting and productive learning. As a result of these studies, the feasibility of using the case study method in fourth-grade Religious Knowledge (DKAB) courses has been demonstrated. It is recommended that this study be expanded and addressed with different grade levels and teaching methods.

Keywords: Kalile and Dimne, Tale, Value, Morality, Case Study, DKAB Curriculum.

ÖNSÖZ

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde yenilenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında, masal ve hikâye gibi yardımcı materyallerin derslerde kullanılması tavsiye edilmiştir. Bu bağlamda evrensel değerleri, çerçeveli ve yineleyici anlatım tarzını, alegorik ve veciz ifadeleri içeriğinde barındıran Kelile ve Dimne masallarının, 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılabilirliğini ortaya çıkarmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Araştırma sürecinde tarafıma yapıcı fikirler sunarak rehberlik eden, bilgi ve tecrübeleri ile destek olan kıymetli danışman hocam sayın Doç. Dr. Süleyman GÜMRÜKÇÜOĞLU'na; yaşamım boyunca sevgiyle maddi ve manevi yanımda olan biricik annem Gülcan ve babam Habip AKGÜL'e; çalışmamın her aşamasında beni teşvik eden dostum Hacer KILIÇ'a; bütün zorluklarımı kolaylaştıran ve bana sonsuz hoşgörü gösteren sevgili eşim Celalettin Mehmet ŞAHİN'e ve canım çocuklarım Kerem Tarık ve Elif'e çok teşekkür ederim. Bu çalışmayı tamamlamayı nasip eden Rabbime şükürler olsun.

Peyma AKGÜL ŞAHİN

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYANI ..... **i**
GENEL BİLGİLER ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **xi**
TABLOLAR ..... **xii**
GİRİŞ **1**
1. Araştırmanın Problem Durumu 1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 2
3. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları 2
4. Araştırmanın Kaynakları 4
BİRİNCİ BÖLÜM: KELİLE VE DİMNE ESERİNİN İNCELENMESİ **8**
1. Kelile ve Dimne Kitabının Tanıtımı 8
1.1. Kelile ve Dimne'nin Yazarı 12
2. Kelile ve Dimne'nin Türkçeye Tercüme Süreci ve Varyantları 13
3. Kelile ve Dimne Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar 15
4. Kelile ve Dimne'nin Tür Olarak Yeri 17
5. Eserdeki Anlatım Şekilleri 20
5.1. Anlatımı Kuvvetlendiren Unsurlar 22
İKİNCİ BÖLÜM: MASAL, DEĞER VE ÖRNEK OLAY YÖNTEMİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ **26**
1. Masalın Tanımı ve Önemi 26
1.1. Masal Türleri 30
1.2. Masalın Çocuk Gelişimi ve Eğitimindeki Yeri 32
1.3. Masalın Din Eğitimindeki Yeri 36
2. Ahlak ve Değer Kavramı 38
2.1. Ahlak Kavramı ve Önemi 38
2.2. Değer Kavramı ve Önemi 42
2.2.1. Değerlerin Önemi 43
2.2.2. Kök Değerler 44
2.2.3. Değerler Eğitimi 45

2.2.3.1. Ailede Değerler Eğitimi 47

2.2.3.2. Okulda Değerler Eğitimi 48

2.2.4. Masal ve Değer Öğretimi 51

3. Örnek Olay Yöntemi 52

3.1. Örnek Olay Yöntemini Kullanmanın Amacı ve Önemi 53

3.2. Örnek Olay Yöntemini Planlama ve Uygulama Süreci 54

3.3. Örnek Olay Yöntemini Kullanmanın Üstün Tarafları (Kazandırdıkları) 57

3.4. Örnek Olay Yönteminin Sınırlı Tarafları 59

3.5. Örnek Olay Yönteminin Sınıflandırılma Şekilleri 59

3.6. Örnek Olay Yönteminin Değer Öğretiminde Kullanılması 60

3.7. Örnek Olay Yöntemi ve Masal 62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE KELİLE VE DİMNE MASALLARININ KULLANILMASI **63**

1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Genel Bakışının İncelenmesi 63

1.1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı 63

1.2. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğrenci Profili 65

1.3. Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinin Kapsamı 66

1.4. Beceriler Çerçevesinin Sınıflandırılması 67

1.5. Bütüncül Eğitim Yaklaşımının Boyutları 67

2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğretimi 68

2.1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının İncelenmesi (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024'e Göre) 69

2.2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının Vizyonu ve Özel Amaçları 70

2.3. Din Eğitimi ve Öğretimi Alan Becerileri 71

2.4. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar 72

2.5. Öğretim Programının Yapısı 73

2.6. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı 75

2.7. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramları 75

2.7.1. 1. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar 75

2.7.2. 2. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar 75

2.7.3. 3. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar 76

2.7.4. 4. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar 76

2.7.5. 5. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar 76

2.8. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Kapsamında Ünitelere Göre Değerlerin Dağılımı 77

3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Masal-Hikâye Kullanımı 80

4. Kelile ve Dimne Masallarına Genel Bakış 82

4.1. Kelile ve Dimne'den Seçilen Masallardaki Kök Değerler 84

5. Kelile ve Dimne'deki Masallardan 4. Sınıf Seviyesine Uygun Olan Masalların Değerlendirilmesi 87

5.1. Beydeba ve Debşelim'in Masalı 87

5.2. Tarlakuşu ve Filin Masalı 88

5.3. Tembel Definecinin Masalı 88

5.4. Ev Sahibi ve Hırsızın Masalı 89

5.5. Yoksul Adamın Masalı 89

5.6. Tüccar ile Ortağının Masalı 90

5.7. Sabırsız Balıkçının Masalı 90

5.8. Avanak Hırsızların Masalı 91

5.9. Hizmetçi ile Anlaşan Adamın Masalı 91

5.10. Tacir ile Kuyumcunun Masalı 91

5.11. Aslan, Çakal ve Öküzün Masalı 92

5.12. Maymun ile Dülgerin Masalı 93

5.13. Aslan ile Tavşanın Masalı 93

5.14. Üç Balığın Masalı 93

5.15. Bit ile Pirenin Masalı 94

5.16. Zavallı Devenin Masalı 94

5.17. Tıytava Kuşu ve Deniz Perisinin Masalı 95

5.18. Söz Dinlemeyen Kuşun Masalı 95

5.19. Bir Kurnaz ve Bir Budalanın Masalı 95

5.20. Tacir ve Yalancı Dostunun Masalı 96

5.21. Güvercin, Fare, Ceylan ve Karganın Masalı 96

5.22. Baykuşlar ve Kargaların Masalı 97

5.23. Tavşan ile Filin Masalı 97

5.24. Hâkim Kedinin Masalı 98

5.25. Zahid ve Hilekârların Masalı 98

5.26. Zahid ile Gelinciğin Masalı 99

5.27. Fare ile Kedinin Masalı 99
5.28. Aslan ile Çakalın Masalı 100
5.29. Zahid ile Misafirinin Masalı 101
5.30. Şehzade ve Arkadaşlarının Masalı 101
6. Kelile ve Dimne'deki Masalların 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Örnek Olay Yöntemiyle Kullanılmasını İçeren Örnek İşleyişler 102
6.1. Örnek İşleyiş 1 102
6.2. Örnek İşleyiş 2 106
6.3. Örnek İşleyiş 3 109
6.4. Örnek İşleyiş 4 112
6.5. Örnek İşleyiş 5 114
SONUÇ **118**
ÖNERİLER **121**
KAYNAKÇA **122**

KISALTMALAR

cc	Celle Celâluhû
Çev.	Çeviren
DKAB	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
s.a.v.	Sallallâhu Aleyhi Vesellem
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜBA	Türkiye Bilimler Akademisi
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri

TABLOLAR

Tablo 1: 4-8. Sınıf Düzeylerine Göre Ele Alınan Değerlerin Dağılımı

Tablo 2: 4. Sınıf DKAB Dersi Ünitelerinin Değer Dağılımı

Tablo 3: Kelile ve Dimne'den Seçilen Masalların Değerler ile İlişkilendirilme Tablosu

GİRİŞ

Giriş bölümünde, araştırmanın problem durumu ele alınacak; amacı ve önlemi hakkında bilgi verilecek; yöntem ve sınırlılıkları incelenecek ve son olarak en çok yararlanılan kaynaklara değinilecektir.

1. Araştırmanın Problem Durumu

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile güncellenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi öğretim programı; değer temelli yaklaşımı, beceri çerçevesi ve bütüncül eğitim vurgusunu öne çıkarırken derslerde masal, hikâye gibi destekleyici materyallerin kullanılmasını özellikle teşvik etmektedir. Bu bağlamda muhtevasında evrensel değerleri barındıran, alegorik ve veciz anlatımıyla çocuklar için dikkat çekici bir eser olan Kelile ve Dimne'nin, 4. sınıf DKAB programındaki öğrenme çıktıları, değerler ve anahtar kavramlarla sistematik biçimde eşleştirilmesi ve sınıf içi uygulamaya, özellikle de örnek olay (vaka) yöntemi aracılığıyla aktarılmasına yönelik bütüncül bir çerçeve literatürde sınırlıdır. Bu çalışma söz konusu boşluğu gidermek üzere Kelile ve Dimne'deki masalları, 4. sınıf DKAB derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılabilirliğini ortaya koymayı problem olarak ele almaktadır.

Problemin uygulamaya dönük boyutunu, iki temelde somutlaştırmak mümkündür:

1. İçerik-Hedef Uyumu: Eserdeki seçilmiş masalların, programın öğrenme çıktıları ve değerleriyle hangi ölçüde örtüştüğünün belirlenmesi.
2. Yöntem-Uygulama Tasarımı: Masalların örnek olay yöntemiyle ders akışına, nasıl entegre edileceğine dair örnek planların geliştirilmesi.

Bu kapsamda çalışmada 30 masal üzerinden, 20 değerin dağılımı yapılmış; ayrıca 5 masal için programla uyumlu örnek işleyişler tasarlanmıştır. Böylelikle öğrencilerin güvenli bir sınıf ortamında yaşamda karşılaşabilecekleri sorunları tecrübe etmeleri, derinlemesine düşünme, araştırma, tartışma ve karar verme becerilerini geliştirmeleri hedeflenmektedir.

Bu çerçevede araştırmanın temel problemi; Kelile ve Dimne'deki seçilmiş masalların 4. sınıf DKAB öğretim programının öğrenme çıktıları, değerleri ve anahtar kavramlarıyla ilişkisini ortaya koymak ve bu masalları örnek olay yöntemiyle etkili, kalıcı ve verimli öğrenmeyi destekleyecek şekilde sınıf içi uygulamaya dönüştürmektir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, Kelile ve Dimne'deki masalların 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılabilirliğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Kelile ve Dimne, dünya ve ülkemiz edebiyatında önemli yeri olan bir kitaptır. Muhtevasında evrensel değerleri barındıran, alegorik ve veciz ifadeler içeren, öğüt veren, mizahi unsurları olan ve çerçeveli anlatıma sahip nitelikli bir eserdir. Eserde çoğunlukla hayvan masallarının olması çocuklar için dikkat çekici, eğlendirici ve güdüleyici bir etkendir. Kelile ve Dimne'nin kapsadığı değerler ve ahlaki öğütler; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programındaki temel yaklaşım, öğrenci profili, Erdem-Değer-Eylem çerçevesi, beceriler çerçevesi ve bütüncül eğitim yaklaşımı bileşenleriyle örtüşmüştür. Konuların özelliğine göre ayet, hadis, masal, hikâye, şiir, atasözü gibi pek çok destekleyici materyal ve kaynaktan faydalanılması programdaki ilkelerden biri olmuştur. Bu bağlamda ünitelerin ve konularının özelliğine göre uzman görüşü alınarak seçilen Kelile ve Dimne'deki masalların; programdaki öğrenme çıktıları, anahtar kavramları ve değerleri kazandırmada, faydalı ve etkili olduğu düşünülmektedir. Seçilen masalların örnek olay yöntemiyle kullanılması, güvenli bir ortamda öğrencilerin hayatta karşılaşabilecekleri sorunları tecrübe etmelerine; derinlemesine düşünme ve inceleme faaliyetleri yapmalarına; araştırma, tartışma ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacağı düşünülmüştür. Bu sebeplerle seçilen Kelile ve Dimne masallarının, 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılmasının; öğrenmeyi kalıcı, etkili, verimli ve eğlenceli kılacağı savunulmuştur. Ayrıca edebiyat alanında önemli yeri olan bir kitabın kullanılması; öğrencilerin kültürel, akademik ve dil gelişimlerine olumlu etkide bulunacaktır.

Bu araştırma, Din Eğitimi açısından, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre yapılan ilk tez çalışması olacağı ve alana hizmet edeceği için özgün bir çalışma olacağı düşünülmüştür.

3. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizi ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinde, problemin tespit edilmesi üzerine başlayan çalışma; problemin analizi ve çözümüne uygun yaklaşımın seçimi, çalışma planının yapılması ve verilerin toplanıp sınıflandırılması, tasnif edilen verilerin analizi, değerlendirilmesi ve sonunda rapor haline getirilmesi süreci ile işlemektedir. Bu süreçte verilerin toplanma yöntemlerinden olan doküman analizi; incelenen bilgilerin detaylıca ele alındığı ve yeniden yapılandırıldığı bir aşamayı içermektedir. Bununla birlikte içerik analizi ile konunun kaynağına inilmektedir (Baltacı, 2019: 371-379). İncelenen içeriğin daha anlaşılır olmasını amaçlayan içerik analizi sayesinde, verilerin tespiti ve özeti yapılabilmekte;

ölçütü çıkarılabilmekte; başka veriler ile karşılaştırılması sağlanabilmekte ve yorumlama zemini oluşturulabilmektedir (Alanka, 2024: 70-71).

Araştırmacının bir etkisi bulunmadan oluşan, basılı olan ya da olmayan bütün belgelerin analiz edilip değerlendirilmesi amacını taşıyan doküman analizinde, kullanılacak materyal türlerinden biri kitaptır. (Kıral, 2020: 173-174). Kelile ve Dimne kitabındaki masalları kullandığımız bu araştırmada, doküman analizi ile belgenin taraması yapılmış; belirlenen hedef doğrultusunda okuma, notlar çıkarma ve yargıya varma çalışmaları planlanmıştır (Sak vd. 2021: 230).

Araştırma, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan, Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı ve bu programda yer alan 4. sınıf öğrenme çıktıları, anahtar kavramları ve Erdem-Değer-Eylem çerçevesinde belirlenen 20 değer alanında yapılmış ve masallar ahlaki açıdan ele alınarak sınırlandırılmıştır.

Ömer Rıza Doğrul'un, İbnü'l-Mukaffa tercümesinden yaptığı Kelile ve Dimne Türkçe çevirisi, araştırmada kullanılan çeviri kitap olarak seçilmiştir. Ayrıca bu kitaptaki masallardan 30 tanesi incelemeye konu edilmiştir. Masalların 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde ele alınması, örnek olay yönteminin kullanımı ile sınırlı tutulmuştur.

Araştırmada, Ulusal Tez Merkezi ve Dergi Park makale paylaşımı veri tabanları üzerinden; Kelile ve Dimne, İbnü'l-Mukaffa, masal, fabl, değer, ahlak, örnek olay yöntemi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı anahtar kelimeleri kullanılarak bir kaynak taraması yapılmıştır. Aranılan kaynakların bir kısmı kütüphaneden ödünç alınmış, bir kısmı da satın alma yoluyla temin edilmiştir. Araştırma konusunda bulunan ilgili makaleler, tezler ve kitaplar incelenerek veriler toplanmıştır. Yapılan okumalar sonrası ilgili kaynaklardan ulaşılan veriler, doküman analizi ile detaylıca analiz edilerek değerlendirilmiştir. Araştırmanın konusu bağlamında kullanılan veriler, kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak alınmıştır. Yararlanılan tüm kaynaklar; Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün yayımladığı, yeni Lisansüstü Tez ve Proje Yazım Kılavuzu'na göre metin içinde ve kaynakça bölümünde gösterilmiştir.

İlk bölümde, Kelile ve Dimne ve yazarı tanıtılmış, eserin tercüme süreci ele alınmış, eser üzerinde farklı alanlarda yapılan akademik çalışmalar sunulmuş, eserin türü masal alanında konumlandırılmış ve eserdeki anlatım şekilleri incelenmiştir. Yapılan bu çalışmalar eserin hem yazın dünyasında önemli bir yeri bulunduğu hem de araştırmada kullanılmaya değer olduğu sonucuna hizmet etmiştir.

İkinci bölümde, Kelile ve Dimne'deki masalları ele aldığımız için masal ve masal türleri tanıtılmış; masalın çocuk gelişimi ve eğitimindeki yeri, din eğitimi bağlamı ile incelenmiştir. Masal kısmından sonra, araştırmanın temel kavramlarından olan ahlak ve değer kavramlarının din ve değerler eğitimi ile

bağlamı kurulmuş ve bunun üzerine masalın kullanılabilirliği ortaya çıkarılmıştır. Araştırmada, masalın kullanım şekli örnek olay yöntemi olarak belirlendiği için örnek olay yönteminin kavramsal çerçevesi ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan üniteleri, değerleri, öğrenme çıktıları ve anahtar kavramları ele alacağımız için ilk olarak; 2024 yılında uygulanmaya başlayan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve buna göre yenilenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı incelenmiştir. Programın değerleri, anahtar kavramları ve 4.sınıf öğrenme çıktıları belirlenmiş; değerlerin, ünite ve sınıflara göre dağılımının tablosu oluşturulmuş ve Kelile ve Dimne'den seçilen masallar bu çerçevede ele alınmıştır. Bunların değerlendirilmesi için Kelile ve Dimne'den öğrencilerin seviyelerine uzman görüşü alınarak uygun bulunan 30 masal seçilmiştir. Erdem-Değer-Eylem kapsamında belirlenen 20 değerin, seçilen 30 masal üzerine dağılımı yapılmış ve bu dağılım, tablo halinde sunulmuştur. Yapılan çalışmaların somutlaşması ve araştırmacılara faydalı olması için, Kelile ve Dimne'den seçilen 5 masal, yeni öğretim programına uygun bir plan ve örnek olay yöntemiyle örnek işleyiş şeklinde sunulmuştur. Tüm bu araştırmalar neticesinde, konunun sonuç ve öneriler kısmı oluşturulmuştur.

4. Araştırmanın Kaynakları

Araştırmada ana kaynak olarak İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça Kelile ve Dimne'sini, Türkiye Türkçesine çeviren Ömer Rıza Doğrul'un eseri tercih edilmiştir (Beydeba, 1975). Bu tercüme, Selahaddin Alpay'ın çevirisine göre tarafımızdan daha sade ve akıcı bulunmuştur (Beydeba, 1972). Çeviriler arasında bazı şekil, anlatım ve isim farklılıkları olmakla birlikte masallardaki olay örgüleri ve mesajların örtüştüğü gözlenmiştir. Ayrıca masal sayılarının her çeviride eşit olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada kullanılan bir diğer ana kaynak; 2024 yılında uygulamaya geçilen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programıdır (MEB, 2024). Kelile ve Dimne'deki masalların örnek olay yöntemiyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde kullanılması kriterleri; bu yeni modele göre belirlenmiş ve programdaki öğrenme çıktıları, değerler ve anahtar kavramlar üzerinden incelemeler yapılmıştır. Yapılan örnek işleyişlerin günlük planlamaları da programın yeni yapısı dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Kelile ve Dimne'nin asıl kaynağı olan Pançatantra hakkında toplanan veriler için, 1962 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yayınlarında yer alan Kemal Çağdaş tarafından hazırlanan, "*Pançatantra Masalları*" adlı çalışmadan yararlanılmıştır (Çağdaş, 1962). Bu eser, Pançatantra hakkında ülkemizde yapılan ilk araştırma olarak kabul edilmiştir. Pançatantra'nın çıkış süreci, tarihi,

konusu, şekil ve içerik özelliklerinin incelendiği bu çalışmada, masallar birbirinden ayrılmış şekilde ele alınmıştır.

Kelile ve Dimne hakkındaki verileri araştırdığımız kaynaklardan en kapsamlı olanı; Zehra Toska tarafından 1989 yılında yapılan "*Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri Ve Kul Mesud Çevirisi (2)*" adlı doktora tezi çalışması olmuştur. Eserin biçim, üslup ve içerik açsısından incelendiği; masaldaki hayvanların tek tek ele alındığı; alegorik ifadelerin incelendiği; eser hakkında tarihi bilgilerin yer aldığı ve Kul Mesud çevirisinin ele alındığı, detaylı bir çalışmadır (Toska, 1989). Faydalanılan bir diğer akademik çalışma, 2009 yılında Tuncay Bülbül'ün hazırladığı "*Hümâyûnnâme (İnceleme-Tenkitli Metin)*" adlı doktora tezidir. Bu araştırmada eserin, Pançatantra'dan Hümâyûnnâme'ye geçiş süreci ele alınmış; eserin kurgusal, yapısal, şekil ve muhteva konularına değinilmiş; farklı nüshaların sınıflandırması yapılmış ve sonrasında Hümâyûnnâme eseri incelenmiştir (Bülbül, 2009).

Kelile ve Dimne hakkında veri topladığımız diğer önemli kaynak, 2004 yılında Divan İlmi Araştırmalar dergisinde, Abuzer Kalyon tarafından hazırlanan "*Kelile ve Dimne'nin Tercüme Serüveni*" adlı makale çalışması olmuştur. Eserin tercüme sürecinin evrelerinin ele alındığı; farklı dillerdeki tercümelerin sınıflandırıldığı ve kitap hakkında tanıtıcı bilgilerin verildiği bir çalışma olarak araştırmacıların dikkatine sunulmuştur (Kalyon, 2004). Araştırmada veri topladığımız bir diğer çalışma, 2013 yılında Türkiyat Mecmuası'nda yer alan, Kadriye Yılmaz Orak ve Mahmut Berköz tarafından hazırlanan, "*Kelile ve Dimne Tercümeleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü*" adlı makale çalışmasıdır. Bu çalışmada, Kelile ve Dimne'nin, Pançatantra'dan Kelile ve Dimne'ye yazılış ve tercüme süreci ele alınmış; eserin teknik, anlatım ve tür özelliklerine yer verilmiş ve bunlar eğitim açısından değerlendirilmiştir (Berköz, Orak 2013).

Ahlaki, felsefi ve din eğitimi açılarından Kelile ve Dimne'nin ele alındığı, kaynaklar bulunmaktadır. 2006 yılında, Semra Bakan tarafından hazırlanan "*Kelile ve Dimne'de Yer Alan Masalların Dini ve Ahlaki Eğitime Katkıları*" ve 2019 yılında Tuğba Yazar'ın hazırladığı "*Beydeba'nın Kelile ve Dimne Adlı Eserinin Felsefi Analizi*" isimli yüksek lisans tezleri faydalanılan kaynaklar arasında bulunmuştur (Bakan, 2006; Yazar, 2019). 2019 yılında Kastamonu Eğitim dergisinde yer alan Fatma Zehra Pattabanoğlu tarafından hazırlanan "*Kelile ve Dimne 'deki Etik Unsurlar; Bu Unsurların Ahlak Eğitimi Bakımından Önemi*" isimli makale çalışması da eserin ahlaki öğeler açısından incelendiği ve ahlak eğitimi ile bağlamının kurulduğu bir çalışma olarak yer almıştır (Pattabanoğlu, 2019). 2023 yılında Rıza Karadem'in hazırladığı "*Kelile ve Dimne'nin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi*" isimli yüksek lisans tezi, değerler ve Sosyal Bilgiler dersi açısından Kelile ve Dimne'nin ele alındığı bir çalışma olmuştur. Karadem, Selahaddin Alpay tercümesine göre seçtiği masalları özetlemiş ve sadece Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki değerler açısından masalları

değerlendirmiştir (Karadem, 2023). Programdaki kazanımlar açısından da bir değerlenme yapılmasının faydalı olacağını düşünmekteyiz.

Araştırmada masal, masal kaynakları ve türleri konuları hakkındaki veriler için özellikle; Saim Sakaoğlu'nun "*Masal Araştırmaları*", Pertev Naili Boratav'ın "*Halk Edebiyatı Dersleri*", Şükrü Elçin'in "*Halk Edebiyatına Giriş*", Naki Tezel'in "*Türk Masalları I*", Ali Berat Alptekin'in "*Hayvan Masalları*", Umay Günay'ın "*Elazığ Masalları (İnceleme)*" kitaplarından yararlanılmıştır. Masalın çocuğun gelişimi ve eğitimi üzerindeki etkileri için ise Selçuk Kantarcıoğlu'nun "*Eğitimde Masalın Yeri*", Muhsine Helimoğlu Yavuz'un "*Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*" kitaplarından faydalanılmıştır (Sakaoğlu, 2017; Boratav, 2000; Elçin, 1986; Tezel, 1990; Alptekin, 2005; Günay, 1975; Kantarcıoğlu, 1991; Yavuz, 2002). Bununla birlikte Seda Gedik'in "*Masalın Eğitimsel işlevleri*"; Hatice Tuba Yaldız'ın "*Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (Sarayönü Örneği)*" ve Seher İşnas'ın "*Masal Türünün Çocuktaki Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma (Cahit Zarifoğlu Örneği)*" isimli yüksek lisans tezleri, yararlanılan akademik kaynaklar arasında bulunmaktadır (Gedik, 2020; Yaldız, 2006; İşnas, 2011).

Mehmet Nuri Pakdemirli'nin "*İlk Öğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım*" isimli makalesi de tarafımızdan veri toplanan önemli kaynaklar arasındadır. Pakdemirli, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde hikâye kullanımını; çocukların gelişim özelliklerine göre yaptığı sınıflandırmalar bağlamında değerlendirmiş ve sonrasında öğrenme kuramları açısından hikâye kullanımını incelemiştir (Pakdemirli, 2011).

Örnek olay yöntemiyle ilgili bilgiler için Mehmet Zeki Aydın'ın "*Ahlak Öğretiminde Örnek Olay Yöntemi*" kitabı; hem ahlak hem örnek olay yönteminin kavramsal, kuramsal ve eğitimsel değerlendirmeleri açısından önemli bir kaynak olarak kullanılmıştır (Aydın, 2003). Bu konuda kullanılan bir diğer kaynak, Mevlüt Kaya'nın "*Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlak Eğitiminde Kullanılması*" adlı makalesidir. Yöntemin kapsamı, özellikleri, planlanması, uygulanması, avantaj ve dezavantajlarının ele alındığı çalışmada, ahlaki eğitim açısından bir örnek olaya da yer verilmiştir (Kaya, 1996). Zafer Yıldız'ın "*Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*" adlı makalesi de araştırmamızda yararlandığımız bir kaynaktır. Çalışmada, yöntemin tanıtıldığı bilgiler verilmekle birlikte örnek ders işleyişlerinin sunulması, konunun anlaşılmasını kolaylaştırmıştır Yıldız, 2012).

Değerler ve değerler eğitimi konuları hakkında bilgi toplamak için yararlandığımız kaynaklar bulunmaktadır. Recep Kaymakcan ve Hasan Meydan'ın "*Ahlak Değerler ve Eğitimi*" kitabı ve Osman Akbaş'ın "*Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış*" adlı makaleleri; değer, değerler eğitimi ve değerler eğitimi yaklaşımları hakkında bilgi veren kullandığımız kaynaklar arasındadır (Kaymakcan,

Meydan 2016; Akbaş, 2008). Ayrıca Özge Bal'ın "*Hayat Bilgisi Dersi Değer Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi: Bir Eylem Araştırması*" adlı yüksek lisans tezi hem değerler eğitimi hem de örnek olay yöntemiyle ilgili veriler açısından incelenmiştir (Bal, 2019). Burada adını verdiğimiz ve bunların dışında veri topladığımız tüm çalışmalar, kaynakçada belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KELİLE VE DİMNE ESERİNİN İNCELENMESİ

Kelile ve Dimne eserini inceleyeceğimiz birinci bölümde ilk olarak kitabın tanıtımı yapılarak yazarı hakkında bilgi verilecek; Türkçeye tercüme süreci ile birlikte varyantları ele alınacak ve eser üzerine yapılan akademik çalışmalardan, araştırmamıza katkı sunanlar sıralanacaktır. Sonrasında ise Kelile ve Dimne'nin tür ve şekil özellikleri incelenecek ve eserdeki anlatımı kuvvetlendiren unsurlar açıklanacaktır.

1. Kelile ve Dimne Kitabının Tanıtımı

Edebi eserler, içerisinde insan hayatının pek çok tezahürünü barındırmaktadır. Görünürdeki bu yansıma bazen gerçeklik algısıyla örtüşürken, bazen de hayal imgeleriyle karşımıza çıkmaktadır. İnsan ürünü olan bu yapıtlar; doğduğu yerin örfünü, âdetini, kültürünü, dinini, değerlerini ve toplumsal normlarını anlatma eyleminde kullanmaktadır. Bu sebeple tamamen hayal ürünü bile olsa, eser insandan bağımsız olamamaktadır.

Her metin, ortaya çıktığı coğrafyanın özelliklerini içinde barındırabilmekte ve kendine has bir doku oluşturabilmektedir (Dokumacı, 2021:138). Kelile ve Dimne de çevrildiği her toplumda farklı bir doku ile yer alan eserlerden biridir. Hindistan topraklarında yaklaşık iki bin yıl önce doğan bu eser, dünya coğrafyasında pek çok kültüre misafir olmakta ve intibak ettiği her toplumda kalıcılığını sağlamaktadır. Sahip olduğu özü korumakla birlikte, değişim ve dönüşüm içerisinde varlığını devam ettirme dinamiğini yakalayan bu kitap, yazın dünyasında da özel ve önemli bir yer tutmaktadır.

Adnan Karaismailoğlu, Kelile ve Dimne'yi "*Öğüt vermek amacını taşıyan Hint kökenli masal kitabı*" şeklinde tanımlamaktadır. Eser, hükümdarın hazinesinde özenle korunan, ölüyü canlandıran bitki şeklinde remizlenen, şifalandıran söz diye kodlanan bir kitap olarak bilinmektedir. Kelile ve Dimne'nin; Mevlana gibi pek çok önemli yazarın anlatısına kaynaklık ettiği belirtilmektedir. (Karaismailoğlu, 2002: 210-211).

Arapçadan Türkiye Türkçesine ilk çevirisini yapan Ömer Rıza Doğrul'a göre, Kelile ve Dimne; Doğu aklıyla oluşturulan ve ebediyete ulaşacak olan yazınsal bir üründür (Beydeba, 1975: 5).

Agâh Sırrı Levend, Kelile ve Dimne'yi, ahlaki unsurlarla bezeli bir Hint masalı olarak yorumlamıştır. "*Ümmet Çağında Ahlak Kitapları*" başlığıyla yaptığı çalışmada eserleri sınıflandırırken, Kelile ve Dimne için özel bir madde koymuş ve devamında Kelile ve Dimne çevirilerini ele almıştır (Levend, 1964: 97,108). Saim Sakaoğlu ise bu kitabı, en tanınmış Hint masal kitapları arasında göstermiştir (Sakaoğlu, 2010: 17). Abdurrahman Güzel, Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı çalışmasında, masal

kitaplarını tanıttığı bölümde, Beydeba'nın Kelile ve Dimne'sini, Hint kaynaklı masal kitaplarının en önemli iki tanesinden biri olarak değerlendirmiştir (Güzel, 2006: 117).

Kelile ve Dimne, konu bakımından içeriği zengin bir kitap olarak bilinmektedir. Hayrettin Karaman ve Bekir Topaloğlu; kitabın konusunun ameli hikmet olduğunu ifade etmişlerdir. Karaman ve Topaloğlu, ameli hikmeti; insanın, kendi iradesiyle yaptığı davranışların uygun olup olmadığını bilmesi ve bu biliş dâhilinde yol alarak kemale ulaşması şeklinde tanımlamışlardır (Beydeba, 1990: 3). Kitabın konusunun daha iyi çerçevelenmesi amacıyla bu kavram incelendiğinde; ameli hikmetin insanın karakteri ile ilgili olanının Ahlak ilmi, aile fertleriyle ilgili olanının Ev İdaresi ilmi ve toplum ile ilgili olanının da Siyaset ilmi olarak yorumlandığı görülmektedir (Cihan, 2016: 9). Farabi ise ameli hikmeti, gerçek mutluluğu elde etmenin yollarından biri olarak görmüş ve ruhun varoluş amacına ancak bu hikmet ve faziletle ulaşabileceğini ifade etmiştir (Kutluer, 1998: 507). Biz de ameli hikmet bağlamındaki bu bilgiler doğrultusunda, Kelile ve Dimne'nin; kişinin iyi bir insan olmasına, kendisini gerçekleştirmesine, varoluş amacını bulmasına, ailesi ve çevresi ile iyi ilişkiler kurmasına olumlu etki edecek bir kitap olduğunu söyleyebilmekteyiz.

Selahaddin Alpay'ın Türkçeye çevirisini yaptığı Kelile ve Dimne'ye takdim yazısı yazan Mustafa Yazgan; derinlemesine ve doğru fikir yürüten herkesin, eserin anlam dünyasında kendini değiştirecek etkiyi bulacağını ifade etmektedir (Beydeba, 1972: 6).

Kelile ve Dimne masallarının kaynağı, Pançatantra masallarından gelmektedir. Kelile ve Dimne ismi, eserin Arapça adından türetilmiştir (Karaismailoğlu, 2002: 120). Kelile ve Dimne'nin orijinal hali, Hindistan'da kullanılan resmi dillerden biri olan Sanskritçe ile yazılmıştır. Fakat eserin bu asıl nüshasına ulaşılamamıştır. Pançatantra'nın yazarı ve yazım tarihi ile ilgili kanıta dayalı bir bilgi bulunamamıştır. Fakat yapılan bazı çalışmalarda eserin, Keşmir'de MÖ 300 yılında, bazılarında ise bu tarihin MS 100 ile 500 yılları arasında yazıldığı ifade edilmektedir. Eserin yazarı hakkında da yeterli bir bilgi bulunamamakla birlikte; kitabın giriş hikâyesinden yola çıkılarak, Vishnusarman adında dönemin bilginlerinden birinin, eserin yazarı olduğu düşünülmektedir (Çağdaş, 1962: 9-11).

Pançatantra kelimesini Kemal Çağdaş "*beş kitap*", Karaismailoğlu ise "*beş düşündürücü nasihat kitabı*" olarak Türkçeye çevirmiştir (Çağdaş, 1962: 5; Karaismailoğlu, 2002: 210). Tantra ifadesi, insanın aklını kullanma hali olarak yorumlanmıştır (Toska, 1989: 2). Beş tantradan oluşan bu kitabın bölümlerinin Türkçe isimleri; "*Arkadaşlığın Bozulması, Arkadaşlığın Kazanılması, Kargalar ve Baykuşlar, Kazanılmış Şeylerin Kaybı ve Düşüncesiz Davranış*" olarak sıralanmaktadır (Vishnusarman, 2020: 17).

Pançatantra'yı, Sanskritçeden İngilizcesiyle karşılaştırarak çeviren H. Derya Can, Pançatantra'nın yazılış sebebinin, eserin girişinde anlatıldığını ifade etmiştir. Buna göre; Mahilaropya ülkesinin

Amaraşakti adındaki kralının akıl yürütemeyen, duyarsız, kibirli ve gafil oğulları vardır. Kral, onların bu halde ülkeyi yönetemeyeceklerini düşünüp, üzülmektedir. Saraydaki bilginler, kralın oğullarını kısa sürede eğitecek bir kişi olduğunu; onun, kralın bu problemini çözebileceğini söylerler. Bu eğitici kişinin adının Vishnusarman olduğunu öğrenen kral, onu getirtir ve oğullarını eğitmesi için görevlendirir. Böylelikle Vishnusarman, kralın oğulları için beş bölümden oluşan bu kitabı yazar. Onları ciddi bir şekilde eğitip, hükümdar olmaya hazır hale getirir (Vishnusarman, 2020: 17).

Vishnusarman, dünyadaki bütün kitapların içinde barındırdıkları en kıymetli bilgilerin özlerinden toplayarak oluşturup hayat dersi verdiğini iddia ettiği bu kitabı, ahlak bilimi üzerine yazdığını ve gençlerin zekâsını bu eserle birlikte şekillendirmeyi hedeflediğini belirtmiştir (Vishnusarman, 2020: 21). O, siyaset ve devlet yönetimi ile ilgili hikmetli bilgileri doğrudan söylemek yerine, bunları masallar içine yerleştirerek muhataplarını eğitmiştir. Her masal öncesi bir giriş hikâyesi ile bu hikâyelerin nasıl ve ne amaçla oluşturulduğunu anlatırken, bir masaldan başka masala geçiş yapmaktadır. Bu masal ile ilgili de bir beyit veya kıta ile başlangıcı yapmaktadır. Masalın özü niteliğindeki bu sözleri duyanlar, "*Bu nasıl olmuş?*" diye sorunca da yeni masalın sürecine geçiş yapmaktadır. Masalın sonunda ise başlangıçta söylenen veciz ifadeyi tekrar ederek ana fikri pekiştirmektedir. Bu yazı düzeni okuyucuyu, Çağdaş'ın deyişiyle "*masallar okyanusunda yüzüyormuş gibi*" hissettirmekte ve ona çerçeve bir masal içindeki başka başka masalların izini sürdürmektedir (Çağdaş, 1962: 6).

Pançatantra, konuk olduğu toplumlarda farklı isimlerle kendine yer edinmiştir. Sanskritçe olan Pançatantra'nın, yine aynı dilde, "*Karataka ve Damanaka*" adlandırması mevcuttur. Çincede "*Avadanas*", Süryanicede "*Kalilag ve Damnag*", Arapça çeviri de ise "*Kelile ve Dimne*" isimleri kullanılmıştır (Berköz, Orak 2013: 210). Kelile ve Dimne, adını kitap içindeki iki çakalın isimlerinden almıştır.

Dünya üzerinde pek çok dile çevrilen Pançatantra'nın Sanskritçeden ilk çevirisi, Pehleviceye (Orta Farsça) yapılmıştır. Bu süreç, İran Kisrası Nuşirevan'ın, Hindistan hükümdarlarından birinde, hayvanların dilinden yazılan; halka yönetim, devlet ve memleket işlerini dürüstçe yapmayı öğreten bir kitap olduğunu öğrenmesi ve bu kitaba ulaşamazsa olgunluğa erişemeyip Allah'ın rızasını kazanamayacağını, halkının kendisine tam bağlı olmayacağını düşünmesiyle başlamıştır. Hedeflerini gerçekleştirmek isteyen Nuşirevan; Farsça ve Hintçeyi çok iyi bilen doktoru Berzeveyh'i, Hindistan hükümdarının hazinesinden kitabı alıp kendisine getirmesi için görevlendirmiştir. Berzeveyh ise, her ilme başlangıç olarak görülen; ahirete giriş anahtarı teşbihi yapılan; halkı anlamayı öğreten; aklı ve terbiyeyi kuvvetlendirdiği düşünülen bu eseri, ülkesine getirme görevini kabul ederek ilim seferine başlamıştır. Kimliğini gizleyerek ve zorlu koşulları aşarak edindiği dost sayesinde kitabı elde eden doktor, ülkesine dönmüş; Nuşirevan'ın kitaba eklenmesini istediği başka bölümleri de eklemiş ve

hazırlanan büyük bir törenle Kelile ve Dimne'yi Kisra'ya takdim etmiştir. Böylece eserin ilk tercüme süreci gerçekleşmiştir (Beydeba, 1975: 55-73).

Pançatantra'nın nüshalarından biri olan Kelile ve Dimne'nin yazılış sebebinin süreci; Hint topraklarını hâkimiyet altına almak isteyen Büyük İskender'in, Hint hükümdarı Fur ile savaşması sonrası galip geldikten sonra hükümdarlığa getirdiği kişinin, halk tarafından istenmemesi ve sonrasında Fur'un oğullarından biri olan Debşelim'in tahta çıkmasıyla başlamıştır. Hükümdarlığa gelen Debşelim, bir süre sonra halkını küçümsemeye ve zulmetmeye başlamıştır. Bunun üzerine Brahmanlardan Beydeba adındaki filozof, konumu dolayısıyla Debşelim'e öğüt vermeyi, kendine görev bilmiştir. Beydeba, Debşelim'in huzuruna çıkıp düşündüklerini arz etmiş, ondan beklediklerini sıralamıştır. Bunun üzerine önce çok kızıp Beydeba'yı hapsettiren Debşelim, sonra ona bir fırsat vermeye karar vermiştir. Vezir tayin ettiği Beydeba'dan, kendisi adına siyaset ve ahlakı içeren, aklı kullanmayı öğreten bir eser yazmasını istemiştir. Beydeba da hayvanları konuşturarak kurguladığı, on beş bölümden oluşan Kelile ve Dimne kitabını yazmış ve onu Debşelim'e sunmuştur. Nuşirevan'ın, Berzeveyh'i görevlendirerek Hindistan sarayından aldırdığı ve kendi hazinesine kattığı kitabın, Pançatantra'nın bu nüshasını oluşturan Kelile ve Dimne olduğu belirtilmiştir (Beydeba, 1975: 29-54).

Toska'nın belirttiğine göre, yaklaşık 570 yıllarında Pehleviceye çevrilen Kelile ve Dimne, Bud tarafından aynı yıllarda Süryaniceye çevrilmiştir. Bu çeviriden yaklaşık 200 yıl sonra da eser, İbnü'l-Mukaffa tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. İbnü'l-Mukaffa kitabı tercüme ettikten sonra, esere bir mukaddime dâhil 6 bölüm eklemiştir (Toska, 1989: 10,13). Pehlevice asıl kaybolduğu için İbnü'l-Mukaffa'nın çevirisi ana kaynaklardan biri olmuştur. Diğer dillere tercümeler genellikle bu nüshadan yapılmıştır (Kut, 1997: 358).

Kişinin dindar ve ahlaklı, devletin hukuka ve ilime dayalı, siyasetin reel ve akla uygun olma hedeflerini gözeterek eserlerini oluşturan İbnü'l-Mukaffa asıl hedefinin, iki dünya mutluluğu olduğunu belirtmiştir. Kelile ve Dimne'yi de çevirirken felsefi bir çaba gösterip, mantıki bir tutum içinde eylemini gerçekleştirmiştir (Kutluer, 2000: 135). Hint, Yunan, İran kültürleriyle ilgili deneyimleri olan İbnü'l-Mukaffa, Müslüman olmadan önceki değerlerini İslam'a uygun bir biçime getirerek eserlerinde kullanmıştır (Karadeniz, 2022: 3). Kelile ve Dimne'yi, İslami boyayla boyayan yazar; yenilik ruhunu aşılayacak bir eser olduğunu düşündüğü için eseri tercüme ettiğini belirtmiştir. Ayrıca İbnü'l-Mukaffa, hayvanların konuşturulduğu bu eser aracılığıyla, yönetime karşı sunacağı eleştirilerini sıralama ve halkı uyarmak istediği konuları, akılcı bir yolla söyleme imkânı bulmuştur (Beydeba, 1975: 23-24).

İbnü'l-Mukaffa, Kelile ve Dimne kitabının takdim yazısında, eserin hedefini 4 madde halinde sıralamıştır:

1. Hayvanların dilinden yazılan masalların, eğlence ve hiciv seven gençlere okumayı sevdirmesi.

2. Hayvanların diliyle düşüncelerini farklı şekillerde izah etmesi ve yöneticilerini hem eseri okumaya teşvik etmesi hem de kolay okumalarını sağlaması.

3. İnsanların ilgisi sayesinde, eserin başka versiyonlarının yazılmasını sağlaması ve böylece eserin unutulmasını önlemesi.

4. Sadece filozofların anlayacağını belirttiği ama açıklama yapmadığı özel bir hedef.

Ömer Rıza Doğrul, bu hedeflerin açıklandığı bölüme kendi yorumunu ekleyerek, eserin asıl amacının dönemin insanlarını uyandırmak, yöneticilerini yola getirmek ve siyasetlerini ıslah ettirmek olduğunu söylemiştir (Beydeba, 1975: 85-86).

1.1. Kelile ve Dimne'nin Yazarı

Kelile ve Dimne'nin yazarı Beydeba, Hint hükümdarı Debşelim zamanında yaşayan bir filozof olarak bilinmekte ve kendisinin Brahman sınıfında olduğu belirtilmektedir (Azak, 1991: 19). Brahmanlar, Hinduizm inancındaki Kast sisteminin, en üst tabakasında yer almaktadırlar. Ayrıca toplum üzerinde etkisi olan, din işlerine bakan, yönetici din adamları olarak da tanımlanmaktadırlar (Tümer, 1992: 329). Hakkında çok bilgiye sahip olmadığımız Beydeba hakkında, bu bilgilerden yola çıkarak, onun bir din âlimi, din filozofu, din mütefekkiri ya da yönetici din adamı olabileceğini söylemek yanlış bilgi olmayacaktır.

Beydeba, Batı'da "*Bidbay*", Arapça konuşulan yerlerde "*Bidba ve Bidbah*" olarak anılmaktadır. Eserin Farsçadan hazırlanan Süryani nüshasında ise bu isim "*Biddoğ ve Bidvog*" şeklinde geçmektedir. Ömer Rıza Doğrul'un belirttiğine göre bu kelimelerinin aslı, Sanskritçede, ilmin sahibi anlamına gelen "*Vidyapati*" kelimesinden gelmektedir. Doğrul'un dikkate değer olarak aktardığı başka bir bilgi ise, I. Murat ile aynı yüzyılda yaşayan Mehmet Küşteri isimli bir Türk yazarın, "*Şeceret-ül Beşer*" adlı eserinde yazdığı bilgilerden oluşmaktadır. Buna göre Kelile ve Dimne'nin asıl yazarının, MS 81 yılında Bakü'de doğan Ketke B. Huret olduğu ifade edilmektedir. Ketke B. Huret'in, Musiki ilmini icat eden biri olduğu ve "*Nasihat-El-Külliye*" adıyla Arapçaya çevrilen bir de kitabı bulunduğu belirtilmektedir. Doğrul, Küşteri'nin verdiği bu bilgilerin hangi kanıta göre yazıldığının araştırılması gereği üzerinde durmakta ve ancak o zaman bu rivayet hakkında gerçek bir eleştiri yapılabileceğini vurgulamaktadır (Beydeba, 1975: 5-7).

Karaman ve Topaloğlu, eserin yazarı için söylenen Beydeba, Bidpay ya da Pilbay gibi isimlerinin, aslında bir isim değil, âlimlerin başı anlamına gelen bir unvan olduğunu ve eserin yazarının ise bilinmediğini belirtmişlerdir (Beydeba, 1990: 3).

Kelile ve Dimne'nin Kul Mesud tercümesi üzerine doktora yapan Zehra Toska, eserin yazarı hakkında, araştırmasında farklı bir bakış açısına yer vermektedir. Buna göre Toska; "*Ali B. Şah Mukaddimesi*" ile Dinveri'nin 9. asırda yazdığı "*El-Ahbar El-Tıval*" adlı eserinde çakışmalar olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca Toska, Mahmut Kaya'nın "*İslam Kaynakları Işığında Aristoteles ve Felsefesi*" kitabındaki bilgileri dayanak göstererek ve başka tespitlerini de sunarak; Beydeba'nın Aristoteles, İskender'in ise Debşelim olabileceğini savunmaktadır. Bununla birlikte ahlak ve siyasetname kitabı olarak gördüğü Kelile ve Dimne ile Aristoteles felsefesinin örtüştüğünü, bu görüşüne kanıt göstermektedir (Toska, 1989: 4-8).

Hakkında pek az bilgi bulunan Beydeba'nın karakter ve kişiliği üzerine, Kelile ve Dimne'deki bilgilerden yola çıkarak, bazı çıkarımlarda bulunmak mümkün görülmektedir: Beydeba; Debşelim'in kendisini hapsedip öldürebileceğini öngördüğü halde, toplum menfaatlerini kendi nefsinden önde tutarak; cesur, adaletli, kararlı, sorumluluk sahibi ve vakar bir insan duruşu sergilemektedir. Hayvanları konuşturarak istediğini söyleme özgürlüğünde olabileceğini bilecek kadar zeki, günlerce inzivadan çıkmadan kitabını yazacak kadar çalışkan, edebi ve ahlakı çeşitli şekillerde anlatabilecek kadar hikmet sahibi bir insan profili çizmektedir. Ayrıca kitabı yazmanın karşılığında hükümdardan maddi hiçbir şey istememesi ve tek dileğinin kitabının yazılıp korunması olması, onun ilme verdiği değeri göstermektedir. Beydeba, eserin pek çok yerinde aklı kullanma ve düşünme vurgusu yapmakta ve asıl hedefinin, düşünmeyi öğretmek olduğunu belirtmektedir. Bu da onun iyi bir filozof olduğunu göstermektir.

2. Kelile ve Dimne'nin Türkçeye Tercüme Süreci ve Varyantları

Pançatantra, sözlü kültür ortamında oluşan, dilden dile aktarılan ve çevrildiği her toplumun manevi ve kültürel değerlerinden izler taşıyan bir eser olarak bilinmektedir. Bu sebeple eserin pek çok varyantının bulunması da olağan bir durum olarak görülmektedir (Bülbül, 2017: 22). Abidin İtil, bir Pançatantra tercümesinin, eserin sadece o dildeki çeviri karşılığı olarak görünmesinin yanlış olduğunu belirtmektedir. Aslında yapılan her çeviri ile eser o dilde yeniden hayat bulmaktadır. Bu sebeple eserin; farklı hacim, içerik ve karakterde yeni bir boyut kazanması, normal bir durum olarak değerlendirilmelidir (İtil, 1961: 123).

Pançatantra'nın yazıldığı ilk dil olan Sanskritçe örneğinin kayıp olması nedeniyle; eserin varyantlarından hangisinin, aslına daha yakın olduğunu bulmak, araştırmacıların işini zorlaştırmaktadır. Kalyon; Hertel'in bularak tanıttığı ve adının "*Tantrakhyayika*" olduğunu ifade ettiği kitabın, Pançatantra'nın orijinaline en yakın eser olduğunu belirtilmektedir (Kalyon, 2004: 228).

Nuşirevan'ın emri ve Berzeveyh'in aracılığıyla Hint sarayından çıkarılan ve ilk defa eski İran dili Pehleviceye çevrilen Pançatantra, 570 yılında, Rahip Bud tarafından Süryaniceye "*Periodeut*" adıyla tercüme edilmiş, sonra bu kitap 1911'de Almanca çevirisi ile birlikte basılmıştır. İbnü'l-Mukaffa ise Kelile ve Dimne'nin Süryanice nüshasına, daha önce benzeri olmayan bir takdim yazısı yazarak onu Arapçaya çevirmiş ve esere İslami bir ruh katmıştır. İbnü'l-Mukaffa daha sonra vezir Balami'nin emriyle kitabı Arapçadan Farsçaya çevirmiştir. Yine aynı dönemde Şair Rudeki ise eseri Farsça nazım şeklinde yeniden yazmıştır. 12. asırda İbnü'l-Mukaffa tercümesi, Farsça süslü bir nesir şeklinde Behram Şah'a, Nasrullah tarafından takdim edilmiştir. 13. asırda Ahmed bin Mahmud el-Tusi Kaani ise İzzettin Keykavus'a sunulmak üzere Nasrullah tercümesine dayanarak eseri nazma çevirmiştir. Bu çeviri de Herat'ta, Hüseyin Vaizi Kâşifi tarafından tercüme edildikten sonra, Hüseyin Baykara'nın veziri Ahmet Süheyli adına işaret edilerek "*Envari Süheyli*" şeklinde isimlendirilmiştir. Envari Süheyli tercümesi, çok bilinen bir tercüme olmuş, 1836'da Londra'da basılmış ve pek çok dile çevrilmiştir. Yine aynı nüsha daha sade yazılması amacıyla Ebü'l-Fazl tarafından "*İyar-ı Danişi*" adıyla Türk-Moğol Hükümdarı Ekber Şah'a sunulmuş ama eser daha abartılı bir hal almıştır (Kalyon, 2004: 232; Mithad, 1999: 5-6; Beydeba, 1975: 9).

Kelile ve Dimne'nin ilk defa Türkçeye tercümesi, 1360 yılında Aydınoğlu Beyliği'nin emiri Umur Bey adına, Kul Mesud tarafından Nasrullah tercümesine dayanarak, nesir şeklinde yapılmıştır. Daha sonra bu çeviri, adı bilinmeyen bir şair tarafından nazma çevrilerek I. Murat'a sunulmuştur. Envari Süheyli'ye dayanan başka bir çeviri; Kazvini tarafından, Farsçadan Türkçeye aktarmak suretiyle yapılmıştır. Kanuni zamanında ise Ali Çelebi, Envari Süheyli'yi, Farsçadan Türkçeye manzum bir şekilde çevirmiştir. Ali Çelebi, esere "Hümâyûnnâme" adını vermiş ve onu Kanuni Sultan Süleyman'a takdim etmiştir. Hümâyûnnâme çok ses getiren bir eser olması hasebiyle pek çok şekilde tercüme edilerek yazı dünyasına kazandırılmıştır. Hilali, Hümâyûnnâme'yi manzum hale getirerek; Şeyhül İslam Yahya Efendi özetleyerek; Şerif İbrahim Mahir Efendi sadeleştirerek; Osman zade Saip Efendi "*Zübdetü'l-Eshar*" adını verip özetleyerek; Abdünnafi Efendi "*Nafiü'l-Asar*" adıyla nazma çevirerek eserin Türkçe varyantlarını oluşturmuşlardır. İkinci Abdülhamit zamanında ise Ahmet Mithat Efendi, hükümdarın emriyle, Hümâyûnnâme'yi sadeleştirme amacıyla tekrar yazmıştır. Fakat yazar "*Hulasa-i Hümâyûnnâme*" adını verdiği bu eseri hem çok genişletmiş hem de orijinalinden uzaklaştırmıştır (Kalyon, 2004: 236-237; Beydeba, 1975: 9-12).

Kelile ve Dimne, Cumhuriyet döneminde İlk defa, Milli Eğitim Bakanlığı'nın isteğiyle, Ömer Rıza Doğrul tarafından, İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça çevirisinden direkt olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Doğrul, kitabın önsözünde, eserin metnine bağlı kaldığını ve muğlak bir ifade kullanmadan en sade şekilde eseri çevirdiğini ifade etmiştir (Beydeba, 1975: 12-13; Berköz, Orak 2013: 218-219).

Günümüze yakın zamanlarda yapılan tercümelerle, Kelile ve Dimne'nin tercüme süreci devam etmektedir. Kelile ve Dimne'nin İbnü'l-Mukaffa çevirisine dayanarak çeviri yapan Hayreddin Karaman ve Bekir Topaloğlu, bir sayfa Arapça ve bir sayfa Türkçe metin olacak şekilde eseri tercüme ederek farklı bir çalışma ortaya çıkarmışlardır (Kalyon 2011: 27; Beydeba, 1990). Selahaddin Alpay ise yine İbnü'l-Mukaffa çevirisini esas alarak, Ali Nihat Tarlan'ın da takrizlerini ekleyerek eseri Türkçeye çevirmiştir (Berköz, Orak 2013: 219; Beydeba, 1972).

Günay Kut, Anadolu Türk yazılı edebiyatının Hint edebiyatıyla tanışmasının, Kelile ve Dimne ile başladığını düşünmekte ve bunun dolaylı yoldan, İslam edebiyatı aracılığıyla olduğunu ifade etmektedir (Kut, 1997: 360). Biz de Kelile ve Dimne'nin Türkçeye tercüme sürecini ve Kelile ve Dimne varyantlarını tanıtmaya çalıştığımız bu konumuzda, sadece eserle tanışma ve eserin varyantları bağlamında sınırlı kaldığımızı, eserin diğer Türk dillerine ve yabancı dillere olan çevirilerinin konumuzun dışında olduğunu belirtmek istemekteyiz.

3. Kelile ve Dimne Üzerine Yapılan Akademik Çalışmalar

Kelile ve Dimne üzerine, dünya üzerinde pek çok araştırma yapılmakla birlikte, biz sadece eserin Türkiye'de yapılan ve çalışmamıza katkı sunan akademik çalışmaları hakkında bilgi vererek konumuzu sınırlandırmaktayız.

Kelile ve Dimne üzerine yapılan akademik çalışmalar için Ulusal Tez Merkezi'nde Kelile ve Dimne başlığıyla yapılan aramada; edebiyat, dilbilim, güzel sanatlar, sanat tarihi, tarih, din ve felsefe alanlarında olmak üzere toplam 19 tane tez başlığı sıralanmaktadır. Bunlardan çalışmamıza katkı sunanlar:

- 1989 yılında, Zehra Toska tarafından 2 cilt halinde yapılan, "*Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi(2)*" adlı doktora tezi (Toska, 1989).
- 1991 yılında, Hülya Azak tarafından yapılan, "*İbnü'l Mukaffa'nın Kelile ve Dimne'si ve La Fontaine'in Fabllarının Karşılaştırılması*" adlı yüksek lisans tezi (Azak, 1991).
- 2006 yılında, Semra Bakan tarafından yapılan, "*Kelile ve Dimne 'de Yer Alan Masalların Dini ve Ahlaki Eğitime Katkıları*" adlı yüksek lisans tezi (Bakan, 2006).
- 2019 yılında, Tuğba Yazar tarafından yapılan, "*Beydeba'nın Kelile ve Dimne Adlı Eserinin Felsefi Analizi*" adlı yüksek lisans tezi (Yazar, 2019).
- 2021 yılında, Cengiz Akalın tarafından yapılan, "*Bir Siyasetname ve Nasihatname Örneği Olarak Kelile ve Dimne*" adlı yüksek lisans tezi (Akalın, 2021).

- 2023 yılında, Rıza Karadem tarafından yapılan, "*Kelile ve Dimne'nin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tezi (Karadem, 2023).
- 2023 yılında, Bahar Yaman tarafından yapılan "*Kelile ve Dimne, Mantıku't-Tayr ve Mesnevi'deki Hayvan Hikâyelerinde Değerler Eğitimi*" adlı doktora tezi (Yaman, 2023).

Ayrıca Hümâyûnnâme başlığıyla yapılan aramada, 2009 yılında Tuncay Bülbül tarafından yapılan "*Hümâyûnnâme (İnceleme – Tenkitli Metin)*" adlı doktora tezi yer almaktadır (Bülbül, 2009).

Kelile ve Dimne üzerine ülkemizde pek çok makale de yayımlanmıştır. Dergi Park'ta Kelile ve Dimne, Hümâyûnnâme, Pançatantra başlıklarıyla yapılan aramalarda araştırmamıza katkı sunan aşağıdaki çalışmalar bulunmaktadır:

- 2019 yılında, Kastamonu Eğitim dergisi 27. cilt 6. sayıda, Fatma Zehra Pattabanoğlu tarafından yazılan, "*Kelile ve Dimne'deki Etik Unsurlar; Bu Unsurların Ahlak Eğitimi Bakımından Önemi*" adlı makale (Pattabanoğlu, 2019).
- 2013 yılında, Türkiyat Mecmuası 23. cilt güz sayısında Kadriye Yılmaz Orak ve Mahmut Berköz tarafından yazılan, "*Kelile ve Dimne Tercümeleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü*" adlı makale (Berköz, Orak 2013).
- 2021 yılında, Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler dergisi, Uluslararası Hakemli E-Dergi 11. sayıda Neslihan Dokumacı tarafından yazılan, "*Metinlerarasılık Bağlamında Mevlana'nın Mesnevi'si ile Beydeba'nın Kelile ve Dimne'si*" adlı makale (Dokumacı, 2021).
- 2022 yılında, Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları dergisi 8. sayıda Feyzi Çimen tarafından yazılan, "*Kul Mesut ile Molla Muhammed Timur'un Kelile ve Dimne'lerinin Hayvan Adları Bakımından Karşılaştırılması*" adlı makale (Çimen, 2022).
- 1997 yılında, Marmara Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları dergisi 8. sayıda Günay Kut tarafından yazılan, "*Hint Edebiyatından Türk Hikâyelerine*" adlı makale (Kut, 1997).
- 2013 yılında, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Erdem dergisi 65. sayıda, Tarık Özcan tarafından yazılan, "*Art Zamanlı Bir Geçiş: Kelile ve Dimne'den Küçürek Öyküye*" adlı makale (Özcan, 2013).
- 2004 yılında, Divan İlmi Araştırmalar dergisi 16. sayıda, Abuzer Kalyon tarafından yazılan, "*Kelile ve Dimne'nin Tercüme Serüveni*" adlı makale (Kalyon, 2004).
- 1964 yılında, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi dergisi 22. cilt 1-2 sayıda, Abidin İtil tarafından yazılan "*Pançatantra*" adlı kitap tanıtım yazısı (İtil, 1964).

- 2023 yılında, Uluslararası Bilim ve Eğitim dergisi 6. cilt 3. sayıda Rıza Karadem, Ahmet Ali Gazel ve Ceren Utkugün tarafından yazılan "*Kelile ve Dimne'nin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Bulunan Değerler Açısından İncelenmesi*" adlı makale (Gazel, Karadem, Utkugün 2023).

Kelile ve Dimne ile ilgili kitaplara da aşağıdaki eserlerin isimlerini sıralayarak örnek verebiliriz:

- 2017 yılında, Türkiye Bilimler Akademisinin Türk-İslam Bilim Kültür Mirası projesi kapsamında, Tuncay Bülbül tarafından hazırlanan, "*Filibeli Alaaddin Ali Çelebi Hümâyûnnâme (İnceleme Metin)*" adlı eser (Çelebi, 2017).
- 1999 yılında, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları tarafından çıkarılan M. Ata Çatıkkaş tarafından hazırlanan, Ahmet Midhat'ın "*Kelile ve Dimne Tercümesi Hulasa-i Hümâyûnnâme*" adlı eseri (Midhat, 1999).
- 1962 yılında Ankara Basımevi tarafından çıkarılan, Kemal Çağdaş tarafından yazılan, "*Pançatantra Masalları*" adlı eser (Çağdaş, 1962).
- 2020 yılında Ötüken Neşriyat tarafından çıkarılan, H. Derya Can tarafından tercüme edilen, Vishnusarman'ın "*Pançatantra (Beş Kitap)*" adlı eser (Vishnusarman, 2020).
- 1960 yılında Maarif Basımevi tarafından çıkarılan, Ömer Rıza Doğrul'un İbnü'l-Mukaffa nüshasından çevirdiği, "*Kelile ve Dimne*" adlı çeviri eser (Beydeba, 1960).
- 1972 yılında Bedir Yayınevi tarafından çıkarılan, Selahaddin Alpay tarafından tercüme edilen "*Hindli Filozof Beydeba Kelile ve Dimne*" adlı çeviri eser (Alpay, 1972).
- 1990 yılında Nesil Yayınlarından çıkarılan, Hayreddin Karaman ve Bekir Topaloğlu'nun; Arapça bilgisini geliştirmek ve bu dilde meleke kazanmak isteyenlerin faydalanmaları için, bir sayfa Arapça, bir sayfa Türkçe olarak tercüme ettikleri "*Kelile ve Dimne Tercüme ve Metin*" adlı eser (Beydeba, 1990).
- 2011 yılında Akçağ Yayınlarından çıkarılan, Abuzer Kalyon tarafından hazırlanan, "*Kelile ve Dimne*" adlı çeviri eser (Beydeba, 2011).

  Bu çalışmaların dışında Kelile ve Dimne'nin, öğrencilerin seviyelerine uygun olarak güncelleştirilmiş ve sadeleştirilmiş örnekleri de bulunmaktadır.

4. Kelile ve Dimne'nin Tür Olarak Yeri

Yazı türleri hakkında sınıflandırma yapılırken eserin konusu, içeriği, anlatım şekli ve teknik özellikleri gibi unsurlar, araştırmacılar tarafından dikkate alınmaktadır. Yazarın seçtiği tür, metin ve biçim arasında bir uyum olması gerekmektedir. Eserdeki mesajlar, metinler aracı kılınarak verilmektir (Aytaş, 2006: 2) Fakat bazen bu mesajlar verilirken, farklı tür ve şekiller, aynı anda kullanılabilmektedir. Bu

seçim, eserin tür olarak isimlendirilmesinde, çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, Kelile ve Dimne'nin türü hakkında da çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.

Hindistan'da, eğlenmek amacıyla anlatılmaya başlanan hayvan masalları, sonrasında bilgi vermek için bir vasıta olarak görülmüş; daha sonraları ise edebi bir üslupla düz yazıya geçirilmiş ve masalların içine anlatılan özle ilgili beyit ve kıtalar eklenmiştir. Bunu takiben, masalların içine ara masallar da eklemiş ve farklı bir masal formu oluşturulmuştur. "*Çerçeve masal*" ya da "*masal içinde masal*" olarak ifade edilen bu tip masalların en eskisi, Pançatantra olarak bilinmektedir. Kemal Çağdaş, Kelile ve Dimne'nin ilk hali olan Pançatantra için, "*politika ve devlet idaresi kitabı*" nitelendirmesi yapıp, bu konuların masallar içine dağıtılarak verildiğini açıklamaktadır (Çağdaş, 1962: 6,9). Çağdaş, devletin ve halkın yönetimine dair eserde pek çok bilgi verilmesi dolayısıyla, onun bir hümâyûnnâme olarak kabul edilebileceğini de belirtmiştir. Masalların pek çoğunda aslan, çakal, hayvan başbuğları gibi hikâye kahramanları üzerinden yöneticilere verilen öğütler mevcuttur. Siyaset, devlet ve savaş yönetimi gibi konular, masallar içinde yer almaktadır. Bu da eserin, hümâyûnnâme olarak görülmesinde rol oynamaktadır. Ayrıca bunun dışında eser, eğitici ve eğlendirici masallarından dolayı bir masal kitabı olarak da isimlendirilmekte ve yöneticiler olduğu kadar toplumun her kesimine verilen öğüt ve tavsiyeler barındırdığı ifade edilmektedir (Çağdaş, 1962: 63,73).

Zehra Toska, Kelile ve Dimne'yi, devleti yönetenlere yol göstermek ve onlara yardımcı olmak maksadıyla yazılan bir masal ve hikâye kitabı olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Toska, eserin Aristoteles'in felsefesiyle paralellik taşıyan bir ahlak ve siyasetname kitabı olduğunu düşünmektedir (Toska, 1989: 1,8). Kitabın konusu itibariyle ahlak ve siyaset kitabı olarak incelendiğini, ayrıca Kelile ve Dimne'nin, "*Marzuban-name, Tuti-name, Sindbad-name ve Bahtiyar-name*" gibi bir hikâye kitabı olduğunu ve içerisinde masallar ihtiva ettiğini ifade etmektedir. Temsili hayvan hikâyeleri içerisinde doğal ortam ve özelliklerini koruyan hayvanların olaylar içerisinde olağanüstü durumlarının bulunmadığını, hikâyenin anlatılışında gerçekçiliğin olduğunu ve asıl hikâyenin masal unsurları taşımadığını belirtmektedir. Kelile ve Dimne'yi bütünüyle değerlendirirken, edebi türünün hikâye olduğunu ayrıca hikâye kahramanlarının görüşlerini güçlendirmek için masallar anlattığını fakat bunun da türün özelliğini değiştirmediğini savunmaktadır (Toska, 1989: 36-40). Tuncay Bülbül ise eserde hayatta olabilecek yer, olay ve eylemlerin bulunduğunu; bunun da hikâyenin tür olarak bir niteliği kabul edildiğini söylemektedir. Hayvanların konuşması ve yönetim kadrosunda olmasının ise eseri hayal unsurları taşıyan bir masala çevirdiğini; böylelikle eserin türünün hem hikâye hem de masal olduğunu ifade etmektedir (Bülbül, 2009: 16-17).

Agâh Sırrı Levend, Kelile ve Dimne'yi hükümdarlara hikmet dersi verme amacıyla yazılan, ahlaki Hint masal kitabı olarak tanımlamış ve onu ahlak kitapları içerisinde ele almıştır (Levend, 1964: 108). Ayrıca

Levend, Siyaset-nameler adlı çalışmasında, Kelile ve Dimne'nin hükümdara öğüt verme amacıyla yazılmasına karşılık bir siyasetname olmadığını ve çalışmasının dışında kaldığını belirtmiştir (Levend, 1963: 172).

Mustafa Çağrıcı, Ahlak maddesini yazdığı İslam Ansiklopedisinde, ahlak literatüründe yazılan edebi ve hikemi eserlere örnek verirken, İbnü'l-Mukaffa'nın çevirdiği Kelile ve Dimne kitabını, ahlaki ve dini içerikli yazılan eserlerden biri olarak göstermiştir (Çağrıcı, 1989: 3).

Tarık Özcan, öyküden çıkan bir öykü olarak değerlendirdiği Kelile ve Dimne'nin, daha küçük öykülerin başlangıcı olduğunu düşünmektedir. Eserde, özet niteliğinde cümlelerin oluşturduğu odak noktalarının bulunduğunu ve hikâyelerin bu çerçevede geliştiğini belirtmektedir. Okuyucunun bilinçaltına yön veren bu ifadelerin, küçük öykü hali ile benzer özellik taşıdığını ifade etmektedir (Özcan, 2013: 23-24).

Turan Karataş tarafından hazırlanan, Ansiklopedik Edebiyat Terimleri sözlüğünde fabl maddesi, insani özellikler taşıyan hayvanların arasında geçen; insanlara öğüt verme hedefi güden; manzum halde yazılan; siyasal konular içeren kısa masallar olarak tanımlanmakta ve mensur halinin de mevcut olduğu eklenmektedir. Bu madde içerisinde, Kelile ve Dimne'nin, Doğu'nun en tanınmış ve güzel fabllarına örnek olduğu belirtilmektedir (Karataş, 2004: 153).

Feyzi Çimen, Kelile ve Dimne'deki hayvan adları üzerine yaptığı çalışmada, insanların duygu ve düşüncelerinin hayvanlara aktarılmasını temel alarak; eserin, dünyada yazılan fabllar arasında en güzel yazılmış ilk örnek olarak gösterildiğini ifade etmektedir (Çimen, 2022: 857). Orak ve Berköz ise yaptıkları çalışmada, Kelile ve Dimne masallarının dış kapsamında insanların, alt kapsamında ise hayvanların konu edildiğini söylemekte ve bu sebeple eserin ilk fabl türü örneklerinden olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca fabl türünün diyalektik anlatma üslubu özelliği taşıdığını, bu eserde de karşıt karakterlerin bu yapıyı oluşturduğunu savunmaktadırlar (Berköz, Orak 2013: 223-224).

Selçuk Kantarcıoğlu, genellikle nazım halinde kaleme alındığını ve ahlakla ilgili nasihat verme amacı taşıdığını ifade ettiği fablları, alegori içeren hikâye ve masalların bir yansıması olarak görmektedir. Fablların, aslında gerçek yaşamda insanların başından geçen olayların, diğer varlıklar tarafından yaşanıyormuş gibi anlatılmasıyla oluştuğunu söylemektedir. Kantarcıoğlu bu yöntemle masalın bir çeşidi olarak gördüğü fablların; insanlara ibret olmak, bir düşünceyi veya olayı kuvvetlendirmek, misal vermek gibi hedeflere ulaşmak için kullanılmakta olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca fablların masaldan farkını da kısa olması ve başında tekerlemesinin bulunmaması olarak açıklamaktadır (Kantarcıoğlu, 1991: 11-12).

Cengiz Akalın, Kelile ve Dimne'nin bir siyasetname ve nasihatname örneği olduğunu savunduğu tezinde eseri, dünyada bu türlerde yazılan ilk kitap olarak göstermektedir. Fakat yaptığı literatür tarama

çalışmasının çoğunluğunda; eserin, çocuklara özel olarak hazırlanan fabl türü masalların ve hikâyelerin anlatıldığı bir kitap olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Akalın, çalışmasında Kelile ve Dimne'nin içeriğinin; tezi boyunca incelediği ve karşılaştırdığı siyasetname ve nasihatname kitaplarıyla örtüştüğünü belirtmekte ayrıca bu türlerde bulunması gereken özellikleri sıraladığı 32 maddeden izler sunarak görüşünü desteklemektedir (Akalın, 2021: 3, 110-114).

Masal araştırmaları yapan Saim Sakaoğlu, masalları sınıflandırırken, "*Yabancı Kültürlerin Önemli Masal Kitapları*" başlığının alt başlıklarından biri olarak, Hint Masallarını vermektedir. Sakaoğlu, Kelile ve Dimne'nin ilk hali olan Pançatantra'nın, en meşhur Hint masal kitaplarından biri olduğunu söyleyerek onun türünün bir masal olduğunu ifade etmektedir (Sakaoğlu, 2010: 17).

5. Eserdeki Anlatım Şekilleri

Pançatantra'nın anlatım düzeni, Bin Bir Gece Masallarının düzeni gibi ilk önce bir giriş hikâyesi ile başlamakta bununla birlikte hikâyenin oluşum sebebi ve ne amaçla anlatıldığı belirtilmektedir. Her masal geçişinde, o masala ait bir kıta veya beyit söylenerek masalın özeti okuyucuya sunulmaktadır. Bunu işitenler de "*Bu nasıl olmuş?*" diye sorduklarında masal anlatılmaya başlanmaktadır. Masalın sonunda da aynı beyit tekrar edilerek pekiştirme sağlanmaktadır (Çağdaş, 1962: 6). Bölümün girişinde ve çıkışında aynı beyit ya da kıta tekrar edilmekle birlikte, masalın başında akılda oluşan anlam ile sonunda oluşan anlam aynı şekilde kalmamaktadır. Masal ile birlikte beyit ya da kıta kendini açmakta ve yeni anlamlar kazanmaktadır. Bu da hikmetli ifadeleri kullanmanın amacına ulaştığının bir göstergesi olmaktadır (Berköz, Orak 2013: 211).

Çerçeve hikâyesi, Debşelim ile Beydeba arasında geçen Kelile ve Dimne'de, hükümdarın sorduğu soruları cevaplayan Beydeba, vereceği cevaba öncelikle ana fikri içeren bir cümle ile başlar ve bunu destekleyen bir hikâye anlatır. Sonraki hikâyede ise Debşelim, bir önce anlatılan masaldaki mesajı anladığına dair bir ifade ile söze başlar ve peşine yeni sorusunu sorar. Böylece hikâyelerin birbiri ile bağlantısı kurulur. Ayrıca ana hikâyedeki mesajı pekiştiren ara hikâyeler, destekleyici nitelikte birbirine eklemlenir ve ana fikir yinelenir (Yazar, 2019: 24). Özcan'a göre, her hikâyede merkez işlevi yüklenen özet niteliğindeki veciz cümleler ile hikâyelerin gövdesi oluşturulmakta ve bunlar dallandırılarak masallar birbirine bağlanmaktadır. Ayrıca bu cümleler ile hikâye içinde saklı bir masal dili meydana getirilmektedir (Özcan, 2013: 24). Hülya Azak da eserdeki hikmeti kaçırmak istemeyen okuyucunun, bu amaçla birbirine bağlı bütün bu hikâyeleri okuyacağını düşünmektedir (Azak, 1991: 13). Toska ise Azak'tan farklı olarak, bu anlatım tarzı ile bazı yerlerde ana konudan uzaklaşıldığını ifade etmektedir (Toska, 1989: 41). Bize göre zincirleme hikâyelerle birbirine kenetlenmiş olan Kelile ve Dimne'de, hikâyeden hikâyeye ustalıkla geçilmekte ve okuyucunun merakı diri tutulmaktadır.

"*İliştirilmiş anlatı*" ya da "*alt anlatı*" olarak tabir edilen çevre anlatım tarzı ile oluşturulan bu kitapta okuyucu, eser ile hareketli bir iletişim içindedir. Masalı anlatan, kendini kurguda soyutlarken; kahraman, masalı anlatan kişi hüviyetine bürünmektedir. Eserin bazı yerlerinde, asıl anlatıcının dışında üçüncü bir kişi, anlatıcı olmakta ve onun tarafından bilgiler verilerek, okuyucunun hikâyeyi daha iyi anlamasına fırsat verilmektedir. Mesajın iyice özümsenmesi için kahramanlar açıklamalar yapmakta ve farklı hikâyelerle pekiştirme sağlanmaktadır (Karadem, 2023: 19-21).

Kahramanlar bazında görünür kılınan fikirlerin bir temele dayandırılması amacıyla anlatılan, ana hikâye ve ona bağlı hikâyeciklerde kullanılan bir veciz söz ya da çarpıcı bir ifadeyle öğüt verip bırakmak bu eserde bir hedef değildir. Asıl amaç, tüm hikâye kurgusu üzerinde akıcı ve sürükleyici bir üslupla okuyucunun keyif alacağı bir yapıda ana fikri ifade etmek ve istifadeye sunmaktır (Yazar, 2019: 25).

Her ara hikâyenin, çerçeve hikâye ile bir bağlantısı olduğundan ve hep birlikte bütünü sergilediklerinden dolayı, bölümler arası geçişler benzer kelime ve kelime gruplarıyla yapılmaktadır. Bu sayede okuyucu bölümlerin ayrı olmadığını ve tüm hikâyelerin birbirine dayandığını unutmamaktadır. Eserde kullanılan manzum kesitler, atasözleri, deyimler, hadisler ve hikmetli sözler ise hem anlatıyı zenginleştirmekte hem de onu sıradanlıktan kurtarmaktadır (Toska, 1989: 41).

Kelile ve Dimne'deki çerçeveli anlatım şekli; dış çerçevede, Beydeba ile hükümdar hakkında bilgi veren ve aralarındaki konuşmaları içeren bir üst hikâye ve diğer karakterlerin diliyle anlatılan hikâyelerle birlikte üst hikâyeye iliştirilen alt hikâye olarak ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca metin içindeki anlatıcılara baktığımızda, dış çerçevenin anlatanı Beydeba olurken, hikâye içinde anlatanlar ise farklı türlerden hayvanlar olmaktadır (Berköz, Orak 2013: 222).

Her bir bölümün konusu, hikâye başındaki soru ve cevap özelinde oluşmaktadır. Cevap niteliğinde anlatılan her hikâyede savunulan ya da eleştirilen görüşler mevcuttur. Benimsenen ya da reddedilen düşünceler, karakterler üzerinden verilmekte yani karakterler temsil yetkinliğine ulaşmaktadır. Ayrıca fikirlerin tartışıldığı bu düzlemde seçilen anlatım tarzı da eserin anlaşılmasına hizmet etmektedir. Bu bağlamda, çerçeve hikâyedeki zengin anlatım tarzının, ara hikâyede yerini olayları anlatmayı önceleyen daha sade ve akıcı bir üsluba bıraktığı görülmektedir (Toska, 1989: 42).

Eser, hikâye sayısı bakımından incelendiğinde, bu sayıların tercüme edenin eklediği bölümlere göre değişiklik arz ettiği görülmektedir. Karaismailoğlu'nun belirttiğine göre, İbnü'l-Mukaffa tercümesinde 68, Nasrullah tercümesinde 60, Kâşifi tercümesinde 108 hikâye bulunmaktadır. Bu sayıların içine mütercimlerin eklediği mukaddimeler katılmakla birlikte hikâye sayılarındaki farklılık eserin telif eser özelliği kazandığını da göstermektedir (Karaismailoğlu, 2002: 211).

Hikâye sayıları farklılık gösteren eserin, bölüm sayıları da mütercimlere göre farklı kaydedilmiştir. Örneğin; Kelile ve Dimne'yi, İbnü'l-Mukaffa'nın Arapça tercümesinden, Türkçeye çeviren Ömer Rıza Doğrul'un, eserdeki bölümleri sıralaması ve adlandırması şu şekildedir (Beydeba, 1975):

1. Bölüm: Aslan ve Öküz
2. Bölüm: Dimne'nin durumu
3. Bölüm: Güvercin
4. Bölüm: Baykuşlar ve Kargalar
5. Bölüm: Maymun ile Kaplumbağa
6. Bölüm: Zahit ile Gelincik
7. Bölüm: Fare ile Kedi
8. Bölüm: Kral ile Kuş
9. Bölüm: Aslan ile Çakal
10. Bölüm: Dişi Aslan ve Çakal
11. Bölüm: İylaz, Belas ve İraht
12. Bölüm: Zahitle misafiri
13. Bölüm: Seyyah ile kuyumcu
14. Bölüm: Şehzade ve arkadaşları
15. Bölüm: Güvercin, Tilki ve Leylek

5.1. Anlatımı Kuvvetlendiren Unsurlar

Bir konu, kavram ya da olay açıklanırken, onun ne olduğundan ya da olmadığından yola çıkılarak anlaşılmasını sağlamak için zıtlıklardan faydalanmak, tercih edilen yöntemlerden biridir. Kelile ve Dimne özelinde, eser zıtlıklar bazında değerlendirildiğinde, bütüne yansıyan bir yapıda karşıtlık dengesinin kurulduğu görülmektedir. İyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış gibi pek çok zıtlık üzerinden gösterilen değerler; karakterler aracılığıyla okuyucuya sunulmaktadır. Kullanılan bu zıt yapılar, akılda kalan halleri ile de hem ana fikri pekiştirmekte hem de anlatımın kuvvetlenmesine yardımcı olmaktadır. Eserdeki ahlaki öğeler, zıtlık olgusundan yararlanılarak değerlendirilmekte ve kavramların niteliksel farklılıkları öne çıkarılmaktadır. Beydeba'nın anlatmak istediği hikmeti, zıt kavramları kullanarak kendine has bir tarz ile yorumlaması, hem okuyanı bilgi vererek eğitmekte hem de onun hayal dünyasını zenginleştirmektedir (Pattabanoğlu, 2019: 2773-2775).

Kelile ve Dimne, ismi itibariyle zıtlığı uygulamaya koymaktadır. Kitaba ismini veren iki çakalın masalı göz önüne alındığında, aslında birbirine zıt olan iki insan kişiliği, çakallar üzerinden sembolize edilmektedir. Ayrıca karşıtlıklar kullanılarak oluşturulan bu yapının, eserin anavatanı olan Hindistan'da benimsenen kast sistemi ile ilgili olduğu varsayılmakta ve buna göre hayvanlar üzerinden her insanın

bulunduğu yerde mutlu olması gerektiği sembollerle sunulmaktadır (Berköz, Orak 2013: 224). Bununla birlikte, birbirine zıt özelliklere sahip olan Kelile ve Dimne kahramanları ile bir insanın içinde barındırdığı iyi ve kötü yönlerinin somutlaştırılarak karakterize edildiği düşünülmektedir. Özyapılarının farklı olması hasebiyle tarafların çarpışmaları ve vicdani hesaplaşmaları da zıtlıkların altı çizilerek verilmektedir (Toska, 1989: 183).

Her yazar, bir anlatıya başlamadan önce, betimleme, örnek verme, açıklama veya öyküleme gibi anlatım yöntemlerinden hangisini kullanacağına karar vermektedir. Beydeba'nın da bu eserde kullandığı ana anlatım yöntemi, öyküleme (hikâye etme) şeklinde olmaktadır. Yazar, hükümdarın sorduğu bütün sorulara hikâye anlatarak cevap verdirmeyi uygun görmektedir. Çerçeve hikâyelerin alt hikâyelerinde de bu yol izlenmektedir.

Hükümdarın oğullarının eğitilmeleri amacına hizmet etmesi için yazılan Kelile ve Dimne'de, öğütler didaktik bir şekilde alt alta sıralanmamıştır. Hikmetin işitene ya da okuyana tesir etmesi, onun zihninde bir anlam oluşturması ve kolay özümsenmesi bakımından eserin anlatım dilinde hikâyeleştirme tarzı baskın olarak görülmektedir. Bu aynı zamanda ana fikrin somutlaşmış halini ifade etmektedir (Berköz, Orak 2013: 224).

Kitapta anlatımı kuvvetlendiren yollardan biri de açıklayıcı ve tekrar edici anlatım yolunun tercih edilmesidir. Anlatılan konunun önemine binaen, okuyucunun mesajı daha iyi kavraması için birbirini destekleyen farklı hikâyeler anlatılmaktadır. Bazen metin dışındaki anlatıcı tarafından bazen de yeni kahramanlarla ve farklı sözlerle ifade edilen bu hikâyelerdeki öğütler, tekrarlar ve açıklamalar sayesinde kalıcı olmaktadır (Berköz, Orak 2013: 226).

Beydeba'nın sözünü etkili bir şekilde ifade edebilmek için seçtiği yöntemlerden biri, mizahi unsurlar kullanmaktadır. Kavratmak istediği hikmeti, hikâyeleri aracı kılarak sunan yazar, bazı bölümlerde yaptığı mizahla öğrenmeyi eğlenceli hale getirmektedir. Mizah sayesinde keyifli hale gelen bu öğrenme sırasındaki kabulleniş de daha kolay olmaktadır (Berköz, Orak 2013: 227).

Savunulan düşünceleri güçlü bir şekilde ifade edebilmek için kullanılan atasözlerinin, düzenleyici ve sonuca ulaştırıcı bir rol oynadığı görülmektedir. Eserde nazım veya nesir tarzda söylenen, uzun ya da kısa atasözlerinin dışında; atasözü olmayan fakat atasözüne benzeyen veciz ifadeler de bulunmaktadır. Kullanılan bu veciz ifadeler ve atasözleri de anlatımı güçlendiren öğelerden sayılmaktadır (Toska, 1989: 203).

Feyzi Çimen'in belirttiğine göre Kelile ve Dimne, anlatım yöntemi ele alınarak değerlendirildiğinde; kahramanları hayvanlar olduğu ve onların konuşturulması üzerine kurulu olduğu için fabl türünde kabul edilmektedir. Çerçeve hikâyesi Beydeba ile hükümdar arasında geçmesine rağmen, ana hikâyeye bağlı

diğer hikâyelerde yer alan kahramanların, hayvanlar olduğu görülmektedir. Eserdeki hayvanlar kendi yaratılışlarına özgü özelliklerle donatılmış olmakla birlikte, insana has karakter nitelikleri sergilemektedir. Ayrıca konuşma özelliği dışında bu hayvanların olağanüstü özellikleri bulunmamakta ve hepsi doğal hayatlarına uygun bir tarzda ele alınmaktadır. Hükümdar oğullarını eğitmek sebebiyle yazılan bu eserdeki hayvan karakterleri ile padişah, vezir ve onların yardımcıları gibi farklı yönetim görevlerine mensup insanlar ve makamlar sembolize edilmektedir. Seçilen bu karakterlerin her biri farklı bilişsel, duyuşsal ve sosyal özelliklere sahip olmaları bakımından örneklendirilmektedir (Çimen, 2022: 859-860).

Eserde, simgesi olduğu insan karakterine örnek olarak sunulan hayvanlar; kendilerinin fiziksel özellikleri, doğal konumları, insanlarla ve diğer hayvanlarla ilişkileri bağlamında değerlendirilerek seçilmiştir. Ayrıca doğasına uygun olarak seçilen bu hayvanlar, pek çok toplumda ortak bir bakış açısıyla değerlendirilmiş ve karakterlerine metafor barındıran anlamlar da yüklenmiştir. Örneğin; aslan otoriteyi, fil düşmanlığı, at heybeti, deve uysallığı, eşek ahmaklığı, geyik ürkekliği, köpek açgözlülüğü, kelebek aşkı, sinek değersizliği, yılan hainliği, güvercin dinginliği, tilki çıkarcılığı, arı hırsı, akrep kötülüğü, hüdhüd iyilikseverliği, kaplan yırtıcılığı, timsah tehlikeyi, turna evhamı, karga hileyi temsil etmektedir. Kelile ve Dimne'de yer alan tek olağanüstü hayvan simurg olarak bilinmektedir. Simurg, güç, saltanat ve ihtişamın sembolü olarak kabul edilmektedir. Beydeba'nın anlatısına konu ettiği tüm bu hayvanlar, temsil ettikleri kavramların ve verilmek istenen mesajların somutlaşmış hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca gerçek özellikleri ve kazandıkları mecaz anlamlarla birlikte her biri anlatımı kuvvetlendiren öğeler olarak ifade edilmektedir (Toska, 1989: 151-199).

Kelile ve Dimne'de kahramanların hayvanlardan seçilmesi, teşhis ve intak sanatlarının kitabın temel yapısında yerini alması, bilinçli olarak yapılan bir tercih olarak görülmektedir. Öncelikle bu tercih insanların dikkatini esere çekmekte ve eserin beğenilir bir hal almasına olanak sağlamaktadır. Eserdeki hükümdar, saray yöneticileri ve din adamları gibi mevkilerdeki kişiler ve onların halk ile ilişkileri gerçek hayattakine benzer bir şekilde, hayvan tipleri üzerinden ele alınmaktadır. Bu tipler, toplumdaki kişilerin, hayatın pek çok alanlarındaki gerçek eylemlerini sunmakta ve kahramanlar da bu eylemleri yerine getiren kişiler olarak rollerini oynamaktadırlar. Ayrıca sahne ve rol birlikteliği düşünüldüğünde, masallardan oluşan bu eserin drama yaklaştığı dikkat çekmektedir (Çağdaş, 1962: 75-76).

Ömer Rıza Doğrul, aile ve toplum hayatını düzenleyen kuralları en anlaşılır şekilde hikâyelerle öğretmenin ve bu amaca ulaşmak için hayvanların aracı kılmanın; Doğu'nun başardığı edebi bir meziyet olduğunu düşünmektedir. Edebiyatı kullanmak suretiyle savunulan fikirlerin hayvanlar konuşturularak ifade edilmesinin, fikir sahiplerini koruyan bir yol olarak görüldüğünü belirtmektedir. Kelile ve Dimne'yi Arapçaya çeviren İbnü'l-Mukaffa da parlak zekâsı ile bu yöntemi kullanmış; kendisini

Beydeba'nın yerine koyarak Halife Mansur'a karşı halkı savunmuş ve dilediği eleştiriyi yapmıştır (Beydeba, 1975: 14,23-24) .

İKİNCİ BÖLÜM: MASAL, DEĞER VE ÖRNEK OLAY YÖNTEMİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Masal, değer ve örnek olay yönteminin kavramsal çerçevesini ele aldığımız bu bölümde; ilk olarak masalın tanımı, önemi ve türleri hakkında bilgi verilip masalın çocuk gelişimi, eğitimi ve din eğitimindeki yeri incelenecektir. Sonrasında ahlak ve değer kavramlarının tanımı ve önemi açıklanacak; değerler eğitimi kapsamında ailede ve okulda değerler eğitimine ve masalın değer öğretimindeki yerine değinilecektir. Bu bölümde son olarak örnek olay yönteminin amacı, önemi, planlama ve uygulama süreci, avantajları ve sınırlı taraflarıyla ilgili bilgi verilecek ve örnek olay yönteminin değer öğretiminde kullanılması ve masal ile ilişkisine yer verilecektir.

1. Masalın Tanımı ve Önemi

Kültürel öğelerden biri olan ve sözlü kültür ortamına doğan masal, çevresel faktörlere ve sosyal oluşumlara göre devamlı bir gelişim ve değişim içinde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu dinamik yapısı sebebiyle masalın tanımı, bulunduğu ortamının özellikleri ve dönemin şartları gözetilerek yapılmaktadır. Bileşenlerinden biri göçebelik olan masallar, bir toplumdan başka bir topluma geçtiğinde; yeni kültürüne entegre olmakta hatta bazen tamamen başkalaşmaktadır. Bu yüzden masalların dünya üzerinde farklılık göstermesi ve aynı toplum içinde bile yerel değişkenler barındırması olağan bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda sınırı çizilen tek bir masal tanımı yapılamamakla birlikte bu durum türün zenginliğini göstermektedir (Güneş, 2021: 3).

Masal kelimesi Şükrü Elçin'e göre; "*Habeşçe mesl, Aramice maslâ ve İbranicedeki mâsâl*" söyleme şekillerinden, Arapçaya "*mesel ve mâsal*" haliyle anlamı karşılaştırılarak alınmış; Arapçadan da Türkçeye "*masal*" olarak geçmiştir. Süreç içerisinde bazı yazarlar tarafından masal kelimesi; "*hikâye, efsane, menkıbe, kıssa, fabl, atalar sözü, tekerleme vb.*" türleri karşılığı için de kullanılmıştır. Ayrıca masal kelimesinin, Çuvaş Türkleri tarafından "*hallap*", Kazak, Kırgız ve Kazan Türkleri tarafından "*ertek-ertegi*", Teleut Türkleri tarafından "*çorçek*" ve Doğu Türkistan Türkleri tarafından da "*çocek*" kelimeleri ile adlandırmaları mevcuttur (Elçin, 1986: 368). Dîvânu Lügati't-Türk'te "*ödkünç*" diye geçen masal kelimesinin, değişik bölgelerde "*metel, matal, metelok, mesel, misal, mesele, meselok, nağıl, çirok, hekat, hikkaye sanık, sanıka*" gibi söyleyişleri de bulunmaktadır (Yavuz, 2002: 13).

Elçin, Anonim Halk Edebiyatının en yaygın ürünlerinden biri olarak gördüğü ve insanlara hoşça vakit geçirtirken aynı zamanda onları eğitme işlevi olduğunu düşündüğü masalı, "*bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi*" olarak tanımlamıştır (Elçin, 1986: 368-369).

Naki Tezel Türk Masalları 1 kitabının önsözünde masal için; Kamus-i Osmani'de, meselin farklılaştırılmış hali olarak geçtiğini ve meselin de "*adap ve öğütleri anlatan söz*" anlamına geldiğini ifade etmiştir. Buna göre Tezel, masalın Arapça mesel kelimesinden türeyerek dilimize yerleştiğini savunmuş ve masalı "*olaylarının geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, arap bacı vb. gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir*." şeklinde tanımlamıştır (Tezel, 1990: 5-6).

Saim Sakaoğlu, yaklaşık 130 yıldır kullanılan masal kelimesinin, günümüzdeki anlamıyla kullanımın yeni olduğunu; meselden masala dönüşen kavramın 19. yüzyılın başından itibaren bu anlamı kazandığını belirtmiştir. Sakaoğlu masalı, "*Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür.*" şeklinde tanımlamıştır (Sakaoğlu, 2017: 17-18).

Pertev Naili Boratav, masalı; folklor malzemelerinden biri olarak saydığı Halk Edebiyatı ürünlerinin, alt başlıklarından biri olarak değerlendirmiş ve hayvan masalları için ayrı bir başlık daha oluşturmuştur (Boratav, 2000: 52). Boratav masalı, nesir yoluyla söylenen; inanışlarla ilgisi olmayan; bütünü hayal ürünü ve anlattıklarını kanıtlama çabası gütmeyen kısa bir anlatı şeklinde tanımlamıştır (Yavuz, 2002: 14).

Kadim devirlerde yaşayan insanların hayatlarını, inanışlarını, edebiyatlarını, kanunlarını; tarihlerden daha çok masalların anlattığını düşünen İgnacz Kunos ise masalı, "*Masal dediğimiz şey, her milletin dönen aynasıdır. Bu aynaya bakacak olursak, hem eskilerin ibadetlerini, hem eski zamanlarımızın ahlakını da görmüş oluruz.*" diye yorumlamaktadır (Kunos, 1978: 113).

Masalı, roman ve hikâyenin başlangıçtaki hali olarak değerlendiren Umay Günay'a göre; kendi yaşamı içinde hayaller kuran insanın, masal ortamında hayal ile gerçeği iç içe geçmektedir. Günay, olması mümkün olan ya da olmayan olayların masal dünyasında gerçek gibi sunulduğunu ve insan zihninin kalıplara sokulmadığı bu eksende geçmişte kurulan pek çok hayalin, bugün somutlaşarak kendini gerçekleştirdiğini ifade etmektedir (Günay, 1975: 2).

İnsanın hayal ettiklerine ulaşma çabasını barındıran masalların varlığı, çok eski bir geçmişe sahip olan ilk yaşayan insan topluluğuna kadar dayanmaktadır. İnsanlığın, yaşam ve doğa içerisindeki düşünceleriyle birlikte hislerini de ele alan masallar; ilk söyleyenin de unutulması sonrası halkın ortak değerleri kapsamında, toplumun malı olarak sahiplenilmektedir. Doğduğu topraklardaki halkla varlığı bilinen, sonrasında farklı çevrelerde kendine yer edinen masallar, toplumun düşüncelerini ve ruh halini kaynağında tutmaktadır (Kantarcıoğlu, 1991: 14-18).

Masalların kaynaklarının, çok eski dönemlere kadar uzandığını söyleyen Günay; sonraki dönemlerde ortaya çıkan yazılı edebi ürünlerin özünde, sözlü masalların etkisinin olduğunu düşünmektedir. Ayrıca klasik eserlere sözlü masalların kaynaklık etme olasılığını da yüksek görmektedir. S. Tpompson'un, "The Folktale" isimli eserinden yararlanarak hazırladığı, "Eski Kaynaklarda Masal" konusunun araştırmasına göre masal kaynaklarını; "*Eski Mısır, Babil ve Asur, Eski Yunan, Latin ve Hindistan*" olmak üzere beş bölüme ayırmakta ve pek çok masal unsurunun bu dönemlerde ortaya çıktığını belirtmektedir (Günay, 1975: 4-5).

Günay, masalların kaynağı konusunda ilk ciddi araştırmayı yapan kişinin, W. Grimm olduğunu belirtmektedir. Buna göre masalların kaynağı hususunda; tarihi belli olmayan bir zamandan, Hint-Avrupa medeniyetlerine miras kaldığını savunduğu Hint Avrupa Teorisi ve masalların eski mitlerin parçalanmış halleri olduğunu savunduğu Parçalanan Mitler teorisi adında iki görüş ortaya atmıştır. Bu konuda araştırma yapan diğer araştırmacılar, bu görüşlerden hareketle yeni teoriler üretmişlerdir. Bu iki öncü teoriden sonra dönemsel olarak masalların kaynakları; mit ve masal benzerliğini ele alan Mitolojik Görüş, masalların kaynağının Hindistan olduğu üzerinde duran Hindoloji Görüşü ve masalların çok eski zamanlarda oluştuğunu kabul eden Antropolojik Görüş olmak üzere, bu üçlü sınıflandırmaya tabi tutulmuştur (Günay, 1975: 17-18).

Saim Sakaoğlu masallara coğrafya, kültür ya da din gibi bir kaynak aramanın doğru olmadığını düşünmektedir. Ancak tekil olarak bir masal incelendiğinde onun dini, kültürel ya da coğrafi özelliklerinin tespit edilebileceğini eklemektedir. Sakaoğlu, her masalın, çok büyük değişikliklere maruz kalmış olsa bile, kendi özünden mutlaka bir parça taşıyacağını ve etrafındakileri değişse de masal çatısının korunacağını ifade etmektedir (Sakaoğlu, 2017: 25-26).

Bir kavramın tanımı üzerine açıklama yapılırken, o kavramın özellikleri hakkında bilgi vermek, tanımın anlaşılırlığını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda şekil özellikleri ele alındığında, masalın üç temel bölümü olduğu görülmektedir: Bunlardan birincisi, dinleyenin dikkatini çekmek ve onu masalı dinlemeye hazır etmek için söz oyunlarının yapıldığı tekerleme bölümüdür. Bu bölüm masalın giriş bölümü ve ya masal başı olarak da adlandırılmaktadır. İkincisi, masalın kendisini oluşturan, asıl masalın anlatıldığı gövde bölümüdür. Burada kullanılan atasözü, deyim ya da kafiyeli sözlerle anlatıma dinamik bir hava verilmektedir. Üçüncüsü ise masala gerçekçi bir hava katılması gayesi güdülerek söylenen tekerlemenin de bulunduğu, masalın sonuç kısmını oluşturan, masal sonu bölümüdür (Tezel, 1990: 8-13; Kantarcıoğlu, 1991: 18-19). Çocuk okuyucu, şekil açısından masala dikkat etmese bile, masal okumadaki süreklilik ve benzer formellerin kullanılması, okuyucunun masalın neresinde olduğunu anlamaya yardımcı olmaktadır. Şekil üzerinden oluşturulan zihin haritası da masalın yapısını sağlamlaştırmaktadır.

Masallar, sosyal ve kültürel unsurları doğal olarak yapısında barındırabilen önemli edebi türlerden biri olarak görülmektedir. Bununla birlikte masallar, gelenek, görenek, örf ve adet gibi pek çok yerel ya da evrensel kültür öğesinin taşıyıcısı konumunda bulunmaktadır. Gerçek ile hayalin iç içe geçtiği masal dünyasındaki evrensel unsurlar, insanın biyolojik kalıtımın ve yaşadığı çevrenin bir yansıması olarak masallarda varlığını devam ettirmektedir (Yavuz, 2002: 22,29).

Gelişim psikolojisine göre, bireyin bedensel gelişimine paralel olarak gerçekleşmesi beklenen bir kişilik gelişimi olmakla birlikte bireysel farklılıklar da her zaman göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca kişideki duygu dinamikleri de bu gelişim aşamasında önem arz etmektedir. Bedensel gelişim, kişilik gelişimi, duygu gelişimi ve zekâ gelişimi gibi gelişim aşamaları arasında önemli bir gelişim aşaması olan sosyal gelişim de yer almaktadır. Sosyal ve kültürel bir ortama doğan kişinin sosyal doğumunun gerçekleşmesi de onun bütünsel bir gelişim içinde olmasını sağlamaktadır. Bu sebeple, konuşma yetisinin henüz kazanılmadığı, dinlemenin daha aktif olduğu bebeklik döneminden itibaren anlatılan masallar, bireyin özünde katmanlaşan bütün gelişim alanlarının temelini oluşturmaya yardımcı olmaktadır. Özellikle büyüme sancısı çeken, kendini gerçekleştirme yolunda ilerleyen çocuklar için masallar; dini, ahlaki, milli, kültürel ve sosyal değerleri bu temele katmaya ve sonrasında da onları diğer kuşaklara aktarmaya yarayan önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Kantarcıoğlu, 1991: 26-28).

İnsanın hayatı anlama ve anlamlandırma çabası, çocukluğun ilk dönemlerinden itibaren kazanılan tecrübeler ve gözlemler neticesinde sonuç bulmaktadır. Fakat kişinin yaşamdaki her şeyi deneyimlemesi ve gözlemesi de mümkün görülmemektedir. Bu sebeple masallar, insanlara deneyerek edinemeyecekleri tecrübeleri; yapamayacakları gözlemleri; tadamayacakları duyguları gösterecek edebi türlerden biri olarak bilinmektedir.

Masallar, küçük ve büyük yaştaki her birey için kavram gelişimini destekleyen önemli araçlardır. Kavram gelişimi, kişinin hayatında bitmeyen bir olgu olarak bilinmektir. Somut ve soyut kavram gelişimi sürecinde masallar; kişinin bildiklerini pekiştiren, anlayamadıklarını anlamlandırmasına yardımcı olan ya da hiç bilmediği yeni kavramlar öğrenmesini sağlayan önemli öğretici niteliklere sahip anlatılardır. Özellikle masal aracılığıyla çocuk, özgün hayal dünyası içerisinde, masalın kahramanıyla empati kurarak ve benzer duyguları kendi içerisinde barındırarak pek çok soyut kavramın zihinsel şemasını oluşturmaktadır (İşnas, 2011: 63-66).

Her insan doğup büyüdüğü toplumun dilini öğrenirken, o dilin unsurlarından olan kültürel unsurları da benliğine eklemektedir. Toplumsal bilinci kazanma yolunda, ilk aşamada dil edinimi ayrı bir öneme sahiptir. Bunu kolaylaştıran yöntemlerden biri de masallar olarak görülmektedir. Öyle ki, küçük yaştan itibaren çocuğun yaşına, anlayışına ve kavrayışına uygun olarak, anlaşılır bir dil ile anlatılan masallar,

çocuğa hem dilinin güzelliklerini hem de bulunduğu topluma ait olma bilincini kazandırmaktadır (Yücel, 2005: 111-112).

Masallar, bireyin psikolojik dayanıklılığını artırmaya yardımcı olacak bir yapıdadır. Masal kahramanı ile özdeşim kuran birey, masal içindeki bu serüvende; zorlukları yılmadan aşmayı, vazgeçmemeyi, iyilerin kazanıp kötülerin elbet kaybedeceğini öğrenmektedir. Bu sayede hayatın provasını masal dünyasında karakterler aracılığıyla simüle eden insan, kendisine ders çıkarmakla birlikte daha güçlü ve sağlam bir kişiliğe sahip olma yolunda hazırlanmaktadır. Ayrıca imkânsızın olmadığı bu ortamda zenginleşen hayal gücü, kahramanla kurulan duygudaşlık, sorunlar karşısında bulunan sıra dışı fikirler, sabit şemalardan kurtulan beyin için, bilişsel gelişimin önünü açmaktadır (Gedik, 2020: 362-363).

Naki Tezel, masalların değeri konusunda yaptığı değerlendirmede, masalların bir milletin hazinesi olduğunu; bununla birlikte milletin özyapısının, medeniyet kalıntılarının ve hedeflerinin bu masallarda yer edindiğini ifade etmektedir. Ayrıca masallar dil araştırmacılarına, toplumbilimcilere, tarihçilere, eğitimcilere, yazarlara ve edebiyatçılara kaynaklık etmektedir. Böylece pek çok bilim dalı kendisinden yararlanmaktadır (Tezel, 1990: 17).

Türk Milletine has değerleri, masallar aracılığıyla yeni kuşaklara aktarma amacıyla çalışmalar yapan Yücel Feyzioğlu; masalın çocuğa her konuda kültürel kimlik ve şahsiyet kazandıran çok eski sanat kollarından biri olduğunu söylemektedir (Karaman, 2018: 36). Bu da bize şahsiyet ve değerler eğitiminde masalların kullanımının önemli bir yere sahip olduğunu ve masallar aracılığıyla bu hedeflere ulaşmanın daha kolay ve eğlenceli olabileceğini göstermektedir.

1.1. Masal Türleri

Anlatıcısı ve dinleyicisi üzerinden nesilden nesile aktarılabilme özelliğine sahip olan masallar; anlatıldığı ortama ve zamana ayak uydurabilen dinamik yapısıyla açık uçlu metinler olarak kabul edilebilmektedir. Masalın yapısındaki bu hareketlilik ona birçok alanda etkileşim fırsatı vermektedir. Folklor araştırmacısı Alan Dundes, "*doku, metin ve bağlam*" ekseninde ele aldığı yapı çerçevesinde masalı; yazılı, sözlü ve performansa dayalı olarak, kökü eskilere bağlı olmakla birlikte bugüne uzanan, anlatı ve anlatma geleneğinin önemli bir unsuru olarak tanımlamaktadır. Eskilerden günümüze gelen masallar pek çok türle bağlantı içerisinde olmuştur. Bu sebeple masalların, bir tür olarak sınıflandırılması konusunda pek çok araştırma yapılmış ve buna bağlı olarak da farklı şekillerde masal türleri sınıflandırmaları ortaya çıkmıştır (Güneş, 2021: 48-53).

Naki Tezel, masalları sınıflandırma imkânının olup olmadığı sorusuna verdiği cevapta, masalları matematik gibi kesinlikle ayırmanın ve yapılarını göstermenin mümkün olmadığını söylemiştir. Fakat sonrasında Tezel, genel özelliklerini baz alarak Türk Halk Masallarını, "*Hayali ve Gerçekçi Masallar*"

olmak üzere ikiye ayırarak bir sınıflandırma yapmıştır. Tamamı hayali karakter ve olaylardan oluşan, yaşanması olası olmayan masalları Hayali Masallar; akla ve mantığa uyan, karakterleri ve olayları mümkün olan masalları da Gerçekçi Masallar sınıfına koymuştur (Tezel, 1990: 12).

Umay Günay, Kaarle Krohn'un ciddi bir masal sınıflandırması ihtiyacı olduğunu düşünerek görevlendirdiği Anti Aarne'nin ve ona yardımcı olan pek çok araştırmacının birlikte bir sınıflandırma yaptığını ifade etmiştir. Buna göre masallar önce üç ana başlıkta toplanmıştır:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Masallar
3. Fıkralar

Bu sınıflandırma, üzerine sonradan yapılan çalışmalarla, her bir başlık altına alt başlıklar açılmak suretiyle daha detaylı ve kullanışlı bir hal almıştır (Günay, 1975: 19-20).

Günay'ın, Wundt'un çalışmasından verdiği örneğe göre ise masallar yedi gruba ayrılmıştır:

1. Mitolojik fabl masallar
2. Saf peri masalları
3. Biyolojik masal ve fabllar
4. Saf hayvan masalları
5. Şecereli masallar
6. Şakalı masallar ve fabllar
7. Ahlakı fabllar (Günay, 1975:20).

Başka bir sınıflandırma ise Saim Sakaoğlu'nun, Stith Thompson'ın çalışmasından aktardığı sınıflandırmadır. Buna göre masallar beş gruba ayrılmıştır. Bunlar:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Halk Masalları
3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (Sakaoğlu, 2017: 30-31).

Pertev Naili Boratav'ın, W. Eberhard ile birlikte hazırladıkları, masal tiplerinin yirmi üç başlık altında topladıkları Türk masal kataloğu ve Warren S. Walker ile Ahmet Uysal'ın masalları yedi kategoriye ayırdıkları çalışmalar da bu alanda yapılan önemli çalışmalar olarak gösterilmektedir (Günay, 1975: 21-22).

Masal türleri konusunda daha pek çok çalışma yapılmakla birlikte araştırma dışına çıkmamak için çalışmamızda, en yaygın olan sınıflandırmalara yer vermiş bulunmaktayız.

Masal türleri başlığında incelediğimiz pek çok çalışmada ortak olan noktalardan biri, hayvan masalları kategorisinin bulunmasıdır. Araştırmamıza konu olan Kelile ve Dimne'de de hayvan masalları anlatıldığı için bu başlık hakkında açıklamak yapmak, eserin değerlendirilmesinde yardımcı olacaktır.

Hayvan Masalları üzerine çalışmalar yapan Ali Berat Alptekin, Batı'da fabl kavramının hayvan masalları terimine denk geldiğini, bizde daha çok fabl kelimesi bilinmesine rağmen son yıllarda "*hayvan masalı*" deyişinin de sıkça kullanıldığını belirtmektedir. Alptekin'in, Sakaoğlu'nun tarifinden aktardığına göre en yalın haliyle hayvan masalı, "*Kahramanları hayvanlar olan masallardır.*" şeklinde tanımlanmaktadır. Alptekin ise hayvan masalını "*Kahramanları bazen hayvanlar bazen de hayvan-insan olan, ders vermenin ön planda tutulduğu, kıssadan hisse çıkarılan, kısa ve nesir şeklindeki halk anlatmaları*" şeklinde tanımlamış ve yapı itibariyle hayvan masallarının diğer masal türlerinden rahatlıkla ayırt edilebileceğini ifade etmiştir. Ayrıca hayvan masallarında formellerin olmadığını; olayların sadece hayvan ya da hayvan ve insanlar arasında geçebileceğini; masaldaki içeriğin birden çok olay üzerine kurulu olduğunu; çoğunlukla gerçeküstü kahramanların olmadığını; olaylarda bir bütünlük olduğunu ve bu masalların kısa metinlerden oluştuğunu açıklamıştır. Bununla birlikte "*Önemli Hayvan Masalı Kitapları*" başlığında dünyaca ünlü hayvan masallarına örnekler veren Alptekin, çalışmamızda incelediğimiz Kelile ve Dimne eserini bu kitaplardan biri olarak göstermiştir (Alptekin, 2005: 15-18).

1.2. Masalın Çocuk Gelişimi ve Eğitimindeki Yeri

Yumurtanın döllenmesinden yaşamın sonuna kadar organizmada gözlenebilen devamlı ve ahenkli değişikliklerin tümü, gelişim olarak adlandırılmaktadır. Gelişim süreci; içerisinde büyümeyi, olgunlaşmayı ve öğrenmeyi doğal olarak barındırmaktadır. Kişinin nicelik bakımından fiziki yapısında zamanla oluşan değişiklikler büyüme; bu büyüme esnasında genetiğinin yönlendirmesiyle kişinin biyolojik boyutundaki gözlenebilen işlevsel değişiklikler de olgunlaşma olarak tanımlanmaktadır. Öğrenme ise insanın tekrar veya yaşantı sonucunda davranışlarında gözlenebilen, sürekli tadili kapsayan durum, şeklinde gelişime eşlik etmektedir. Kalıtım ve çevrenin etkisiyle gerçekleşen gelişimin tüm bu süreçlerinde, kişinin hazırbulunuşluğu, kritik dönemleri ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurularak; onun, kendini gerçekleştirmesine destek olunması gerekmektedir (Yeşilyaprak, 2004: 30-32).

Gelişim temelde doğum öncesi ve sonrası olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Doğum sonrası dönem ise bebeklik, ilk çocukluk, son çocukluk, ergenlik dönemi ve kendi içinde üçe ayrılan genç, orta, ileri

yetişkinlik dönemlerinden oluşmaktadır. Araştırmamız açısından bizim için önemli olan dönem 6-11 yaş dilimini kapsayan son çocukluk dönemi olmaktadır (Yeşilyaprak, 2004: 39-40).

Piaget'in, somut işlemsel dönem olarak adlandırdığı son çocukluk döneminde çocuk, olayları farklı bakış açısıyla görmeye başlamakta; kitlenin değişmezliği, gruplandırma, cinsiyet farklılıklarını kavrama; hayal ile gerçek başkalığını anlama; mantıksal ilkelerle düşünebilme gibi konularda gelişim göstermektedir. Ayrıca bir problem çözerken ileriye ve geriye doğru düşünebilme anlamına gelen geriye dönebilirlik ile maddenin fiziksel değişime rağmen aynılığına olan güven anlamına gelen korunum da bu dönem içinde çocuğun kazandığı önemli özelliklerinden görülmektedir. Bununla birlikte bu yaş dönemindeki çocuklar, afaki olaylar üzerine düşünme ve soyutlama yapma konusunda henüz hazır bulunmamaktadırlar (Yeşilyaprak, 2004: 90-92).

Gelişim alanları açısından bir kümeleme yapıldığında; fiziksel, bilişsel ve psikososyal gelişimin kesişimi, sağlıklı gelişim gösteren bir bireyi şemalamış olacaktır. Her gelişim alanı bir diğer alanla bağlantılı olmakla birlikle gelişim bir bütün olarak ele alınmaktadır (Yeşilyaprak, 2004: 44). Ayrıca bu gelişim alanları içerisinde dil, kişilik, ahlak ve zekâ gelişimi gibi pek çok başlık yer almaktadır.

Masalın çocuk gelişimi bakımından yeri incelendiğinde, onun dil açısından önemi dikkate alınmaktadır. İnsanlar duygu, düşünce, istek ve bilgi iletim gibi işlevleri olan dili ve bu dilin özelliklerini öncelikle ailesi ve yakın çevresinden öğrenmektedirler. Çocuğun, bu dil edinim sürecinde ona destek olacak yegâne kaynaklardan biri ise masallar olmaktadır (Yaldız, 2006: 8).

Anadili eğitimi sırasında çocuk, masallar aracılığı ile dilin inceliklerini ve etkin kullanımını farkında olmadan kavramaktadır. Ayrıca masallardaki çeşitli anlatım tarzları ile çocuğun dil hâkimiyeti gelişmekte; kelime hazinesi artmakta ve bununla birlikte akıcı, düzgün, etkili bir konuşma yeterliliği oluşmaktadır. Masal içerisinde kullanılan efsane, fıkra, mani, türkü, bilmece, ağıt, atasözü, deyim gibi farklı türler de masalın geniş çerçevesini göstermekle birlikte, çocuğa zengin bir dil kullanım alanı hazırlamaktadır (Gedik, 2020: 359). Bununla birlikte masal içerisindeki mecaz, benzetme, yansıma, atasözü ve deyim gibi ifadelerin sesletimi ve anlamlarının verilmesi, bu ifadeleri yerinde ve zamanında kullanma konusunda da bir kavrayış oluşturmaktadır (İşnas, 2011: 60). Örneğin; bir fablın sonunda hikâye ile birlikte sunulan atasözleri, teori ve uygulamanın harmanlanmasıyla birlikte verilmiş olup, henüz dil bilinci tam gelişmemiş çocukların, temsil ve mecaz durumlarını daha kolay anlamalarına ve dil gelişimlerine olumlu etkide bulunacaktır (Ungan, 2015: 5). Üstelik çocuk okuduğu veya dinlediği masallara dikkat etmemiş bile olsa, masaldaki cümle yapıları ve kurguları hem onun zihninde yer edecek hem de fark etmeden bu ifadeleri öğrenecektir (Onarıcıoğlu, 2011: 22).

Anlama ve anlatma becerisi dil öğretiminin temel becerileri arasında yer almaktadır. Bu sebeple masallardan özellikle konuşma, dinleme, anlama ve anladığını ifade etme gibi temel becerileri kazandırmak ya da bu becerileri geliştirmek amacıyla yararlanılmaktadır. Ayrıca masallar, konuşma ya da okuma sırasında yapılan vurgu ve tonlamayı yerine göre kullanma becerisine de katkı sağlamaktadır (Çetinkaya, Sönmez 2019: 298).

Masallar, çocuğun yaşantıları sonucunda onda kalan izlerle, eşyaları ve durumları bir anlam çerçevesine yerleştirme ve isimlendirme süreci olarak bilinen kavram gelişimine katkı sağlayan önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. Somut kavram gelişiminde genelleme, ayrım ve tanımlama gibi yöntemler kullanılarak çocuğun zihninde bir şema oluşturmaya çalışılsa da soyut kavram gelişiminde bu yöntemler kullanılamamaktadır. Soyut kavramların zihinde yer edinmesi için çocuğun hayatındaki varlıklar ve olayların onda bıraktığı aksiyon ve intibalar temel alınarak bir anlam verme ve adlandırma süreci yaşanmaktadır. Masalların soyut kavramlar üzerine inşa edilmesi, normal hayatta yaşanması olası olmayan olayların masallarda konu olarak ele alınması ve bununla birlikte farklı imge ve mefhumların içerikte kullanılması, soyut kavram gelişimini etkileyen önemli unsurlar olarak görülmektedir. Çocuğun masal kahramanı ile empati kurmasının sağlanması ile olayların zihninde dramalaşması ve pek çok soyut kavramın şemalanması zemini oluşmaktadır (İşnas, 2011: 64-66).

Sınırları olmayan bir alanda hürriyet vadeden masal ortamı, sıradanlıktan kurtulan zihnin işleyişine zenginlik katmaktadır. Beynin masal ortamında simüle ettiği pek çok durum, gerçek dünyada ona tecrübe sunmaktadır. Bu yüzden masallar, çocuklara hem duygudaşlık kurdukları kahramanlar gibi problemler karşısında pes etmemeyi hem de her durum ve koşulda farklı çözümler üretebilmeyi öğretmektedir. Böylece düşünme ve anlama kabiliyetleri gelişmiş ve geniş bir muhayyileye sahip olan çocukların bilişsel kapasiteleri artmaktadır. Bu da dil gelişimi ile paralellik arz eden bilişsel gelişime olumlu bir katkı sunmaktadır (Gedik, 2020: 362).

Masalın gelişim açısından önemli bulunan özelliklerinden biri de, zekâ alanlarını olumlu yönde etkilemesidir. Örneğin yardımsever, ümitvar, sabırlı olma gibi konularla içsel zekâyı; nezaket kurallarını işleyen konularla sosyal zekâyı; atasözü, deyim ve ikilemeler kullanarak dilsel zekâ alanları geliştirilebilmektedir. Ayrıca masallar, doğal olayları ve tabiat unsurlarını kullanarak varoluşçu zekâ; söz kalıpları ve tekerlemelerle müziksel zekâ; masallardaki olayları canlandırarak bedensel zekâ; hem görsel unsurlar eklenerek hem de mekânların adlandırılmalarıyla görsel zekâ gelişimine önemli derecede fayda sağlamaktadır (Yaldız, 2006: 43-45).

Masallar çocukların psikolojik gelişimlerine etki eden önemli araçlardandır. Onları düş dünyasının sanallığından gerçek dünyanın dinamikliğine taşımaktadır. Bununla birlikte ruhsal ve duygusal gelişimin daha güçlü temellenmesinde masallar kolaylaştırıcı etkide bulunmaktadır (Gedik, 2020: 363).

Kişinin davranışlarında hedeflenen ve istenilen doğrultuda sürekli bir değişiklik oluşturma süreci olarak bilinen eğitim, yaşam boyu süregelen bir faaliyettir. Masalların ahlak ve toplumla ilgili fonksiyonlarının işe koşulması asıl hedef olmakla birlikte, masallar bu amaçları gerçekleştirmek amacıyla kullanılan, dikkate değer eğitim araçlarından biri olarak kabul edilmektedir (Yaldız, 2006: 38).

Belirlenmiş kazanımlar çerçevesinde, çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimini sağlamak hedefiyle, onun davranışlarında istendik yönde değişiklik yapmak, eğitimin temel amacı olarak görülmektedir. Eğitim öğretim faaliyetlerinde masalla birlikte diğer tüm çocuk kitaplarının hedefi bu istikamet olarak belirtilmektedir. Eğitimde bir araç olarak kullanılan masal kitaplarının da asıl amacı bu hedeflere ulaşmaya yardımcı olmaktır. Hoşça zaman geçirme, ders verme, keyif alma gibi pek çok faydası olan masalların en önemli işlevi eğitimdir. Direkt olarak çocuğa verilen dersin salt bilgiden oluşması, kazanımın gerçekleştirilmesini zorlaştırmakta ve öğrenme ortamını bunaltıcı bir hale getirmektedir. Oysa masalların eğitimsel işlevleri dikkate alınarak, bilginin masal içine yerleştirildiği bir öğrenme ortamında, hem bilginin kalıcı izli olması hem de öğrenmenin keyifli hale gelmesi mümkün olmaktadır. Çocuğun dil öğrenmesinde; soyut düşünme gerektiren alanlardaki bilgilerinin somutlaştırılmasında; kültürel değerlerin ve ahlaki edinimlerin yerleştirilmesinde; dinleme becerisinin kazanılmasında; yeni kelimeler öğrenilmesinde; duygu ve düşüncelerin ifade edilmesinde; okuma, yazma ya da yorumlama kabiliyetinin geliştirilmesinde masal kullanımı önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (İşnas, 2011: 55-60). Üstelik sadece günümüzde değil; Mısır, Hindistan, İran, Babil, Asur, Fenike, İbrani, Yunan, Eski Roma ve Eski Türk milletlerinin eğitiminden Hz. Muhammed ile başlayan İslam Eğitimine kadar pek çok kültür ve medeniyette, masallara önem verilmekte ve o dönemlerden beri masal, bir eğitim aracı olarak kullanılmaktadır (Kantarcıoğlu, 1991: 21-25).

Çocukların ihtiyaçlarının giderilmesinde, gelişim ve olgunlaşma sürecinin kökeninde masal bulunmaktadır. Bu aşamaların her birinde masalın kullanılabilir olması, onun eğitimdeki kıymetini göstermektedir. Bu sebeple, çocukların dinleyeceği ya da okuyacağı masallara karar verilirken, eğitim değeri yüksek olan masallardan yana seçim yapılması, sürecin verimini artırmaktadır. Çocuğun yüksek yararı gözetilerek yapılan bu tercihte; masalın mantıksal bağı, dikkat çekiciliği, canlılığı, dilin sadeliği, üslubun akıcılığı, içeriğin çocuğa göreliği önem arz etmektedir. İlgisi diri tutulan, duygu ve düşüncelerine hitap edilen, hayal gücü beslenen, hoşça vakit sunulan ve hedeflenen kazanıma ulaşılan çocuk için masal, görevini tamamlamış olmaktadır. Bununla birlikte, masalın sadece bir eğitim öğretim aracı olarak görülüp salt bilgi verme amacı güdülmesi, bu anlatıya haksız bir tavır içermektedir. Masalın edebi bir tür olduğu, estetik bir anlayış taşıdığı, kitaplara alaka uyandırdığı ve okuma alışkanlığı kazandırmaya katkı sağladığı dikkatlerden kaçmamalıdır (Kantarcıoğlu, 1991: 41-42).

Masal dinleme zamanı çocuklar için çok kıymetli bir süreç içermektedir. Bu süre zarfını verimli kullanmak için bazı hususlara dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin; hayalinde kendi bedeninden çıkıp masal âlemindeki karaktere bürünen ya da kahramana öykünen çocuk için, gerçek dünyayla bağlantı kurabileceği masallar seçilmelidir. Anlatıcının sempatik bir tutum gözeterek, çocuğun kendisiyle duygu alışverişi yaptığı unutulmamalıdır. Anlatım sırasında ses tonunun olaya göre ayarlanması; akışı bozacak detay vermekten kaçınılması; canlandırmaya yer verilmesi; varsa resim, müzik, şiirden yararlanılması; çocuğa söz hakkı tanınması ve sonucun mutlu bağlanması üstünde durulması gereken önemli noktalar olarak görülmektedir (Kantarcıoğlu, 1991: 42-44).

1.3. Masalın Din Eğitimindeki Yeri

Masalın Din Eğitimindeki Yeri, konu başlığımızı incelemeye geçmeden önce, din ve din eğitimi kavramları hakkında bilgi vermek konunun bütününe hâkim olmaya yardımcı olacaktır.

Din kelimesinin sözlük anlamını, Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı Dini Terimler Sözlüğünden, konumuz kapsamında olanları, aşağıdaki şekilde sıralamış bulunmaktayız:

1. Adet, yol, gidişat.
2. Ceza, mükâfat, hesap, ceza ve mükâfatın karşılığının alınacağı gün.
3. Boyun eğme, kulluk, itaat.
4. İnanç ve ibadet sistemi.
5. Sorumluluk.
6. Allah tarafından peygamberler aracılığıyla gönderilen, aslını koruyan ve insan eliyle herhangi bir değişikliğe uğramayan din, gerçek din, İslam Dini.
7. Akıl sahiplerinin kendi istek ve hür iradeleri ile hayırlı olan şeylere sevk eden ilahi emirler bütünü. Din, Allah'ın vahyine dayanan ilahi bildiridir. İnsani ve ahlaki olgunluğa ulaşmak için tutulacak en doğru yoldur.
8. Hayat tarzı, hayatın nasıl yönlendirilmesi gerektiği konusunda benimsenen düşünce, inanç, ilke ve değerler bütünü (Serinsu, 2009: 59-60).

Din kelimesinin kavramsal çerçevesini anlayabilmek için yukarıda, 8 farklı sözlük anlamına yer vermiş bulunmaktayız. Bir kavram için amaca yönelik vurgulanmak istenen konuya göre tanımlar yapmak mümkündür. Pek çok ilim adamı kendi alanları açısından kavramları açıklamaya çalışmışlardır. Bu yüzden de aynı kavramın değişik tanımlarının olması ya da her tanımda farklı öğelerin ön planda olması normal kabul edilmektedir (Mehmedoğlu, 2004: 16).

Ömer Nasuhi Bilmen, din kavramını "*Allah Teâla Hazretlerinin bir kanunudur ve bir takım hükümlerin, hakikatlerin mukaddes bir mecmuasıdır.*" şeklinde tanımlamaktadır. Peygamberler vasıtasıyla insanlara

iletilen bu buyruklar, insanın cüzi irade ve isteğiyle yerine getirilip kişiyi doğru yola iletmekte ve sonucunda iki dünya mutluluğuna eriştirmektedir (Bilmen, 1990: 5). Ferdi ve içtimai huzur ve mutluğa ulaştıran din, insana kendi değerini ve yaratılış amacını gösteren, onu gerçeğe ve iyiliğe götüren ilahi kanun olarak nitelendirilmiştir (Kaya, 1992: 9).

Yaratılışında barındırdığı inanma duygusuna sahip olan insan için din, manevi ihtiyaçlardan biri olarak görülmektedir. İnsanın, bu inanma motivasyonuyla benimsediği dininin değerlerini kazanmak için ciddi bir çaba göstermeyi, kendiliğinden kabul ettiği bilinmektedir. Ayrıca kendini gerçekleştirme hedefine sahip olan insanın; iyi, güzel, doğal ve doğru olana yaklaşması bununla birlikte genel geçer tüm kötülüklerden bilinç ve istekle uzak durması, dinin insan için sunduğu hedeflerden sayılmaktadır (Hökelekli, 2006: 578-579). Ayrıca dinin, insanların birbirlerini anlayabilmeleri için ihtiyaç duyulan ana "iletişim kodlarını" içerdiği, insanların sorunlarını çözmede ve şahsiyetlerini geliştirmelerinde önemli işlevleri bulunduğu da ifade edilmektedir (Önder, 2013: 37).

Dinin, toplumdaki kişilerin yaşayışlarına nasıl ve ne derece etki ettiği konusundan ortaya çıkan dinin boyutları; onun insandaki somut yansıması olarak belirmektedir. Ali Ulvi Mehmedoğlu pek çok sınıflandırması olan bu boyutlara yapılan çalışmalardan örnek vermiştir. Buna göre Mehmedoğlu dinin, ilkelerinin kabulünü içeren inanç boyutu; yerine getirilmesi gereken pratiklerden oluşan ibadet boyutu; ihtiyaç, idrak, tevekkül ve korku bileşenlerinden oluşan tecrübe (duygu) boyutu; mensuplarının inançları hakkında sahip oldukları bilgi boyutu ve dini bağlılığın sonucuyla oluşması beklenen etki boyutu olduğunu ifade etmektedir. Bu boyutları bilmek dini kapsamlı bir şekilde tanımlamak ve değerlendirmek açısından önem arz etmektedir (Mehmedoğlu, 2004: 27-29).

Mehmedoğlu, dinin amacının; ruhsal dengeyi korumak olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda din, insanın olgunlaşması ve sağlıklı bir kişilik gelişimi için katkı sağlamaktadır. Dini yetenek ve yatkınlıkla dünyaya gelen çocuğun çevresinde pek çok uyaran bulunmaktadır. Çocuğun dindar bir kişilik sahibi olmasını etkileyecek uyarıcılarla teması, büyüme ve gelişmenin normal seyrinde olduğu bir süreçte, onun hayatında dini görünür kılacaktır (Mehmedoğlu, 2004: 33,85). İşte din eğitimi bu aşamada işe koşulmaktadır.

Din Eğitimi bilimi, dinin önemine binaen insanın bütünüyle alaka kuran; onun hayatını, hayatın bütünlüğü içinde değerlendiren bir alan olarak bilinmektedir. Bu bilim dalı Tanrı, insanın varoluşu, dünyadaki anlamı ve geleceği gibi konuları öğretime uygun halde sunmaya çalışmakla birlikte bu amacı gerçekleştirmeye yarayacak metotlar bulup geliştirmektedir (Çamdibi, 2003: 12).

Hasan Mahmut Çamdibi din eğitimini "*bir şahsiyet terbiyesidir*" şeklinde tanımlamakta ve bu eğitim için en önemli dönemin, bebeklik ve ilk çocukluk yılları olduğunu ifade etmektedir. Çamdibi, çocuğa

bakım veren, onun eğitimiyle ilgilenen ve onu yönelten tüm çevresinin bu eğitimde etkin rol üstlendiğini ifade etmektedir (Çamdibi, 2003: 11). Yurdagül Mehmedoğlu ise din eğitimi sürecinde anneye ayrı bir önem atfetmekle birlikte aileyi birinci derecede sorumlu tutmaktadır. İnanç, çocuğun kişiliğinin gelişme aşamalarında zamanla kendini açığa çıkaracak doğuştan gelen bir istidat olarak görülmesine rağmen, bu duygunun kendi haline bırakılmasına müsaade edilmemesi gerekmektedir. Dış çevrenin, çocuğun bu inanma yetisini bilinçli bir şekilde eğitmesi; ondaki din duygusunun, düşünce ve davranış halini oluşturmaya etki edecektir. Ailenin, çocuğun fıtratından gelen doğal dindarlığı değerlendirerek; onun ortaya çıkmasına yardımcı olması ancak etkili bir din eğitimi ile mümkün olmaktadır (Mehmedoğlu, 2005: 22-27).

Bayraktar Bayraklı dini eğitimde, ilahi kanunlara uyum sağlamanın şuurlu bir biçimde olması gerektiğini ifade etmektedir. Gelişmiş bir zihin yapısı ve hür irade ile ortaya çıkan bu uyumun, dini eğitimin ebedi değerini ortaya çıkartacağını düşünmektedir Ayrıca Bayraklı din eğitiminin, pratik uygulamalarda ve davranışlarda kendini amellerle ortaya çıkaracağını belirtmektedir (Bayraklı, 2009: 19,22). Çocuğun gelişim özelliklerine uygun olarak planlan, merkezinde çocuk ve onun ihtiyaçları gözetilerek oluşturulan bir din eğitimi ve öğretimi süreci, bu şuurlu intibakın ortaya çıkmasını kolaylaştırmış olacaktır.

Eğitim ve öğretimin kalıcı ve etkili olması için kullanılan pek çok yöntem ve teknik bulunmaktadır. Hikâye anlatımı, din öğretiminde kullanılan anlatım yöntemlerinden biri olarak kabul edilmekte ve din eğitimi için geleceği en parlak yaklaşımlardan biri olarak görülmektedir. Hikâye tekniğinin kullanılmasıyla anlatılması zor konuların somutlaştırılarak daha kolay anlatıldığı, çocukların kavrama düzeyinin arttırıldığı ve zihinde bilginin izi kaldığı bilinmektedir. Somut işlem döneminde bu teknikle edinilen bilgiler, ilerleyen süreçte dini temelleriyle öğrenildiğinde zorluk çekilmeyecek, sadece bilginin formel haliyle karşılaşılacaktır. Öğrenme ortamını daha eğlenceli hale getiren hikâyelerin, din öğretiminde kullanılabilecek türlerinden birinin masallar olduğu belirtilmektedir. Sözel öğretim malzemelerden biri olan masalların din eğitiminde kullanılması, dini ve ahlaki kuralların öğrenilmesinde ve benimsenmesinde olumlu bir etki bırakmasıyla sonuçlanacaktır (Ersoy, 2009: 16-18).

2. Ahlak ve Değer Kavramı

2.1. Ahlak Kavramı ve Önemi

Ahlak kelimesinin sözlük karşılığı, "*huylar, mizaçlar, karakterler, tabiatlar*" şeklinde tek kelimeyle ifade edilmektedir (Serinsu, 2009: 9). Bununla birlikte Mustafa Çağrıcı, ahlak kavramını "*İnsanın iyi veya kötü olarak vasıflandırılmasına yol açan manevi nitelikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlar bütünü; bu konularla ilgili ilim dalı.*" şeklinde tanımlamış ve

araştırmasında, İslam Ahlakı diye özelleştirdiği ahlakın kaynağının da Kuran ve Sünnet olduğunu belirtmiştir (Çağrıcı, 1989: 1).

Hasan Meydan ve Recep Kaymakcan, "*insanın karakter yapısı ve yapıp etmelerine bakan yönüyle ahlak, insanın davranışlarını yönlendiren toplumsal bir ürün olması yönüyle ahlak ve insanın karakter ve eylemleri ile toplumsal kuralları inceleyip geliştirmeye çalışan bir ilim ya da sanat olarak ahlak*" şeklinde üç açıdan ahlakın tanımlamasının yapıldığına dikkat çekmişlerdir. Sonrasında bu alanları kapsadığını ifade ettikleri kendi ahlak tanımlarını, "*insanın yapıp etmelerini ve bu yapıp etmelerin kendisinden çıktığı karakter yapısını; eylemleri ve bunlarla ilgili değerlendirmelerini yönlendiren toplumsal kurallar; insanın iradi fiilleri ile ilgilenen teorik ve pratik alanı aynı anda ifade eden kavram*" şeklinde yapmışlardır (Kaymakcan, Meydan 2016: 15-19).

Ömer Nasuhi Bilmen, hulk kelimesinin çoğulu olan ahlak terimini, insanın ruhunda özel bir yer edinen ve huy diye adlandırılan bir meleke olarak tanımlamıştır. Bu yatkınlığın ya da alışkanlığın iyi ya da kötü sonucu olabileceğini söyleyen Bilmen, ahlakı da iyi ve kötü ahlak olmak üzere ikiye ayırmıştır. İyi ahlakı, "*Ahlak-ı Hasene, Ahlak-ı Hamide, Mehasin-i Ahlak, Mekarim-i Ahlak*"; kötü ahlakı da "*Ahlak-ı Kabiha, Ahlak-ı Zemime, Mesavi-i Ahlak, Rezail-i Ahlak*" şeklinde isimlendirmiştir. İnsanın tabiatıyla ilgili olan bütün bu alışkanlıklar, yetiler ve yatkınlıkları inceleyen ve bunların ürünlerini konu edinen ilme de Ahlak ilmi denildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte Bilmen Ahlak ilmini, bu alanın ilke ve yasalardan oluşan düşüncelerini ve yargılarını inceleyen kısmını Nazari ahlak; bu alandaki vazifelerin neler olduğu araştıran kısmını da Ameli ahlak olmak üzere ikiye ayırmış ve insanların günlük hayatlarında daha çok ameli ahlaka ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir (Bilmen, 1990: 440-441).

Ahlak kavram olarak iyi ve kötü davranışları içine alsa da, İslam dinine göre ahlak eğitiminde, insanlara kazandırılması istenen iyi davranışlar ve uzak durulması emredilen kötü davranışlar kastedilmektedir. Güzel ahlakı tamamlamak için görevlendirildiğini ifade eden Hz. Muhammed (s.a.v.), dinimizin buyruklarındaki temel hedefin insanın olgunlaşmış haline ulaşması olduğunu belirtmektedir. Bu ülkü için çabalayan insanın; ahlaki görev ve haklarının iç içe olduğunu, ahlaki emirlerin dini emirlerle birbirine bağlandığını ve bunların kişi için bağlayıcı olduğunu öğrenmesi gerekmektedir (Kaya, 1992: 583-585).

Nureddin Topçu insan şahsiyetinin, vücudu niteleyen maddi unsur; duygu, düşünce, hayal ve ideali içinde barındıran ruhi unsur; ailemizle birlikte toplumdaki yerimizi, ünümüzü ve başkalarının bize bağışladığı niteliklerimizden oluşan içtimai unsur olmak üzere üç öğeden oluştuğunu düşünmektedir. Topçu insanın "*insanlaşarak*" şahsiyet kazanacağını, bunun da ancak ahlak eğitimi denilen ruhi şahsiyetinin işlenmesi yoluyla yapılabileceğini savunmaktadır (Topçu, 1967: 25).

Ahlak, insanda meleke halinde olması istenen yüce ruhsal niteliklerin ve müspet yetilerin müşterek bir ismi olarak bilinmektedir. İnsan bu nitelikleri, kendi ruhuna en yararlı şekilde nasıl işleyeceği ile ilgili belli başlı malumatlara ve tecrübelere ihtiyaç duymaktadır. İnsanın ihtiyaç duyduğu bu bilgileri ona sunan ilim, Ahlak ilmidir. İnsanların tabi olduğu, ilkeleri ve değerleri saptanan Ahlak ilmi, mükelleflerine iyiyi tavsiye edip, kötülükten de sakınmayı tembihlemektedir. Ancak insanın, bu uyumu kalpten gelen bir samimiyet ve arzu ile yapıp göstermesi beklenmektir. Bu yüzden de ahlaki bir eğitim almak, kişi için ciddi bir önem arz etmektedir (DİB, 2006: 493-495).

Ahlakın bilgi, duygu ve davranış olmak üzere üç temel boyutu bulunmaktadır. Bu unsurlar birbirinden ayrı düşünülmeyen öğelerden oluşmakla birlikte her zaman birbiriyle uyum içinde görüldüğü söylenememektedir. Örneğin kişide yalan söylemenin ahlaki olarak kötü bir davranış olduğu bilgisi mevcut olmakla birlikte kişi yalan söyleyebilmekte; bu eylemi gerçekleştirdiğinde vicdan azabı duygusu çekebilmekte fakat bu davranışa devam edebilmektedir. Zihni gelişimle paralel olarak gelişen ahlaki gelişimin idealinde, bu boyutların bir ahenk göstermesi beklenmektedir. Davranışlarımızı ahlakın hudutlarından çıkarmayacak gücün sarsılmaz bir ahlaki vicdana sahip olmakla gerçekleşebileceği savunulmaktadır. Bütün bunlar bize, ahlaki tutarsızlığın oluşmaması için ahlaki terbiye almanın önemini kanıtlamaktadır (Güngör, 1995: 40-48).

İslam ahlakının ilkeleri temel alındığında; kişinin kendisine, ailesine ve yaşadığı topluma karşı yerine getirmesi beklenen iyi ahlak esasları ve bununla birlikte tedavisi gereken kötü ahlak esasları bulunmaktadır. Buna göre iyi ahlak esaslarına; sebat, metanet, nefse hâkim olmak, şecaat, tevazu, vakar, izzet-i nefs, hilim, sabır, edep, hayâ, emaneti gözetmek, doğruluk, iffet, cömertlik, takva, ihsan, ihlas, istikamet, ülfet, tevekkül, çalışmak, salabet, adalet, kanaat, muhabbet gibi esaslar örnek verilmektedir. Bununla birlikte istihza, tahkir, zem, gıybet, iftira, hiciv, koğuculuk, haset, nifak gibi esaslar da kesinlikle terkedilmesi emredilen kötü ahlak esasları olarak belirtilmektedir (Kaya, 1992: 585-594).

Güzel ahlak esaslarından birini yapan bir insanın gerçekleştirdiği bu davranışı ahlaki olarak niteleyebilmek için öncelikle kişinin akıl sahibi olması ve bunu kendi özgür iradesiyle yerine getirmiş olması gerekmektedir. Ayrıca kişinin bu davranışı iyi bir amaçla ve bilinçli bir şekilde yapması beklenmektedir. İnsanın kendi seçimiyle ve benimseyerek yaptığı bu davranış ancak o zaman ahlaki bir davranış olarak nitelendirilmektedir (Kaymakcan, Meydan 2016: 21-22).

Ahlakın muhatabı, insan olarak kabul edilmektedir. Davranışlarında ahlaki yansımalarını barındıran insan, kişiliğinin somut göstergesini ortaya koymaktadır. Ahlaki davranışların sonuçları insanların sosyal yönlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple ahlak, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen, toplumsal yaşamın da bir parçası olarak benimsenen davranışları kapsamaktadır. Fakat bu sosyal yön insanlarla sınırlı kalmamaktadır. Ahlak insanlarla ilgili bir kavram olmasına rağmen, kişinin

yaptıklarının etkileri tüm canlı ve cansız varlıklara ulaşmaktadır (Güngör, 1995. 11-12). Bütün bunlar bize geniş bir alanda varlığını hissettiren ahlaki davranışların sonuçlarını ve etkileme gücünü açıkça göstermektedir.

Erich Fromm, insanın diğer varlıklar gibi kendisini belirleyen güçlere bağımlı olduğunu fakat onlardan farklı olarak akılla bezendiğini bununla birlikte tabi olduğu güçleri anlayabilen ve bu anlayış gölgesinde hem kendi kaderini aktif bir şekilde etkileyen hem de onun iyiliğe ulaşmasına hizmet eden tüm unsurları güçlendirebilen tek varlık olduğunu ifade etmektedir. Fromm, insanı kendine gelmeye çağıran vicdanının sesini dinleyerek ve aklını kullanarak hayatını değiştirme ya da etkileme iradesine sahip olduğunu belirtmektedir. Fakat kaderimizi etkileyen karakterimizin de bu süreçte devrede olduğunu ve onu yıkıcı güçlerden ve gayri akli tutkulardan korumamız gerektiğini de eklemektedir (Fromm, 1993: 265).

Erol Güngör vicdanın bir kurallar dizgesi olduğunu ve bu sistemin kişinin hem kendi hem de başkalarının davranışları hakkında değerlendirme yapmasına fayda sağladığını belirtmiştir. Güngör vicdanın kişide, doğru olan davranışların neticesinde iyi ve olumlu duygular; yanlış davranışların neticesinde ise suçluluk duyguları oluşturduğunu söylemiştir. Kişiler arası ilişkileri alakadar eden bir sistem olan ahlakın da öğrenme yoluyla edinildiğini ve en az bir kişiye (çoğunlukla anne) ihtiyaç duyulduğunu eklemiştir. Ayrıca vicdanın bizi ahlaki tutarsızlıklardan kurtardığını ve kişiye, kendini kontrol etme becerisini kazandırdığını ifade etmiştir (Güngör, 1995: 57-59).

Mehmet Zeki Aydın vicdanın akıl, irade ve duygu gibi bir yetenek olduğunu ve diğer yetenekler gibi doğuştan beri insanda var olduğunu düşünmektedir. Fakat vicdanın olumlu ya da olumsuz yargılar oluşturabilmesinin; alınan eğitime, edinilen bilgi ve anlayışa bağlı olduğunu belirtmektedir. Vicdanın ancak doğru ve amaca uygun olarak programlanması neticesinde işlev kazanacağını eklemektedir. Ayrıca Aydın vicdanın, kişilerin ahlak eğitimi için kullanılabilecek en önemli araçlardan biri olduğunu savunmaktadır (Aydın, 2003: 33-34).

Ahlak eğitiminde birinci derece mesuliyeti olan anne, baba ya da çocuğun bakımını üstlenen kişi görevli bulunmaktadır. Hedeflerle uyumlu bir ahlak eğitiminden bahsedebilmek için ise öncelikle ahlaki gelişimin niteliğinin bilinmesi gerekmektedir. Kişinin her gelişim dönemi kıymetli olmakla birlikte özellikle okul öncesi çocukluk dönemi ve o dönemdeki çocuğun çevresi, çocuğun ahlak anlayışının gelişmesi için önem arz etmektedir. Bu sebeple insanın ahlak gelişimi, pek çok bilimsel ve kuramsal yaklaşımlarla incelenmektedir. Freud'un Psiko-Analitik Kuramı, Skinner ve Eysenck'in Sosyal Öğrenme Kuramı, Piaget'in Bilişsel Gelişim Kuramı, Kohlberg'in Ahlaki gelişim Kuramı bunlara örnek olarak verilebilmektedir. Buna göre ahlaki gelişim hakkında bilgi sahibi olmak, ahlak eğitiminin yönlendirilmesine ve başarıya ulaşmasına katkı sağlamaktadır. Gelişim özellikleri dikkate alınarak

yapılan bir ahlak eğitiminde hem bireyin davranışlarında istendik yönde kalıcı bir değişiklik sağlama amacı gerçekleşecek hem de ahlaki bir şahsiyet oluşturma ve olgunlaştırma süreci kolay işleyecektir (Aydın, 2003: 41-52).

2.2. Değer Kavramı ve Önemi

Değer kavramının, Güncel Türkçe Sözlükte "*Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir, kıymet, üstün meziyet, bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü*" şeklinde farklı tanımlamaları bulunmaktadır (TDK, 2025)

Değerleri inanç olarak niteleyen, onları kişinin hedeflerine ulaşmasında etkili olan davranış şekilleriyle ilgili bulan ortak betimlemeler mevcuttur. Ayrıca eylemlerin ve durumların üzerinde olduğu düşünülen değerlerin; insanları, davranışları ve olayları seçme ya da değiştirmede yönlendirici bir etkiyle oluşturduğu işlevselliği kabul edilmektedir. Değerlerin kendi arasında önem sırası oluşturduğu ve insanların hayatında önemli bir yer edindiği de ortak görüşlerden sayılmaktadır (Kağıtçıbaşı, Kuşdil 2000: 60).

Ertuğrul Yaman değer kavramını "*bireylerin herhangi bir kişi, varlık, olay, durum vb. karşısında ortaya koyduğu duyarlıklarıdır.*" şeklinde tanımlamaktadır. Ona göre insani, ahlaki, kültürel, ruhsal, toplumsal ve evrensel boyutlarda kendini gösteren hassasiyetlerin içselleştirilmesi; değerleri edinme sürecinin temelini oluşturmaktadır. Toplum nezdinde kabul edilmiş değerlerin odak noktasında insan bulunmaktır. Bu sebeple tüm değerlerin kazandırılması sürecinde insanın yaratılışına uygun davranılması istenmektedir (Yaman, 2016: 17-18).

Bayraktar Bayraklı, değerli bulunan bir şeyin, bir değerlendirme yapılması neticesinde ortaya çıktığını; böyle bir durumda da değer biçen ve değer biçilen iki tarafın oluştuğunu belirtmektedir. İslam'a göre düşünüldüğünde ise değer biçen tarafın Allah olduğunu ifade etmektedir. Bayraklı değerleri, insanı ebediyete taşıyacak ebedi ve mutlak değerler ve bu dünyada belli bir süre yarar sağlayacak geçici değerler olarak da iki sınıfa ayırmaktadır. Ayrıca mutlak ve ebedi olan değerlerin hiçbir ulusa ait olmadığını ve değiştirilemeyeceğini; manevi değerlerin maddi değerlerden üstün olduğunu; İslam'ın insan tabiatına uygun olarak değerleri belirlediğini düşünmektedir. (Bayraklı, 2009: 33-38).

Değer kavramı, pek çok alanda araştırılması yapılan ve farklı açılardan ele alınan kavramlardan biridir. Tanımlamayı somutlaştırmak için değerlerin bireysel ya da toplumsal fonksiyonları ele alınarak nitelendirilmeye çalışılmakta ve yakın kavramlarla benzetim kurulmaktadır. Ahlak açısından ele alındığında değerler, ahlaka dair değerler ve ahlaka dair olmayan değerler olarak ikiye ayrılmaktadır. Ahlaka ilişkin değerlerin bağlayıcılığı olmakla birlikte kişiden yapmasını beklediği zorunluluklar

bulunmaktadır. Fakat ahlaka dair olmayan değerlerin buyruklarına uyma zorunluluğu bulunmamakta ve kişisel yönelimlerle şekillenmektedir. Ahlakla dair değerlerin evrensel olan ve evrensel olmayan nitelikte bulunanları mevcuttur. Evrensel değerler, insanlığın müşterek mülkü olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte bir kişi ya da toplum tarafından kıymet biçilen değerler ise zamanla nesnelleşmektedir (Kaymakcan, Meydan 2016: 24-25).

Değerler, kişinin yaşamındaki tavır ve davranışlarında onu yönlendiren kriterler olarak biçimlenmektedir. İnsanlar karar alma, karşılaştırma ve hüküm verme süreçlerinde sahip oldukları değerleri, kriter olarak kabul ederek kullanmaktadırlar. Böylelikle insanların sahip oldukları değerler, tutum ve davranışlarında somutlaşarak görünmektedir (Bal, 2019: 16).

2.2.1. Değerlerin Önemi

Dünyadaki yaşam süreci boyunca insan, önce ailesinden sonra da tüm çevresinden pek çok değer edinmektedir. Bu değerlerin mahiyeti, niceliği, çeşidi insanın yaşadığı yere, topluma ve kültüre göre değişiklik arz etmektedir. Bir toplumda önem atfedilen bir değer başka bir toplumda göz ardı edilebilmektedir. Bu özelliği ile değerler sübjektif, mahalli ya da değişkenlik niteliği gösterebilmektedir. Bununla birlikte edindiği her değer kişinin ve toplumun değerini artırmaktadır. Geleneksel, tarihsel, kültürel, felsefi, dini, nesnel, mantıki, ahlaki, estetik gibi pek çok açısı var olan bu değerler, kişiyi ve toplumu yücelten bir yapıda bulunmaktadır (Yaman, 2016: 24-25).

Kabul edilen değerlerin, kişiyi etkileme işlevi mevcuttur. Özümsenen değerler; kişinin bilişsel, duygusal ve davranışsal alanlarına nüfuz etmekte ve zamanla onun karakterine dönüşmektedir. Değerler bilgi edinme, toplumsallaşma, gelişim gibi etkenlerle değişim gösterebilme özelliği gösterse de insanın ruhunda kalıcı ve derin izler bırakmaktadır (Kaymakcan, Meydan 2016: 26). Kişinin bir olay karşısındaki tavrında, alacağı kararda, yaptığı karşılaştırmada, bulunduğu tercihlerde bilinçli olsun olmasın değerlerin etkisini somut olarak görmek mümkün görülmektedir.

Tutum ve davranışlarla ilişkisi bulunan değerler, bağlı olduğu unsurlarla birlikte insanın psikolojik yapısının temelini oluşturmaktadır. Sahip oldukları değerlerin yönlendirmesine göre tutum ve davranış gösteren insan, değerlerinin değişmesi durumunda tavırlarında ve eylemlerinde de değişim gösterebilmektedir. Değer değişmeden yapılan tutum ve davranış değişikliği sürekli olmamaktadır. Bu yüzden köklü değişiklikler için önce benimsenen değerin değişmesi gerekmektedir. O zaman süreç kendiliğinden işleyecektir (Cebeci, 2005: 18).

Değerler, kişinin hayatının her alanında bulunacağı eylemlerde, bir kıstas olarak önemli bir rol üstlenmekte ve kişinin verdiği tüm kararları, anlamlı bir hale getirmektedir. Ayrıca değerler kişinin bugününü ve yarını nasıl programlayacağını belirleyerek bu süreci biçimlendirmektedir (Bal, 2019: 11).

Böylelikle bu planlama kişiye güvenli bir alan oluşturmakta ve onun sağlam sınırlar çizmesine olanak sunmaktadır.

Özellikle ahlaki değerler, kişiye yapıcı hedefler sunarak onun hayatını belirleyici bir konumda bulunmaktadır. Kişinin özüne yer etmiş değerlerle oluşturduğu karakteri neticesinde eylemde bulunması, onun kendi gerçekliğine ulaşmasını sağlamaktadır (Cebeci, 2005: 19-20). Böylelikle karakterin yapılanması ve değerlerin edinilmesi süreci bir sarmal halinde kişinin hayatını kapsamaktadır.

Değerler sadece kişi için değil toplum için de önemli öğeler olarak bilinmektedir. Çünkü toplum yaşamının sürekliliği, sahip olunan ortak değerlerin işlerliğiyle mümkün olmaktadır. Toplumun dirliği, düzeni ve mutluluğu için bu ortamın sağlanması ancak kişinin istekleri ve toplumun değerleri arasında bir uyum yakalandığı zaman gerçekleşmektedir (Kaymakcan, Meydan 2016: 35).

2.2.2. Kök Değerler

İçinde bulunulan yüzyılın getirdiği bilimsel, sosyal, ekonomik, kültürel gibi pek çok alanda meydana gelen gelişmelerden eğitim de payını almaktadır. Buna göre eğitimin kapsamına giren kurumlar, programlar, eğitim materyalleri ve öğretmen öğrenci ilişkileri gibi çok fazla sahada yenilik, değişim ve dönüşüm gerçekleştirilmektedir. Yeni yüzyılın zorunlu kıldığı bu gelişmeler, öğretim programları içerisindeki değerler eğitimi programlarının güncellenmesi gereğini ortaya çıkarmış ve özellikle 2000'li yıllardan sonra bu alanlarda pek çok gelişme sağlanmıştır. Özellikle 2018 yılında, yapılan kapsamlı çalışmalar neticesinde yeni öğretim programları oluşturulmuş, her ders için on kök değer tespit edilmiş ve bu değerlerinin kapsamı, işlevi ve nasıl aktarılması gerektiği ile ilgili bilgiler verilmiştir (Göçer, Kaya 2023: 279). 2018'de yenilenen öğretim programları ile değerler bütün derslere işlenmesi için yayılmış ve öğrencilerin bunları öğrenme ortamlarında uygulayarak hayata geçirmesi ve özümseyerek davranışa dönüştürmesi amacı güdülmüştür. 4-8. sınıflar için yenilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı içerisinde de değerler özelinde ayrılan; bir program, öğrenme alanı, ünite ya da konu gibi bir başlık bulunmamaktadır. Bunun yerine kazanılması beklenen kök değerler ve bunlara bağlı alt değerler, eğitim süreci içerisinde öğretim programı ile bütünleştirilmiştir (Düzenli, Yürük 2021: 716,722).

Kişinin temel insani özelliklerini meydana getiren değerler, yaşamımızın doğal seyrinde ve problem çözme sürecimizde bizi eyleme götüren gücün kaynağı olarak bilinmektedir. "*Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır.*" şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumun yarını, değerlerini özümseyen, yaşatan ve onları yarına aktarma gayesinde olan insanların çabalarına göre şekillenmektedir. Bu hedefe ulaşmak devletin, sistemli bir eğitim öğretim programı uygulaması ile mümkün gözükmektedir. Bunun

için de öncelikle kazandırılması hedeflenen kök değerler belirlenmiştir. Buna göre öğretim programlarındaki kök değerler "*adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik* "olarak ifade edilmiştir. Belirlenen bu kök değerler ve bunlara bağlı alt değerler her bireyin hayatına katması gereken değerler olarak kabul edilmektedir (MEB, 2018: 2-3).

2.2.3. Değerler Eğitimi

Eğitim tüm insanlık için önemi tartışmasız bir şekilde kabul edilmekle birlikte, sadece bilim ve ona bağlı eğitim sistemi ile hayal edilen dünyaya ulaşmanın yeterli olmadığı görülmektedir. Çünkü bütün eğitim faaliyetlerinin, insanı kendi yapan değerler ile birlikte mana bulacağı ve ancak o zaman gelişim sağlanacağı bilinmektir. Bilimsel bir icadın insanlığın faydasına da zararına da kullanıldığına şahit olunmuştur. Bu sebeple "*bilimin insani değerlerle bezenmiş*" bir şekilde kişi ve topluma kazandırılması için değerler eğitimine görev düşmektedir (Aygün, Öznacar, Ulak 2022: 4).

Değer insan ile anlamlı olan bir kavram olarak ilk zamanlardan beri varlığını sürdürmektedir. Tarih boyunca insanlar tavırlarını ve eylemlerini değerler ile ilişkilendirerek ortaya koymaktadırlar. Bu sebeple insanın iyi niyetle gösterdiği gayretleri, bu çabayla sergilediği tavır ve davranışları değerli kabul edilmektedir (Düzenli, Yürük 2021: 715).

İnsanın değeri, kendinde barındırdığı niteliklerle ortaya çıkmaktadır. Sahip olduğu değerler onun karakterini, görüşünü, hareketini yönlendirmekle birlikte tüm hayatını çevrelemektedir. Bu yüzden kişinin; değerlerin bilincinde olması, onları özümsemesi, yenilerini edinmesi ve bunları davranışa dönüştürmesi önemli görülmektedir. Değer edinme süreci kişinin yaşamına nüfuz etmektedir. Hayatımız boyunca yaptığımız "*bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine*" değerler eğitimi adı verilmektedir (Yaman, 2016: 18).

Genel olarak eğitimin amacı nedir diye sorgulandığında; kişinin bilincini ve fikir üretme yetisini geliştirme, hissetme ve seçme süreçlerini kuvvetlendirme, bedenini eğitme, aklını kullanma becerisini kazanma, muhakeme yeteneğini geliştirme ve malumat edinme gibi temel hedefler sayılabilmektedir. Bu amaçlardan hiçbiri sadece biricik hedef olmamalı, bütüncül bir bakış açısıyla bu hedeflere yaklaşılmalıdır. Bununla birlikte bu amaçların olumlu bir şekilde tüm insanlık için gerçekleştirilmesi, ahlak ve değerler eğitimi ile mümkün olmaktadır (Kaymakcan, Meydan 2016: 137). İnsan sadece maddi ihtiyaçlarını gidermek üzere programlanan mekanik bir cihaz değildir. İnsanı diğer canlılardan ayıran manevi boyutunu görmezden gelmek, onun dengeli bir kişilik oluşturmasına engel olmaktadır. İnsanı bütün yönleriyle işleme gereksiniminin neticesi, değerler eğitiminin zorunluluğunu ortaya koymaktadır (Meydan, 2014: 95).

Bir eğitimin amacı, o eğitimi tasarlayıp uygulayanların inanç, kültür ve ideolojileri doğrultusundaki fikirler ile belirlenmektedir. Bu bağlamda değerler ve ahlak eğitimine bakıldığı açı doğrultusunda farklı amaçlar yüklemek mümkün görünmektedir. Buna göre, değerler eğitimi ve ahlak eğitiminin amacı dini olarak "*dinin öngördüğü temel erdemleri hayatına tatbik eden bir bireyin yetiştirilmesi*" şeklinde belirtilirken; hümanist bir yaklaşımla "*insanın kendi potansiyelini geliştirmesi, kendini gerçekleştirmesi*" şeklinde ifade edilebilmektedir (Kaymakcan, Meydan 2016: 40). Değerler eğitimi neticesinde; fikirleri, maneviyatı, davranışları ve yaşama şekli sağlam bir temele dayanan kişilerden meydana gelen sağlıklı toplumlara ulaşmak amaçlanmaktadır. Böylece hem kişinin özündeki insani özellikler artmış hem de toplumun düzeni ve devamlılığına fayda sağlanmış olmaktadır (Düzenli, Yürük 2021: 716).

Toplumlar, her gelen yeni jenerasyona değerlerini öğretme görevi edinmişlerdir. Bu yüzden değerler eğitiminin insanoğlu ile aynı yaşta olduğunu düşünenler bulunmaktadır. Bu tarihi süreçte, değerler eğitiminin nasıl olmasıyla ilgili farklı görüşler ortaya atılmıştır. Ortaya çıktığı toplumun tarihi, felsefi, kültürel ve sosyal yapılarının farklılıklardan dolayı bu yaklaşımların değişiklik arz etmesi mümkün görünmektedir (Aslan, Osmanoğlu 2022: 1086). Bu yaklaşımlar, insanın doğasını ve toplumla ilişkisini anlamasını; değer edinme sürecinin nasıl işlediğini; değerlerin kaynağı hakkındaki bakış açılarını; değerler eğitiminin her alandaki amaçlarının ne olduğunu; uygulanan yöntemlerin ve buna istinaden yapılan farklı sınıflandırmaları ele almaktadır (Meydan, 2014: 96).

Değerler eğitimi yaklaşımları, temel eğitim felsefeleri bakımından incelendiğinde idealist ve realist değerler eğitimi olarak iki grupta sınıflandırılmaktadır. İdealist değerler eğitiminin amacı; kültürel miras, felsefi düşünceler, din, tarih ve edebiyat gibi bilimlerin kaynaklığında, aklın işaret ettiği erdemlere göre davranış gösteren kusursuz insanlar oluşturmaktır. Yeniden yapılandırmacı ve ilerlemeci eğitim felsefelerine dayanan realist değerler eğitimine göre ise kişinin kendi özünü anlaması ve becerilerini en iyi seviyeye ulaştırarak güzel bir yaşama sahip olması amaçlanmaktadır. Değerler eğitimi yaklaşımları içinde çokça kabul gören yaklaşımlar; değerlerin, kişilere aktarılmasını amaçlayan değer aktarma yaklaşımları ve kişilerin kendi değerlerini oluşturmalarına destek çıkarak, bu yolla onların doğruya ulaşmalarını hedefleyen, değer geliştirme yaklaşımları olarak bilinmektedir. Değer aktarma yaklaşımları, değerlerin telkini ve davranış değiştirme yöntemleri kullanılarak yapılan ve seçilen değerlerin kişilere doğrudan aktarılmasını savunan görüşleri içermektedir. Değer geliştirme yaklaşımlarında ise kişilerin kendi yaşantıları ve deneyimleri üzerinden kendilerini tanımalarını ve bunun sonucunda kendi değerler evrenini oluşturmaları beklenmektedir. Bu amaç çerçevesinde değer açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarının da birleştiği görülmektedir (Meydan, 2014: 97-100).

Değer açıklama yaklaşımında, kişinin kendi değerlerini yalnız başına anlayamayacağı düşüncesinden yola çıkılarak, onun bu kazanımları ancak destek alarak edinebileceği sonucuna varılmıştır. Bu süreçte kişiye herhangi bir baskı, zorlama ya da dayatma yapılmadan; seçme, ödüllendirme ve hareket aşamalarından oluşan üç basamakta yardımda bulunulmaktadır. Kişinin kendi değerini meydana getirme, yaşama yetilerini geliştirmesine katkıda bulunma hedefini gözeten değer analizi yaklaşımında ise kişi değerleri neden benimsemesi ve neden yaşamını bu değerlere göre yaşaması hususunda ikna edilmektedir. Bu yaklaşım yöntemiyle örnek olaylar kullanılarak, ahlaki düşünme yeterliliğine ulaşılacağı düşünülmektedir. Ahlaki muhakeme yaklaşımda, kişiye ahlaki ikilemlerin olduğu olaylar sunularak, kişinin karşılaştırmalar yapması ve bu problemlere çözüm yolları üretmesi beklenmektedir. Bu yaklaşımda asıl amaç kişilerin davranışlarına kılavuzluk edecek ahlaki ölçütler oluşturmalarına destek olmaktır (Akbaş, 2008: 12-16).

Değerler eğitimi yaklaşımları arasında öne çıkan yaklaşımlardan biri de bütüncül bir bakış açısıyla ele alınan karakter eğitimi olarak bilinmektedir. Bu yaklaşımda nihai hedef iyi insan yetiştirmektir. Kişinin kendini gerçekleştirmesinin, toplumsal ahenk ve devamlılığın sağlanmasının ancak bu amaca ulaşmakla desteklenebileceği düşünülmektedir (Arslan, Batur 2023: 115).

Ahlak eğitimi yaklaşımı, değerler eğitimi için tarihin tüm zamanlarında kullanıldığı bilinen bir yaklaşımdır. İnsanların ahlaki değerleri öğrenmesi ve buna uygun bir yaşam sürmesi amacını taşıyan ahlak eğitimi yaklaşımı, ahlaki metinler aracılığıyla öğretim yapmaya önem vermektedir (Akbaş, 2008: 20). Değerler eğitimi sürecinde nitelikli metinlerin bir vasıta olarak kullanılması, ortak değerler ile özdeşleşmenin ve bu değerlerle bezenmiş karakterlerin ortaya çıkmasını sağlamaya yardımcı olmaktadır (Kemiksiz, 2019: 385).

Değerler eğitimi yaklaşımlarını bilmek ve belirlenen kazanıma uygun olan bir yaklaşımı seçmek suretiyle amaca yönelik yöntem ve teknikler ile değerleri işlemek öğrenme sürecini kolaylaştıracak bir etki oluşturmaktadır. Bu sebeple kişinin kendi yaşamıyla ilişkilendirebileceği etkinlikler ile desteklenen, zenginleştirilmiş ve planlanmış bir öğrenme ortamında tesirli bir değerler eğitimi gerçekleştirmek mümkün görülmektedir (Kemiksiz, 2019: 385).

2.2.3.1. Ailede Değerler Eğitimi

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile, çocuğun ahlaki hislerini filizlendiren ve bu hisleri ona tecrübe ettirecek informal bir ortam sunan ilk ve en önemli kurum olarak görülmektedir. Aile ortamında hayatının ilk denemesini gerçekleştiren her bireye, yaşamının geri kalanında bilmesi gereken bütün bilgileri öğretebilmek, en önemli hedeftir (Aydın, 2003: 54).

Değerler eğitimi sürecinin başlangıç noktası, aile olarak görülmektedir. Çocuğun dünya ile ilk temas kurduğu ve manevi bağlarla bağlı olduğu bu ortamda edindiği değerlere sahip çıkması, bunları kabul etmesi ve uygulaması, kendi bakımından daha mümkün görünmektedir (Düzenli, Yürük 2021: 720-721).

Kişinin değerler eğitimi sürecinde en etkili, verimli ve birinci derecede sorumluluğa sahip olan kurumun aile olduğu bilinmektedir. Özellikle ilk çocukluk yılları değerler eğitimi ile şekillenen karakter oluşumunda son derece önem arz etmektedir. Aile hayatının izleri "*çocuğun yaşam üslubunu*" belirlemektedir. Bundan sonraki süreçte ise kazanılması gereken diğer tüm erdemler, edinilen ilk değerlerin üstüne bina edilmektedir. Ailenin tutumu bu süreçte son derece kritik bir öneme sahiptir. Aile içinde özellikle sosyal öğrenme ile değerlerin tecrübe edilmesi mümkün görülmektedir. Ayrıca özdeşim kurma, model alma, taklit etme gibi yöntemlerle de etkili bir öğrenme sağlanacağı düşünülmektedir. Bu sebeple ailelerin farklı tavır ve tutumlarda bulunmaları, kişilerin değerler eğitimi sürecini ve sonucunu doğal olarak etkilemektedir. Elbette ki ilgisiz bir anne baba tutumu ile otoriter, dengeli ya da dengesiz bir anne baba tutumu sonrasında çocuğun kazanımları aynı olmayacaktır. Ailenin tutumu, değerlerin kalıcı izli olup olmamasına etki edecektir (Kaymakcan, Meydan 2016: 193-200). Bu sebeple değerler eğitimi sürecinde ailenin değerlere haiz olması, yaşantısına bunları aktaracak bilinç ve yetkinlikte bulunması, çocuğun en kıymetli güç kaynağını oluşturacaktır (Yaman, 2016: 129).

2.2.3.2. Okulda Değerler Eğitimi

Toplumda genellikle plansız gerçekleşebileceği için doğruluğundan emin olunmayan eğitim vakıasının planlı ve doğru bir biçimde yapılabilmesi için meydana getirilen kurum, okuldur. Akademik açıdan öğrencilerin bilişsel gelişim düzeyini artırmak, siyasal açıdan iyi bir vatandaş yetiştirmek, ekonomik yönden meslek edindirmek, sosyal yönden değerleri özümseyen bir toplum oluşturmak okulların genel amaçları arasında sayılmaktadır. Bu amaçları gerçekleştirme sürecinde, öğrencileri toplumun sahip olduğu tutum, tavır ve davranış biçimleri ile toplumun değerleri çerçevesinde eğitmek, onların şahsiyetlerini müspet yönde işlemek ve ahlaki gelişimlerine destek olmak okulların en önemli görevlerinden sayılmaktadır (Kaymakcan, Meydan 2016: 213-214).

Ailede öğrenilen değerlerin perçinlendiği veya henüz kazanılmamış değerlerin kazanıldığı okul ortamı, çocuğun ikinci çocukluk ve sonrasındaki ergenlik dönemine denk gelen bir dönemdir. Bu ortam değerleri öğrenme ve yaşama alanının önemli bir parçası olarak görülmektedir. Okul, değerlerin eğitim sistemiyle aktarıldığı formel bir kurumdur (Aktan, 2014: 65-66).

Eğitimin uzak ve yakın hedeflerini belirlemedeki en önemli kriterlerinden biri, toplumun değerleridir. Toplum bireylerine açık ya da örtük bir biçimde, eğitim sistemi aracılığıyla değerlerini kazandırmayı

hedeflemektedir. Sahip olduğu değerleri eğitim vasıtasıyla bireylerine aktaran toplum, bu sayede istikbalini inşa etmektedir. Bu sebeple okul mahallindeki tüm unsurların planlanması, değerler eğitimi sürecindeki amaçları gerçekleştirmeye katkı sağlamaktadır. Ders müfredatlarında değerler eğitimine yer verilmesi, değerlerin tecrübe edilmesine fırsat sunulması, okul ortamının uygun niteliklerle donatılması ve eğitimcilerin de gerekli yeterliliklerinin bulunması sürecin işleyişini olumlu yönde etkilemektedir (Kaymakcan, Meydan 2011: 30; Çengelci, Hancı, Karaduman 2013: 34-35).

Değerler eğitimi sürecinin devamında, ulaşılan hedeflerin geliştirilmesinde ve kazanımların sürekliliğinin sağlanmasında okulun yeri önemli bulunmaktadır. Okulda bu faaliyetin etkili ve kalıcı bir şekilde yerine getirilmesi için okulun tüm paydaşlarının, görevlerini en iyi şekilde yerine getirmesi beklenmektedir. Bu görevlendirilme aşamasında, öğretmenin ciddi bir sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi için de öğretmenin eğitimin ahlak ve değer ölçülerini anlaması, özümsemesi ve bunu öğrencilere aktaracak niteliklere sahip olması istenmektedir (Düzenli, Yürük 2021: 721).

Hülya Kasapoğlu'nun belirttiğine göre, karakter eğitimcisi olan öğretmenlerin, bazı yeterliklere sahip olması gerekmektedir. Bunlar öğretmenlerin örnek olmaları, mesleki sorumluluk almaları, öğrencileri doğru ve yanlış üzerine düşünmeye sevk etmeleri, kendi görüşlerini öğrencilere empoze etmeden etik konuları açıkça tanımlamaları, öğrencilere empati duyguları kazandırmaları, saygılı bir ortam oluşturmaları ve öğrencilerin değerleri tecrübe edecekleri faaliyetler organize etmeleri şeklinde sıralanmaktadır. Bununla birlikte öğretmenin içeriği sunarken ya da düzenlerken öğrencinin ard yaşamını düşünerek planlama yapması ve bunlarla bağlantılar kurması, yeni bilgileri eski yaşantıların üzerinde yapılandıracağının farkında olması ve hataları düzeltip ders alınan işbirlikçi bir öğrenme ortamı oluşturması ile değerler eğitiminin etkinliği sağlanmaktadır (Kasapoğlu, 2013: 100-101). Ayrıca öğretmenlerin sadece resmi müfredatın aktarıcıları olmadığı, öğrencilerin rol model olarak benimsedikleri kişilerden olduğu dikkate alınmalıdır (Kağıtçıbaşı, Kuşdil 2000: 75).

Dewey'e göre eğitim veren kişinin en önemli görevi, "*mümkün olan en fazla sayıda fikrin, harekete geçirici hale gelecek şekilde hayati bir şekilde edinilmesini sağlamaktır.*" (Dewey, 2023: 11). Bunun için de karakterin terbiyesinde rol alan öğretmenin iş arkadaşlarıyla paylaşım içinde olması, eğitim sürecinde kararlı bir duruş sergilemesi, etkin bir liderlik göstermesi ve başarıyı paylaşması, somut veriler ve geri bildirimlere dayanarak süreci yönetmesi dikkate değer konular olarak belirlenmektedir. Ayrıca siyasi olarak gerekli desteğin sağlanması; uygulayıcıların seçilmiş, eğitilmiş ve cesaretlendirilmiş olmaları ve bununla birlikte okul ve hayatın birbirini desteklediği unutulmamalıdır (Meydan, 2014: 104-105).

Tuğba Çengelci, Barış Hancı ve Hıdır Karaduman'ın "*Okul Ortamında Değer Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri*" adlı araştırmalarının sonuç bölümüne getirdikleri öneriler de konumuzu desteklemektedir. Buna göre değerler eğitimi sürecinde yapılan etkinliklerin, öğrenci odaklı ve uygulanabilir olması; okul, aile ve çevre işbirliği ile etkinlikler düzenlenmesi; okul kuralları oluşturulurken öğrencilerin görüş ve önerilerinin alınması; özellikle temizlik ve müfredatta yer alan tüm değerlerin kazandırılması üzerine yapılan çalışmalar bu öneriler arasında bulunmaktadır (Çengelci, Hancı, Karaduman 2013: 47).

Öğrencilerin bilişsel, duyuşşal ve psikomotor gelişimleri için açık ve örtük planlamaların yapıldığı okullarda, sosyal öğrenmenin de içinde olduğu zenginleştirilmiş bir öğrenme ortamı mevcuttur. Değer kazandırmanın önemli olduğu böyle kıymetli bir ortamda, eleştirel düşünmenin dikkate alınarak yapıldığı bir değerler eğitiminde, değerlerin özümsenmesi ve şekillendirilmesi daha etkili olmaktadır (Arslan, Batur 2023: 122-123).

Okul mekanizmasının sistemli bir biçimde işleyebilmesi için, öğrencinin bu sisteme uyum ve çaba göstermesi gerekmektedir. İradesi güçlenen, görevlerini yerine getiren, sabırlı ve kararlı olması pekişen öğrenciye kontrol ve geri bildirim sağlanarak dinamik bir süreç işletilmektedir. Değerleri temel alarak düşünmeye başlayan öğrenci hem kendisi ile birlikte çevresindekilerin davranışlarına ve yaşanan durumlara şefkat, merhamet, adalet, sevgi, saygı, hoşgörü gibi çerçevelerden bakabilmekte hem de akıl ve iradesini sahip olduğu değerlerin etkisiyle doğru kullanmayı öğrenmektedir (Kaymakcan, Meydan 2016: 215).

Türkiye'de değerler eğitimi alanında özellikle 2010 yılında yapılan 18. Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar konunun kapsamına, önemine ve yapılması gerekenlere dikkat çekmektedir. Buna göre alınan kararlardan değerler eğitimi ile ilgili olanları şöyle sıralayabiliriz

1. MEB tarafından ülke genelinde değerleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılması ve bunların güncellenmesi.
2. Öğretim programlarında ulusal ve evrensel değerlerin farkındalığının kazandırılmasına yönelik yaklaşımların seçilmesi.
3. Öğretmenlere değerler eğitimi şuuru kazandırılması.
4. Öğretmen yetiştirme programlarına değerler eğitimine yönelik ders koyulması ve sistemde çalışan öğretmenlere değerler eğitimi ile ilgili hizmet içi eğitim verilmesi.
5. Ortak değerlerin vurgulanması ve farklı değerlerin de zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması.
6. Değerler eğitimi amacıyla sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak ortak kullanılabilecek program ve materyal geliştirilmesi.

7. Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında tüm derslerde ve okul iklimi içerisinde değerler eğitimine yer verilmesi ve eğitimin tüm paydaşlarıyla iş birliği içinde olunması ve farkındalık oluşturmak için kitle iletişim araçlarından faydalanılması amacıyla gereken düzenlemelerin yapılması.
8. Örnek davranışlarda bulunan öğrencilere yönelik ödüllendirme ölçütlerinin düzenlenmesi.
9. Medya ve değerler eğitimi ilişkisine yönelik farkındalık kazandırılması için araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmesi ve bunun için gerekli yasal düzenlemelerin sağlanması.
10. Öğrencilerin akademik başarıları göz ardı edilmeden, değerlerin edinilme sürecinde önem arz eden duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine de yatırım yapılması.
11. Anne babaların çocuklarının ahlaki ve manevi değerlerini geliştirmelerine katkı sağlamak amacıyla seçmeli din eğitimi verilebilmesi için yasal düzenlemelerin yapılması.
12. Değerler eğitimi konusunda önemli işlevi olan Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin tüm kademelerde çoğulcu bir anlayışla daha etkin bir şekilde okutulması (MEB, 2017: 11-12).

2014 yılında yapılan 19. Milli Eğitim Şurası kararlarında ise değerler eğitiminin, tüm öğretim programlarında, sarmal bir şekilde yer alması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2019: 2).

2.2.4. Masal ve Değer Öğretimi

Masalın tanımı, önemi, eğitimdeki ve din eğitimindeki yeri daha önceki konularda detaylıca açıklanmıştı. Bu konu başlığında masal sadece değer öğretimi özelinde incelenecektir. Ayrıca masal kavramının bazı yazarlar tarafından hikâye kavramının karşılığında kullanıldığı da dikkate sunulmaktadır.

Çocuğun duygu ve düşüncelerine hitap eden; sözlü, yazılı ve görsel materyaller değer öğretiminde bir araç olarak kullanılmaktadır. Çocuğa olumlu tesir eden ve onda iyi bir intiba bırakan bu materyaller; çocuğun kendini, çevresini, olayları ve durumları algılamasını ve buna yönelik davranışlarda bulunmasını geliştirmektedir. Bu eğitim araçları, çocuğun kişisel ve ruhsal gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu yöntem ile çocuğa hem kavram ve olayları tahlil etme ve açıklama imkânı sunulmakta hem de çocuğun kendini bütünsel olarak değerlendirip eksikliklerini tamamlaması ve diğer insanlarla etkileşim içinde olması kolaylaşmaktadır. Bununla birlikte bir kazanımı gerçekleştirmek için kullanılan bu materyaller; değerlerin somutlaştırılmasına, yorumlanmasına ve sorgulanmasına zemin hazırlamaktadır (Kasapoğlu, 2013: 101-105).

Farklı yöntem ve öğretim materyalleri ile desteklenen değerler eğitiminin çocukların tüm gelişimsel alanlarına, akademik başarılarına ve mutlu bir yaşam sürmelerine katkı sağladığı bilinmektedir. Çocuğun bu süreçte öncelikle ailesinin ve çevresindeki yakınlarının desteğine ihtiyacı bulunmaktadır. Sonrasında ise çocuğa, okul ortamında; ulusal ve evrensel değerlerle uyumlu bir şekilde yapılandırılmış

değerler eğitimi programları ile sistemli bir eğitim verilmektedir. Bu programlar dâhilinde değerlerin kazandırılması için masal, hikâye, bilmece, fıkra, fabl gibi zengin çocuk edebiyatı ürünlerinden faydalanılmaktadır. Dikkatle seçilen çocuk edebiyatı ürünleri kişisel, sosyal ve ahlaki değerlerin aşılanmasında kullanılmakta; tutum, inanç, düşünce ve davranışlara olumlu etkide bulunmaktadır. Ayrıca bu edebi ürünler çocuğun yaşam çerçevesini genişletmekte ve ona bilmediği dünyanın sınırlarını keşfettirmektedir. Kişinin olumlu karakterlerle özdeşim kurma eğilimin etkisiyle onun doğru seçimler yapmasına katkıda bulunmaktadır. Bu ürünlerin eğitim aracı olarak kullanılması hem derinlemesine düşünme, hüküm verme, delil sunma gibi bilişsel yetenekler kazdırmakta hem de algılama seviyesi ve yaratıcılığın arttırılmasına açık ya da örtük bir şekilde yardımcı olmaktadır. Bu edebi ürünlerden biri olan masalın da kültürel değerleri ve inançları aktarma işlevi göz önünde bulundurulmaktadır. Değerleri aktarma, anlatma ve özümsetme amacıyla kullanılan masalın, değer öğretimi sürecini kolaylaştırdığı ve kalıcı iz bıraktığı bilinmektedir (Aydın, Öksüz 2021: 581-584).

Çocukların, masallardaki kahramanlara ilgi duyma eğiliminden yararlanarak onlara; empati deneyimi, model alma, doğru tutum ve davranış biçimlerini kazanma, sosyal çevre oluşturma gibi imkanlar sunulabilmektedir. Böylece onların hikâyeler aracılığı ile imrenilen kahramanlar üzerinden yaşanması olası olayları tecrübe etmeleri ve doğru olana yönlendirilmeleri sağlanmaktadır (Pakdemirli, 2011: 103).

3. Örnek Olay Yöntemi

Yenileme, güncelleme, değişme gibi eylemler, yaşanılan zamana uyum sağlamanın yolları arasında görülmektedir. Çağdaş zamana yetişebilmek için pek çok mecrada, bu eylemler gerçekleştirilerek çaba gösterilmektedir. İnsana ve çağa uygun yeni eğitim anlayışlarının ortaya çıkması da bu çabaların kapsamı dâhiline girmektedir. Kişinin üst seviyede bilişsel becerileri kazanabilmesi ya da bunları geliştirebilmesi modern eğitim anlayışları çerçevesinde ele alınmakta ve bunun için öğrenmeyi öğrenme ilkesiyle hareket edilmektedir. Bu amaçla ortaya çıkan yöntemlerden biri "*örnek problem çözme, senaryo tabanlı öğrenme, öğretimde problem kullanma, örnek olay incelemesi*" gibi farklı adlandırmaları da mevcut olan, örnek olay yöntemi olarak bilinmektedir. Örnek olay yöntemi, insanların yaşamlarında karşı karşıya kalabileceği sorunların, öğrenme ortamına getirilip; öğrencilerin bu sorunları tetkik etmeleri, çözüm yolları üretmeleri ve sonrasında ise gerçek yaşama bunları adapte edebilmeleri için uygulanan bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Balcı, 2019: 20-21). Başka bir deyişle örnek olay yöntemi, bir öğrenme ortamında gerçek hayatın tecrübeleri ile yüzleşen öğrencilerin bir öğretici liderliğinde sorunları incelemeleri, çözüm yolları üretmeleri, başka pencerelerden olayları görebilmeleri, karar almaları ve sonucunda da bu kararları değerlendirmeleri üzerine kurulan bir öğretim yoludur (Atasoy, Somyürek, Şahin 2010: 254). Benzer bir tanımlamada ise hayatta karşımıza çıkabilecek sorun içeren bir olayın, öğrencilerin etkin katılımı ile olayın nedenleri ve çözüm önermeleri

hakkında fikirlerini söylemeleri yoluyla öğrenmenin gerçekleştirildiği bir yöntem, olarak ifade edilmektedir (Yıldız, 2012: 1959).

3.1. Örnek Olay Yöntemini Kullanmanın Amacı ve Önemi

Öğretim amaçlarını gerçekleştirebilmek için çeşitli yöntem ve tekniklere başvurulmaktadır. Seçilen öğretim yönteminin, hedefe ulaşmada kullanılan bir vasıta görevini üstlendiği bilinmektedir. Bu eğitim vasıtasının işe yaraması için kullanılan yöntem, teknik, araç, gereç ve içeriğin bütünlük arz edecek bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla geliştirilen çeşitli yöntemlerden biri olan örnek olay incelemesi yöntemi "*bir olayın ya da sorunun yazılı veya sözlü anlatıldıktan ya da bir film gösterildikten sonra konu hakkında öğrencilerin tartışarak çözüm ve önerilerini ortaya koymaları temeline dayanan bir öğretme yoludur*." şeklinde tanımlanmaktadır. Buluş yoluyla öğretim yaklaşımlarından biri olan bu yöntem; öğrencilere bir konuyu anlatmak, bir yeteneği edindirmek ya da pratik yaptırmak gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Böylelikle örnek olay üzerinden hem öğrencinin hüküm verme, seçme ve çözüme ulaşma ile ilgili deneyimde bulunması hem de farklı yönlerden olayları görme ve duygudaşlık geliştirme olanağına ulaşması beklenmektedir (Aydın, 2003: 103-104). Bununla birlikte öğretmen tarafından sunulan komplike problemler üzerinden değerlendirilen olaylar ya da durumlar, öğrencilerin yaşadıkları dünya ile soyut dünyayı ilişkilendirme amacına hizmet etmektedir (Çifçi, 2015: 188).

Örnek olay yöntemi, kişinin kendi fikirlerini anlayıp planlama becerisi olarak tanımlanan üst bilişi için farkındalıklarını geliştiren, bir problem çözme faaliyeti olarak ifade edilmektedir. Problem çözme sürecini içinde barındıran örnek olay yöntemi kullanıldığında; öğrencilerin topladıkları verileri analiz etmeleri, iş planı oluşturmaları, çeşitli çareler üretmeleri ve bu çarelerle ortaya çıkabilecek sonuçları değerlendirmeleri gibi eylemlerle üst bilişsel bilincin etkinliği artırılmaktadır (Durdukoca, 2017: 1269). Kişinin öğrenme sürecinin neresinde olduğunu bilmesi, seçilen öğrenim stratejileri ile yapılabileceklerin ve yapılması gerekenlerin farkında olması, sahip olduğu içerik bilgisinin niceliğini kavraması gibi bilişsel eylemler; bilişüstüsel farkındalığına ulaşmanın göstergelerindendir. Neyin nasıl yapılması gerektiğinin farkında olmak ise tüm eğitim süreçlerindeki en önemli kazanımlardan biri sayılmaktadır (Pehlivanlar, Şahin 2013: 181).

İçinde yaşadığımız yüzyılın getirdiği yaratıcı düşünme, problem çözme, iletişim kurma, eleştirel düşünme, girişimci olma, takım çalışması yapma, empati kurma gibi becerilere sahip olma değişen ve gelişen dünyaya uyum sağlayabilmenin gereklilikleri olarak görülmektedir. Örnek olay yöntemi bu becerilerin kazanılmasına olanak sağlayan bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Bu yöntem ile yaşamın kendisi ders içeriğine nakledilerek, teori ile pratik arasında bir köprü oluşturulmakta ve kişi bu yüzyılla

intibak edeceği yaşam becerileriyle donatılmış hale getirilmektedir (Katılmış, 2024: 305-306; Kabapınar, Önder, Ütkür 2019: 412,432).

Örnek olay yönteminin uygulanma süreci içerisinde, öğrencilere birbirlerini yakından tanıma imkânı sunulmaktadır. Yakından tanımanın olumlu etkisi ile tartışmaya katılan öğrencilerin hem grup halinde ve eşgüdümlü bir şekilde çalışması hem de grup dinamiğinin oluşturulması sağlanmaktadır. Ayrıca bu yöntem ile olayları farklı açılardan derinlemesine değerlendirme, problemleri tahlil etme, görüş ve düşünceleri ifade etme, kanı oluşturma, yerinde konuşma ve dinleme, bilgiyi transfer etme, tartışma ve akıl yürütme gibi becerilerin geliştirilme ortamı sunulmaktadır (Kaya, 1996: 141).

Örnek olay yönteminde öğrenciden kesin hedef olarak, mutlak doğruya ulaşması beklenmemektedir. Ortaya konulan sorun karşısında, yaşantı ya da araştırma yoluyla edinilen verilerin kullanılması ile çözüm yollarının bulunması, farklı bakış açılarına karşı bu çözüm yollarının savunulması ve gerektiğinde ikna amacıyla bu çözümlerin işe koşulması ya da başkalarının çözüm yollarından faydalanılması suretiyle yeni çözüm yollarının planlanması şeklinde farklı hedefler oluşturulabilmektedir. Dolayısıyla doğru bilgiye ulaşmak kadar bu yolda gösterilen çaba ve bu uğurda yapılanlar da ayrı ayrı önem arz etmektedir. Örnek olay yönteminin kullanıldığı bu süreç içerisinde yapılan her bir eylem sayesinde kişinin bilişsel, duyuşsal ya da sosyal becerileri gibi pek çok alanda gelişimine olumlu bir katkıda bulunulmaktadır (Balcı, 2019: 22).

Olayların ya da durumların çok yönlü olabileceğini bilmek ve bu bilinçle değerlendirme yapıp hüküm vermek için öncelikle bu farkındalığa ulaşmak gerekmektedir. Örnek olay yöntemi kişilere, çok boyutlu olayları ortaya çıkarma ve detayları yakalama pratiği yaptırmaktadır. Bununla birlikte odağına öğreneni alan bu yöntem; olayların gerçek bağlamında incelenmesi, muğlak olaylar ve olgular arasındaki hududun oluşturulması ve tanımlamalarının yapılması, olayların çözümleri için kaynakların araştırılarak delillerin bulunması ve bunların işe konulması için de elverişli bir yöntemdir (Çifçi, 2015: 188-199).

Örnek olay yöntemi kişinin, problemin sunulduğu demokratik bir tartışma ortamında kendini ifade etmesine, çoklu bakış açısı ve empati duygusu ile hareket ederek problemi incelemesine, çatışma durumlarını kendi değer yargılarına göre değerlendirmesi ya da başkalarının değer yargılarını fark edip onların değerlendirmeleri üzerinden kıyas yapmasına imkan oluşturmaktadır (Kabapınar, Topcubaşı 2022: 1175).

3.2. Örnek Olay Yöntemini Planlama ve Uygulama Süreci

Örnek olay yönteminin planlanmasından önce, bu yöntemle dersi işlemenin konu açısından uygunluğu incelenerek bir değerlendirilme yapılmaktadır. Çünkü her konu, bu yöntemle işlenmeye uygun bulunmamaktadır. Ayrıca konu hakkında öğrencinin hazırbulunuşluğunun olup olmaması, bu yöntemin

seçilmesinde etken bir durum olarak görülmektedir. Bununla birlikte sınıftaki öğrenci sayısı, sınıf ortamının düzeni, zamanın yeterliliği ve öğretmenin uygulama becerisi gibi kriterler de bu yöntemin seçilmesinden önce dikkate alınacak konular arasında bulunmaktadır. Örnek olay yöntemini kullanmanın bu kriterlere uygunluğu tespit edildikten sonra ise konuya ve amaca hizmet edecek içerik, resim, film, tablo gibi kaynak, araç ve gereçler belirlenmekte ve dersin hangi aşamasında bunların işe koşulacağı planlanmaktadır. Ayrıca bu süreçte örnek olaya konu edilen olayın öğrenci için bir anlam ifade etmesi ve öğrencinin anlama düzeyine göre yalın ve net bir biçimde düzenlenmesi önemlidir. Sürecin bütün planlamaları yapıldıktan sonra, bilimsel yöntemin düşünme aşamalarına göre sıralanan konular, kademe kademe işlenerek sonuca gidilmektedir (Aydın, 2003: 110-113).

Örnek olay yönteminde öğrenme ortamına getirilen problem tüm karmaşık yapısıyla bütün olarak ele alınmaktadır. Problem içeren bu olay doğru ve makbul veriler ile anlatılmaktadır. Anlatılan olayın tek başına bir işlevi bulunmamaktadır. Olayın nedenini, oluş biçimini ve sonucunu tartışmaya olanak sağlayan sorular ile örnek olay işlev kazanmaktadır. Bu sebeple tüm sürecin işleyişine yönelik özenle hazırlanmış yönlendirici sorular ile tartışma ortamı oluşturulmaktadır. Sorular ile açılımın sağlandığı tartışmanın tüm aşamalarında; konunun, öğrenen içinde karşılık bulabilmesi istenmektedir. Tartışma içinde incelemeye alınan olay gerçek ya da hayali unsurlar barındırabilmektedir. Bundan dolayı suni ve kurgusal olaylar örnek olarak seçildiyse; bunların, gerçek hayatta yaşanma imkânı bulunan olaylardan seçilmesi beklenmektedir. Çünkü örnek olayda gerçeğin yansımasını görmek kişinin kendi yaşantı ve tecrübeleriyle bağlantı kurmasını sağlamakta ve kişiyi bu süreçte aktif kılmaktadır. Bu nedenle konunun gerçek ya da gerçeğin yakınında olması daha değerli kabul edilmektedir (Kaya, 1996: 137-139). Örneğin; gerçek ya da sanal ortamdaki gazete ve dergi gibi yayınlar, bilimsel belgeler, filmler ve videolar gibi pek çok kaynak örnek olaya konu edilebilmektedir. Böylece yaşanması muhtemel bir problemin gerçekleşmesinden önce tahlil edilmesi imkânı oluşturulmaktadır. Bu da kişiye olası bir hatayı fark edebilme ya da önleyebilme fırsatı sunması açısından önemlidir (Bal, 2019: 18-19). Örnek olay yönteminin gazete aracılığıyla kullanımı hakkında yapılan bir araştırmadan; örnek olayın demokratik bir tartışma ortamı oluşturup katılımı arttırdığı, cevap çeşitliliği sağladığı bununla birlikte sosyal bir olayı düşünme, algılama, yorumlama ve eleştirme imkânı sunduğu gibi sonuçlar çıkarılmıştır (Kabapınar, Topcubaşı 2022: 1192). Gazete haberi özelinde yapılan bu araştırmanın sonuçları dergi, makale ya da film gibi örnek olaya kaynak oluşturacak diğer materyallerin de seçiminin ve etkisinin önemli olduğu konusunda dikkat çekmektedir. Bu bağlamda örnek olay yöntemi planlanırken konu edilen olayın aktarılma aracının niteliğinin, sürecin şekillendirilmesinde önemli bir ölçüt oluşturduğu unutulmamalıdır.

Örnek olay yönteminin dersin amacına hizmet edebilmesi için seçilen olayın, bazı temel niteliklere sahip olması gerekmektir. Coşkun, iyi bir örnek olayın özelliklerini çalışmasında şöyle sıralamaktadır (Coşkun, 2023: 36):

- İyi bir örnek olayın hikâyesi olmalıdır.
- Alaka uyandıran bir konu merkeze alınmalıdır.
- Güncel bir konu ele alınmalıdır.
- Kişilerde duygudaşlık oluşturacak karakterler içermelidir.
- Kaynaklardan iktibaslar bulunmalıdır.
- Gerçekte yaşanma imkânı bulunan olaylar seçilmelidir.
- Pedagojik yönü bulunmalıdır.
- Tartışmaya açık bir olay olmalıdır.
- Kişiyi karar vermeye zorlayan bir durum olmalıdır.
- Kişi olayda genelleme yapabilmelidir.
- Kısa bir olay olmalıdır.

Kaya'ya göre, örnek olay yönteminin uygulanma süreci boyunca, öğrenci odağa alınmalı ve tartışmada emredici bir üslup kullanılmamalıdır. Öğrencilerin görüş ve düşüncelerini özgürce ifade edebileceği bir ortam oluşturulmalıdır. Aşamalı sorular ilerleme sağlanmalı, konu ve amacın çerçevesinden çıkılmamalıdır. Olaydaki aynı, ayrı ve karşıt durumlara dikkat çekilmelidir. Tek bir görüşün tekelinde sonuca ulaşılmamalıdır. Öğretmen yorumları sona bırakılmalı ve öğrencilerin yorumlarını yönlendirici bir tutum oluşturulmamalıdır. Öğrenciler cesaretlendirilerek, onlara kendilerini gerçekleştirme fırsatı sunulmalıdır. Örnek olay yönteminin tartışma sonucunda ulaşılan vargı, öğe, hüküm, genelleme, çözüm ve önermeler saptanıp kayıt altına alınmalıdır. Amacın bir doğruya ulaşılmaktan ziyade olayın çözümlenmesi ve uygun alternatifler oluşturulması ile problemleri tanıma, inceleme ve karar verme becerilerinin geliştirilmesi olduğu unutulmamalıdır (Kaya, 1996: 140).

Örnek olay yöntemi kullanılırken başka yöntem ve tekniklerden faydalanmak, istenen hedefe ulaşmayı kolaylaştıracak bir etki oluşturmaktadır. Yöntemin hazırlık, tartışma ve analiz aşamalarının her biri için faydalanabilecek başka yöntem ve teknikler mevcuttur. Problemin tespit edilmesi, probleme sebep olan etkenlerin belirlenmesi, senaryo oluşturulması ve sonuca yönelik çözüm önerilerinin getirilmesi gibi her basamakta bu tekniklerden uygun olanlar kullanılabilmektedir. "*Beyin fırtınası, kubaşarak öğrenme, karar verme, problem çözme, drama, diyalog, konuşma halkası*" bunlara örnek olarak verilebilmektedir (Balcı, 2019: 34-36; Bal, 2019: 20-21).

3.3. Örnek Olay Yöntemini Kullanmanın Üstün Tarafları (Kazandırdıkları)

Eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde, öğrenim çıktılarının kalıcı izli olabilmesi için hedefe uygun yöntem ve teknikler seçilmektedir. Hedef kitle, öğrenen sayısı, konu ve içerik uyumu, zamanın yeterliliği, ortamının niteliği gibi pek çok unsur öğretim yöntem ve tekniklerinin seçilmesinde önemli ölçütler olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple eğitmenlerden hedef kazanıma en ekonomik biçimde ulaşmaları için avantajı yüksek olan yöntem ve tekniği seçmeleri beklenmektedir. Çağdaş yöntemlerden biri olan örnek olay yönteminin öğretim tekniği olarak seçilmesinde de dikkate alınan kriterler bulunmaktadır. Hem bu kriterlerin sağlanması hem de eğitim süreci ve kalitesine en ekonomik şekilde avantaj oluşturulması durumunda örnek olay yönteminin seçilmesine karar verilmektedir.

Atasoy, Somyürek ve Şahin, öğretmen öğretiminde örnek olay yönteminin etkilerini inceledikleri araştırmalarında, öğrenme kazanımları üçe ayırarak sınıflamışlardır. Bunlar:

1. Kuram ve uygulama arasındaki ilişki, bilginin aktarımı ve olaylara özel bilgi edinmeyi kapsayan Bilgi kazandırma.
2. Problem çözme becerisi, eleştirel düşünme becerisi, karar verme becerisi ve iletişim becerisi gibi pek çok beceriyi kapsayan Beceri geliştirme.
3. Çok yönlü bakış açısı, empati ve demokratik etkileşim gibi pek çok tavır ve davranışı kapsayan Tutum ve farkındalık oluşturma (Atasoy, Somyürek, Şahin 2010: 259-263).

Öğretmen öğretimi özelinde yapılan bu araştırma, örnek olay yöntemin kazandırdıklarının pek çok açıdan ele alınabileceğinin somut bir neticesi olarak belirmektedir.

Örnek olay yöntemi araştırma, soruşturma, tahlil etme, değerlendirme ve hüküm verme gibi derinlemesine zihinsel faaliyet gösterilmesi beklenen bir durum olarak bilinmektedir. Bu yöntem aracılığı ile olaylara yüzeysel yaklaşım önlenmekte ve "*kişisel sorunlar, kişisel olmayan bir yaklaşımla*" ele alınmaktadır (Aydın, 2003: 106). Sorgulama yoluyla yapılan bu faaliyetlerin ise problem çözme ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiği düşünülmektedir. Gelişen bu beceriler ile hem hayatta yaşanılabilecek sorunların bir uzman rehberliğinde ve güvenli bir ortamda değerlendirilmesi hem de yaşama dair sorunlara yönelik etkin bir katılım ile kişinin demokratikleşme sürecine katkı sağlanmaktır (Coşkun, 2023: 39).

Örnek olay yönteminin kullanımı sırasında, ele alınan olaylar üzerinden pek çok düşünceye ulaşılmaktadır. Burada ulaşılan düşünceler, ilkeler, kararlar ya da değerlendirmeler olay bazında kalmamakta; genelleme yapılmasına zemin oluşturulmaktadır. Ayrıca bu olaylar üzerinden kişilerin sosyal gerçeklerin karışıklıklarını ve güçlüklerini tanımaları imkânı bulunmaktadır (Köklü, 2019: 778). Öğrencilerin işbirliği içinde paylaşım yaptığı, yardımlaştığı bu demokratik çerçeve içerisinde

bulunmaları onların toplumsal hayatın gereklerine uymaları ve toplumsal ilişkilerini geliştirmeleri konularına olanak sunmaktadır (Balcı, 2019: 27).

Öğrenmeyi öğrenmek, kişinin sahip olduğu bilgiler vasıtası ile yeni bilgiler üretebilmek olarak tanımlanmaktadır. Örnek olay yöntemiyle öğrenmeyi öğrenme gerçekleştirilmekte ve bilgiye zihinsel bir çaba gösterilerek ulaşılmaktadır. Buluş yoluyla elde edilen bu bilginin kalıcı izli olması da önemli görülmektedir (Yıldız, 2012: 196).

Öğrencinin kendi hayatında deneyimleme olasılığı bulunan olayların örnek olay olarak seçilip hazırlanması, bilginin kalıcılığı açısından dikkate değer bulunmaktadır. Ayrıca öğrencinin kendini olayın içinde hissetmesi ile problemin tüm çözüm aşamalarının ciddiyetle ele alınması sağlanmaktadır (Pehlivanlar, Şahin 2013: 180). Bununla birlikte öğrenci için örnek olayların anlam ifade etmesi de onun derse yönelik olumlu tutum geliştirmesine katkıda bulunmaktadır (İbrahimoğlu, Öztürk 2013: 542).

Teknoloji destekli örnek olay kullanımı, hem derse olumlu tutum geliştirmekte hem de akademik başarının artmasına destek olmaktadır. Bu sebeple de örnek olay yönteminin teknoloji aracığı ile kullanılması dersin hedeflerine daha kolay ve etkili bir şekilde ulaşabilmek için avantaj oluşturmaktadır (Korkmaz, Korkmaz 2020: 42).

Ders araç gereçlerinin dışında televizyon, gazete, dergi gibi materyaller aracılığı ile bir olayın incelenmesi, öğrencilerin olayın gerçekliğini fark etmelerine ve yaşanmışlık duygusunu hissetmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu farkındalık ile öğrencilerin ders motivasyonları artış göstermektedir (Balcı, 2019: 27).

Örnek olay incelemesi yöntemi doğru bir şekilde kullanıldığında öğrencilerin "*hazırlama, yargılama, karar verme(değerlendirme) ve üretici(yaratıcı) düşünme*" gibi zihinsel becerilerinin gelişimlerine katkı sağlamaktır. Ayrıca bu yöntemle öğrenciler, bilişsel gelişim basamaklarının her aşamasını uygulama imkânı bulmaktadırlar (Aydın, 2003: 105).

Örnek olay yönteminin kullanımı sırasında öğrenciye topluluk içinde kendini ifade etme, medeni cesaret gösterme, yerinde ve doğru bir şekilde konuşma ortamı oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu ortam ile öğrencinin konuşma becerisinin geliştirilmesine ve ifade gücünün artırılmasına katkı sağlanmaktadır (Yıldız, 2012: 197). Ayrıca örnek olay yöntemi sosyal iletişimde zorlanan çekingen öğrencinin, derse katılmasına aracı olarak kullanılabilmektedir. Böylece öğrenci iletişim becerilerini geliştirebileceği bir ortamda, doğal olarak desteklenmektedir. Bununla birlikte öğrencinin başkalarının görüşlerini fark edeceği ve duygularını anlayacağı gerçeğe yakın bir konumda bulunduğu görülmektedir. Empatinin geliştiği bu öğrenme ortamında farklı düşüncelere saygılı ve hoşgörülü olmanın pratiği yapılmaktadır (Aydın, 2003: 106-107).

3.4. Örnek Olay Yönteminin Sınırlı Tarafları

Örnek olay yöntemini uygulamanın pek çok avantajı olmakla birlikte bu yöntemi uygulamanın zorlukları, sınırlılıkları ve eksik tarafları da bulunmaktadır. Örnek olay yöntemini uygulamada yaşanılan pedagojik zorlukları ve uygulama sırasında yaşanılan zorlukları bilmek, bu yöntemin seçimi aşamasında önem arz etmektedir. Öğretim çıktısına ulaşmaya hizmet etmeyen bir yöntemin seçilmesinin, zaman ve emek kaybı oluşturduğu unutulmamalıdır.

Öğretmen, öğrenci ve konunun niteliklerine uygun bir örnek olay bulunması yaşanan en önemli zorluklardan biri olarak görülmektedir. Sonrasında ise örnek olay yöntemi hakkında yeterince bilgi sahibi olunmaması, kişisel farklılıkların dikkate alınması, tartışmanın yönetilmesi ve konu merkezinde tutulması gibi pedagojik zorluklar sıralanmaktadır. Bununla birlikte uygulama ortamının ve uygulayıcının yeterliliği, öğrenci sayısının ve zamanın uygunluğu da yöntemi tatbik etme sırasında ortaya çıkan zorluklar olarak ifade edilmektedir (Atasoy, Somyürek, Şahin 2010: 268). Örnek olay yönteminde öğrencilerin keşif yolu ile bir öğrenme sürecinde bulundukları dikkate alındığında; bu sürecin uzun olabilme ihtimali gözetilerek ders planlanmasının iyi yapılması ve bu plan dâhilinde sürecin yönetilmesinin de ayrı bir ehemmiyet gerektirdiği ifade edilmektedir (Yıldız, 2012: 197). Özellikle de kalabalık sınıflarda uygulanması zor bir yöntem olarak görülmektedir. Çünkü planlanmanın doğru yapılmadığı öğrenme ortamlarında, gürültü ve kargaşanın oluşması kaçınılmaz bir sonuç olarak belirmektedir (Aydın, 2003: 108).

Örnek olay yönteminde öğretmenin konuya ciddi bir ön hazırlık yaparak çalışması gerekmektedir. Bunun için de öğretmenin yeterli bilgi, beceri ve olgunlukta olması beklenmektedir. Öğretmenin tartışma becerisine sahip olması, tartışmanın başkanlığını yürütebilmesi ve tartışmanın değerlendirmesini yapabilmesi gibi ölçütleri aşması, bu yöntemin güçlükleri arasında görülmektedir (Kaya, 1996: 143).

Örnek olayın ilginç ve dikkat çekici olması öğrencinin katılımını artıracak faktörlerden biri olarak bilinmektedir. Böyle olamadığı zamanlarda, öğrenci tartışmayı önemsememe ya da tartışmaya katılmama gibi reaksiyonlar gösterebilmektedir. Bununla birlikte üretilen çözümlerin gerçeğe uygun olmaması ya da ütopik olması durumda da öğrenci tartışmaktan uzaklaşmaktadır. Bu nedenle örnek olayın niteliği sürecin işleyici için temel etkenlerden biri olarak kabul edilmektedir (Coşkun, 2023: 40).

3.5. Örnek Olay Yönteminin Sınıflandırılma Şekilleri

Örnek olay yöntemi incelendiğinde birbirine benzeyen ve benzemeyen yönleri olan farklı sınıflandırmalar yapıldığı görülmüştür. Örneğin Nilgün Köklü, örnek olay yöntemi metotlarının değişim

içinde olduklarını ifade etmekle birlikte bu yöntemi, dört temel çalışma stili ile sınıflandırmıştır. Buna göre Köklü'nün sınıflandırması aşağıda sıralanmıştır:

1. Etnografik Örnek Olay: Gözlem yoluyla toplumların ve kültürlerin anlaşılmasını gerçekleştiren örnek olay.
2. Değerlendirici Örnek Olay: Eğitimcilere ve karar vericilere politika, program ya da kurumların değeri hakkında hüküm çıkarmalarına katkı sağlayan bilgilere ulaşılmasını gerçekleştiren örnek olay.
3. Eğitimde Örnek Olay: Eğitim teorileri geliştirilen, düşünce ve konuşmaların zenginleştirilmesini gerçekleştiren örnek olay.
4. Eylem Araştırmasında Örnek Olay: Bilginin geri bildirimi üzerine çalışılan örnek olayların gelişmesine katkı sağlanmasını gerçekleştiren örnek olay (Köklü, 2019: 772-773).

Örnek olay yönteminin yaklaşım ve yöntem çeşitleri; "*yapılandırılmış örnek olay, açık uçlu örnek olay, yansıtıcı örnek olay, tarihi/güncel örnek olay, ikilem temelli örnek olay, duruma özel örnek olay, çoklu-kültür örnek olayı ve etik temelli örnek olay*" şeklinde belirtilmektedir (Atasoy, Somyürek, Şahin 2010: 258-259).

Coşkun'un Kabapınar'dan aktardığı ve örnek olay yönteminin türlerini düzenleyen yaklaşıma göre örnek olay türleri aşağıda sıralanmaktadır (Coşkun, 2023: 38):

- Yazılı örnek olaylar
- Görsel örnek olaylar
- Diyalog temelli örnek olaylar
- Gazete temelli örnek olaylar

Yapılan bu sınıflandırmalar, yöntemin genel biçim ve sunumunun çeşitlendirilmesi çerçevesinden türetilmektedir. Yöntemin geliştirilmesi ile daha farklı sınıflandırmaların da ortaya çıkması mümkün görülmektedir.

3.6. Örnek Olay Yönteminin Değer Öğretiminde Kullanılması

Değerler, toplum yapısını görünür kılan ortak geçmişimizden gelen kıymetler ya da kişi ve toplum için gösterilmesi gereken tutum ve davranışlar olarak tanımlanabilmektedir. Değerlerin, karar verme süreçlerinde bir ölçüt olarak kullanıldığı ve kişinin ikilemde kaldığı durumlarda ona kılavuzluk ettiği bilinmektedir. Ayrıca değerler aracılığıyla toplumsal fayda için çaba gösteren ve toplumsal kurallara uyma eğilimi gösteren bireyler yetiştirilmek istenmekte ve bu sebeple değer öğretiminde ciddi bir yeri bulunmaktadır (Anılan, Bal 2019: 179).

Değer öğretimi içerisinde, her biri ayrı özellikler barındıran bilişsel, duyuşsal ve devinişsel öğrenme alanlarının tümünü ihtiva etmektedir. Öğrencilerin bu farklı özelliklerin ayrımını yapabilmeleri ve bu alanlarla ilgili tutum ve davranışları edinmeleri için farklı yöntem ve tekniklerle bu sürecin işletilmesi gerekmektedir (Altıntaş, 2018: 133).

Değerler eğitimi planlanırken, hedeflenen kazanıma nasıl bir içerikle ve hangi yöntem ve teknikle ulaşılabileceği ve sonrasında değerlendirme basamaklarının nasıl işleyeceği konuları üzerinde önemle durulmaktadır. Sürecin planlanma ve düzenleme aşamaları üzerinde yeterince çalışılması ile eğitimdeki emek ve zaman israfının önüne geçilmektedir. Öğretmenlerin bu süreçte ciddi yükümlülükleri bulunmaktadır. Özellikle etkili ve verimli bir değerler eğitimi için, farklı öğretim yöntemleri ile bu yöntemlerin ilkeleri, faydaları, avantaj-dezavantajları ve hangi koşullar çerçevesinde kullanılması konularında bilgi sahibi olunmalıdır. Seçilen yöntemin, hedef kazanıma ulaşmaya katkı sunacak niteliklerde olması beklenmektedir (Kaya, Uğurlu 2023: 187).

Ahlaka uygun düşünce ve davranış biçimlerinin içselleştirilmesinde ve insan yaşamında yer edinmesinde başta aile olmak üzere okul, çevre ve medya gibi pek çok unsurun bulunması, ahlak öğretiminde tüm paydaşların etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu süreçte okullarda yapılan ahlak öğretiminin önemli bir yeri bulunmaktadır. Öğretim programlarına uygun olarak yapılan ahlak öğretiminin verimli ve yeterli olabilmesi için en uygun yöntem seçilmelidir. Bunlardan birinin, çağdaş bir anlayışı temsil eden ve problem çözme üzerine kurulan örnek olay yöntemi olduğu bilinmektedir. Ahlaki konuların etkili bir şekilde öğretilmesinde örnek olay yöntemi aktif olarak kullanılabilmektedir. Çünkü öğrenme ilkelerine uygun olarak; öğrencinin hazırbulunuşluğunun dikkate alındığı, etkin katılımın sağlandığı, doğru davranışların pekiştirildiği, güdülenmenin yapıldığı, anlayarak ve kavrayarak öğrenmenin sağlandığı, işlevsel bir bütünlük içinde planlanan ve uygulamaya koyulan örnek olay yöntemiyle kalıcı ve verimli bir öğrenme sağlanacaktır (Aydın, 2003: 124-130).

Örnek olay yöntemiyle yaşamda karşısına çıkabilecek olaylarla karşı karşıya gelen öğrenciden, zihinsel ve duygusal bir çaba göstererek katılım sağlaması beklenmektir. Değer problemi taşıyan olayların tartışılması hem kişinin kendi bakış açısını ve ahlaki yargılarını oluşturmaya hem değer yargılarını sorgulamaya zemin hazırlamaktadır. Bu süreçte kişi kendini ve başkalarının bakış açılarını kıyaslama olanağı bulmaktadır. Olayların içinde gösterilen tutum ve davranışların etik yönden tartışılması ve sorgulanması öğrencinin değerleri tanımasına ve buna uygun bir vaziyet almasına katkı sağlamaktadır (Çirak, 2021: 38).

Örnek olay incelemesi yöntemi kullanılırken, öğrencilerin olayları derinlemesine incelemeleri ve anlamlandırmaları ile kendi öz değerlerini fark etmeleri ya da yeni değerler edinmeleri fırsatları oluşturulmaktadır. Derinlemesine zihinsel bir faaliyet içinde bulunan bu öğrencilerin, ahlaki sorunları

tecrübe ederek çözebilme yeteneklerinin gelişmeleri beklenmektedir. Böylece bilgi sahibi oldukları ve yeterli kavrayışa ulaştıkları örnek olayların tecrübeleri ile gerçek hayatlarında karşılaşabilecekleri sorunların üstesinden gelebilme dirençlerini kazanmış olacaklardır. Örnek olay yönteminin kullanılması ile öğrencilerin öğrenmeleri daha anlamlı hale gelecektir (Altıntaş, 2018: 153-158).

3.7. Örnek Olay Yöntemi ve Masal

Masallar, konuların daha iyi anlaşılması ya da ileri sürülen düşüncelerin ispatlanması için kullanılan, kalıcı iz bırakan, yinelenebilen söz kalıpları ve bilgi kaynakları olarak tanımlanabilen sözel malzemelerden biri olarak bilinmektedir (Ersoy, 2009: 6).

Yaşamdaki gerçekleri çocukların anlayabileceği biçimde anlatarak onlara rehberlik eden masallar, eğitimde kullanılan en önemli edebi ürünlerden biri olarak sayılmaktadır. Eğitimsel işlevleri bulunan masalların kişilerin bilişsel, ruhsal ve dilsel gelişimlerine katkı sağlaması, kültürel aktarımda ve değerler eğitimi sürecinde kullanılması onların önemini arttırmaktadır (Gedik, 2020: 359).

"*Bir problemi çözmek için, o konuda ortaya koyulan en iyi biçimdeki olgu veya misaller*" olarak tarif edilen örnek olay temel alınarak yapılan örnek olay incelemesi yöntemi ile olay ve kahramanlar üzerinden tartışma ve konuşma imkânı oluşturulmaktadır (Ersoy, 2009: 16). Buna göre konuya, hedef kitleye ve sürece uygun olarak seçilen masallar aracılığıyla örnek olay yönteminin kullanılması, tartışılan problemin açıklığa kavuşturulmasında ve çözülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca örnek olay yöntemiyle masalların kullanılması hem öğrenme ortamının daha zevkli hale gelmesine hem de eğitimin daha verimli ve kalıcı olmasına katkı sağlamaktadır.

Öğrencilerin, bilişsel, duygusal, sosyal, dini ve ahlaki gelişimleri göz önünde bulundurulduğunda, özellikle 9-12 yaş grubunda olanların, semboller aracılığı ile fikirleri özümseyebildiği ve somut değişkenler aracılığı ile soyut kavramları öğrenebildiği belirtilmektedir. Soyut kavramların konu edildiği hikâyelerin kullanılması, somutlaştırma yapılmasına ve kahramanların yaşantı ve konuşmaları üzerinden kavramların muhtevasının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlanmaktadır. Ayrıca hikâyelerle örneklendirilmesi yapılan dini ve ahlaki kavramların öğrenilmesi neticesinde genellemeler yapılabilmesine ya da ilkelere ulaşılabilmesine imkân oluşturulmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin dini ve ahlaki değerlerini, sağlam kaidelere bağlamalarına; onları özümseyip pratiğe dönüştürmelerine ve yaşanma ihtimali olan dini ve ahlaki zorluklara zihinsel olarak dayanıklı olmalarına katkı sağlanmaktadır (Pakdemirli, 2011:102).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİNDE KELİLE VE DİMNE MASALLARININ KULLANILMASI

Kelile ve Dimne masallarının Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde kullanılmasını ele alan bu bölümde; öncelikle 2024 yılında uygulamaya geçilen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli genel bakışı ve bu kapsamda yenilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı incelecektir. Sonrasında öğretim programının değerleri, anahtar kavramları ve 4. sınıf özelinde öğrenme çıktıları sıralanacak; değerlerin tüm sınıf düzeylerindeki, 4. sınıf ünitelerindeki ve Kelile ve Dimne masallarındaki dağılımı tablolar halinde verilecektir. Ayrıca bu bölümde, uzman görüşü alınarak eserden seçilen 30 masal; içerdiği konular, mesajlar, değerler, anahtar kavramlar ve 4. sınıf öğrenme çıktıları açısından değerlendirilecek ve son olarak 5 masalın örnek işleyişi günlük plan şeklinde tasarlanacaktır.

1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Genel Bakışının İncelenmesi

Bir öğretim programının özünde canlı ve dinamik bir yapı barındırması gerekmektedir. Çünkü öğretim programlarının, belli bir süre sonra değişen şartlara göre şekil alması, bilimsel gelişimlere göre güncellenmesi ve yeni gereksinimleri karşılayabilecek bir yapıda olması onun geçerliliğini sağlamaktadır. Hatta bazen güncellemelerin de yeterli olmadığı durumlar olabilir ve bu sebeple bütünsel bir değişikliğe başvurulabilir. Bizim ülkemizde de bu çalışmalar yapılmaktadır (Tetik, 2018: 68).

2024 yılında "*Köklerden Geleceğe*" sloganıyla ülkemizde yeni bir öğretim programı yapılmıştır. Buna göre eğitim, pek çok öğeden oluşan bir bütün olarak ifade edilmiş ve köklerini geçmişten alan bir geleceğin, milli ve manevi değerler ile gelişmesi hedeflenmiştir. "*Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*" adı verilen yeni öğretim programının genel bakışı; öğretim programların temel yaklaşımı, öğrenci profili, Erdem-Değer-Eylem çerçevesi, beceriler çerçevesi ve bütüncül eğitim yaklaşımı bileşenlerinden oluşmaktadır. Bu bileşenlerin genel olarak incelemesi yapılacaktır (MEB, 2025: 3):

1.1. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı

Küreselleşmenin etkisiyle pek çok alanda meydana gelen değişimlere uyum sağlamanın yolu ancak yeterli bir eğitim almanın neticesi ile gerçekleşmektedir. Ülkeler eğitim sistemleri ile hem vatandaşlarını yenilenen dünya ile uyumlu hale getirmeyi hem de kendi ülkelerinin devamlılığını sağlama ülküsünü gütmektedirler. Bu çerçevede eğitim bu uyumlanmanın bir aracı olmakla birlikte özü itibariyle değişimden etkilenen bir özne konumuna da gelmektedir. Eğitim sistemi içindeki kurum, program, materyal, öğrenci-öğretmen ilişkisi gibi pek çok unsur; değişimden doğal olarak etkilenmekte ve kendi değişimlerini zorunlu kılmaktadır (Göçer, Kaya 2014: 278-279). İçeriği kesin bilgilerden oluşan bilgileri

aktarmaya dayalı; öğretmenin aktif, öğrencinin pasif olduğu sonuç odaklı geleneksel yaklaşımlar yerini, değişebilir bilgileri içeren, öğrenmenin bireysel yapılanması ile ilerlenen, öğretmenin pasif, öğrencinin aktif olduğu süreç odaklı demokratik yaklaşımlara bırakmaktadır (Topchubaev, Yürük 2022: 422).

Yaşadığımız çağda, bilginin kullanılması ve sorgulanması, hayattaki değişikliklere uyumlanması, etkin bir iletişim sağlanması, önemli üst düzey beceriler olarak sayılmakta ve bunların okullarda, eğitim anlayışları ve süreçleri içinde kendilerini değişimle birlikte görünür kıldığı bilinmektedir. Öğretim programlarının, bu sürecin en somut hali olarak belirdiği görülmektedir. Bu bağlamda temeli, ilk olarak MEB ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun imzaladığı protokole dayanan ve "*K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli*" olarak adlandırılan sonrasında ise "*Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*" olarak sunulan yeni öğretim programı da yaşanan değişim ve gelişimlerin bir ürünü olarak sayılmaktadır (Çalışkan, Yıldırım 2024: 206). "*Modern eğitim teknikleriyle, küresel standartlara uyum sağlama çabasını*" yansıtan bu Model, değer yapısı ve vizyonuyla soyut; müfredat ve uygulamalarıyla somut yönleri olan bir varlık göstermektedir (Arslankara, Arslankara, 2024: 135).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı'na göre Türk eğitim sistemi; bütün düşünce tarzlarının üstünde, milli bir kimlik kazandırmaya katkıda bulunmayı ve milli bilinçle donatılmış karakterlerden oluşan bir toplum meydana getirmeyi istemektedir. Bu amaç doğrultusunda kendi milleti ve insanlık için doğru, yararlı ve güzel olanı yapma ülküsü taşıyan ahlaklı, erdemli ve bilge nesilleri oluşturmayı hedeflemektedir. Hedeflerin gerçekleştirilmesi için, programların temel yaklaşımlarına göre belirlenen eğitim sisteminin bazı ilkeleri şöyledir (MEB, 2025: 4):

- Eleştirel düşünen, sorun çözen, hüküm veren, sorumluluk ve vizyon sahibi karakterlerin oluşturulması.
- Medeniyete uyum sağlayan, medeniyet oluşturan ve geliştiren nesillerin yetiştirilmesi.
- Madde-mana, akıl-duygu, nefis-vicdan, insan-toplum ve zaman-mekân dengesinin gözetilmesi.
- Farklılıkların dikkate alınarak adil bir eğitim süreci için gerekli tedbirlerin alınması
- Eğitim hakkının kullanılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması için tüm politika ve uygulamaların tatbik edilmesi.
- Bütüncül bir yaklaşımla insanın ele alınıp kendini tanımasına ve ortaya çıkarmasına imkân tanınarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir öğrenme sürecinin yapılandırılması.
- Değerlerin doğal bir biçimde programların özünde yer alması.
- Eğitim sisteminin her basamağında Türkçe'nin doğru ve etkili bir biçimde kullanılması için gerekli becerilerin kazandırılması.

- Programların teknik yönden gerekli görüldüğünde yenilenmesi, güncellenmesi ve sadeleştirilmesi.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde, diğer programlardan farklı olarak sunulan bazı yenilikler bulunmaktadır. Aslında daha önceden gizil olarak var olan bu yenilikler, modellemesi yapılarak ve somut bir biçimde programda yer almaktadır. Okuryazarlık becerileri, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri bunlara örnek olarak verilebilmektedir. Bununla birlikte kazanım kavramının yerine "öğrenme çıktısı" ifadesi kullanılmaya başlanmaktadır (Çalışkan, Yıldırım 2024: 215-217). Ayrıca farklılaştırılmış öğretimin ürünlerinden olan zenginleştirme ve destekleme gibi uygulamalar ile öğrenme ortamları ihtiyaca göre düzenlenebilmektedir. Bununla birlikte özelleştirilmiş sınıf içi uygulamalarla da öğretmene esnek bir alan sunulabilmektedir. Bu süreçte her sınıf düzeyinde %6 oranında yer bulan okul temelli planlamalarda, öğrenci ve beceri temelli hazırlanan öğretim programlarının etkisi görülmektedir (Abanoz, Üzümcü 2024: 810,812).

1.2. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğrenci Profili

Her ülkenin, kendi milli eğitim politikası kapsamında yetiştirmek istediği bir *"insan tipi"* bulunmaktadır. Bu hedef doğrultusunda öğretim programı biçimlendirilir ve belli bir yapı oluşturulur. Bu yapının oluşturulma sürecinde ise ülkenin değerleri yönlendirici bir rol üstlenmektedir (Tetik, 2018: 67).

Asıl hedefi yetkin ve erdemli insanlar yetiştirmek olan Maarif Modeli'nin öğrenci profilinde; öğrencilerin bilgi, yetenek, yatkınlık ve değerleri dikkate alınarak planlamalar yapılmakta ve bütüncül bir şekilde gelişim alanları incelenmektedir. İnsanın bütüncül bir eğitim yaklaşımıyla ele alınması ile bazı temel konular ortaya çıkmaktadır. Buna göre insanın: Ruh ve beden bütünlüğünü içeren ontolojik bütünlüğü; hem bilgi ve bilgeliği içeren hem de pek çok yönden düşünme yeteneğinin geliştirilmesini hedefleyen epistemolojik bütünlüğü; geçmişten geleceğe eğitimi ele alan zamansal bütünlüğü; etik ve estetik değer yargılarının erginleşmesini içeren aksiyolojik olgunluğu öğrenci profili oluşturulurken göz önünde bulundurulmakta ve pek çok açıdan gelişim amaçlanmaktadır. Bununla birlikte öğrenciden oluşturulması beklenen 10 profil özelliği ve bunlara bağlı alt bileşenleri aşağıda listelenmektedir (MEB, 2025: 5-10):

1. Ahlaklı (Adil, saygılı, duyarlı, güvenilir, doğru sözlü, dürüst).
2. Bilge (Bağımsız ve özgür düşünen, belagat sahibi, bilgilerini paylaşan, ilme ulaşan, estetik duyarlılığı olan).
3. Cesaretli (Yiğit ve mert, risk ve inisiyatif alan, öfke kontrolü olan, destekleyici, girişimci).
4. Estetik (Güzelliğe hassas, olgun, seçici, zarif, ölçülü).

5. İradeli (Kararlı, tutarlı, ilkeli, kendine güvenen, mesuliyet alan).
6. Merhametli (Şefkatli, affedici, iyiliksever, yardımsever, paylaşımcı).
7. Sağlıklı (Sağlıklı beslenen, spor yapan, düzenli uyuyan, temiz, bağımlılıktan kaçınan, manevi sağlığını koruyan).
8. Sorgulayıcı (Meraklı, eleştirel düşünen, araştırmacı, esnek, iş birliği yapan, problem çözen)
9. Üretken (Çalışkan, hayalleri ve hedefleri olan, azimli, sabırlı, yaratıcı).
10. Vatansever (Vatanını, milletini, bayrağını seven; ülkesinin çıkarlarını gözeten; hak ve sorumluluklarını bilen; milli kültürüne ve manevi değerlerine bağlılık gösteren; Türkçeye sahip çıkan).

1.3. Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinin Kapsamı

Değerler, öğretim programlarında örtük bir şekilde bulunurken, ilk defa somut olarak 2005 yılında yer almış ve sonrasındaki programlarda da görünür şekilde var olmuştur. Bununla birlikte ilk defa Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde, değerler üzerine Erdem-Değer-Eylem adında bir modelleme çalışması yapılmıştır. Bu modelde değerler, programlar arası bileşenler şeklinde yer edinmiş ve bütün disiplinler ile ilişkili bir şekilde, bütüncül bir yapıda ele alınmıştır (Çalışkan, Yıldırım 2024: 209,212). Erdem-Değer-Eylem modeli çerçevesinde birbiriyle ilişkili, pratiğe dökülebilir ve sade olarak nitelendirilen 20 değer, 70 eylem ve 401 tane eylem kazanımı bulunmaktadır. Bu süreçteki etkinliklerin sonucunda öğrencinin kişiliğinin güçlü taraflarını ortaya çıkaran erdemli bir birey olması beklenmektedir (Değerler Eğitimi Merkezi, 2024).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin değerler temeli üzerine kurulduğu, bununla birlikte milli ve manevi değerlerin eğitimin odak noktasında bulunduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen eğitim reformu ile milli ve manevi değerlerin günümüzdeki hayatın gereksinimleri ile uyum içinde olması ve global bakış açısıyla eyleme geçmenin sağlandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu Model'de değerlerin içselleştirilerek kazanılması, küresel değerlerle yerel değerlerin dengede bulunması, evrensel değerlerle milliyetçi değerlerin uyumunun sağlanması gibi açık hedefler dikkat çekmektedir (Arslankara, Arslankara 2024: 124,138-139).

Erdem-Değer-Eylem çerçevesine göre; eylemler değerlere, değerler erdemli insanlara, erdemli insanlar da "*Huzurlu İnsan*", "*Huzurlu Aile ve Toplum*" ve "*Yaşanabilir Çevre*" hedeflerine ulaştırmaktadır. Bu bağlamda; çatı değerler ile bunlarla birçok kesişimi bulunan ve alt boyutları olan değerler belirlenmiştir. Belirlenen 3 çatı değer ve alt boyutunda 17 değer bulunmakla birlikte değerin katkı sağladığı alan göz önünde bulundurularak bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre: Çalışkanlık, mahremiyet, mütevazılık, sabır, sağlıklı yaşam ve tasarruf Huzurlu İnsan çatısına; aile bütünlüğü, dostluk, dürüstlük, özgürlük, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik Huzurlu Aile ve Toplum çatısına; duyarlılık, estetik, merhamet

ve temizlik de Yaşanabilir Çevre çatısına yerleştirilmiştir. Programa kaynaştırılan değerler, öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak hem diğer bileşenlerle bütüncül bir yapı içerisinde hem de ünite, öğrenme alanı ve tema ile uyumlu bir biçimde ele alınmıştır (MEB, 2025: 35-36).

1.4. Beceriler Çerçevesinin Sınıflandırılması

Bilgiyi temele alan eğitim-öğretim faaliyetlerinin fonksiyonunun kalmadığı yaşadığımız yüzyılda, insanların üstün beceriler edinmeleri, devletlerin bekası için önem arz etmektedir. Bu sebeple eğitim politikalarının ve devamında öğretim programlarının, beceri temelli yaklaşımlar temelinde hazırlanması kaçınılmaz olmaktadır. Maarif Modeli'ndeki Beceriler Çerçevesi de bu ülküye ulaşma hedefiyle ortaya çıkmaktadır (Çalışkan, Yıldırım 2024: 212-213).

Beceriler Çerçevesinin kapsamı 5 ana başlık ve bunlara bağlı 22 alt başlık şeklinde oluşturulmuştur. Kazandırılması hedeflenen beceriler programın bütününe yerleştirilmiştir. Buna göre belirlenen 5 beceri alanı ve kapsamı şöyledir (MEB, 2025: 15-31):

1. Temel beceriler, bütünleşik beceriler ve üst düzey düşünme becerilerini kapsayan Kavramsal Beceriler.

2. Türkçe, Matematik, Fen ve Sosyal Bilimleri kapsayan Alan Becerileri.

3. Benlik, sosyal ve entelektüel eğilimleri kapsayan Eğilimler.

4. Benlik becerileri, sosyal yaşam becerileri ve ortak becerileri kapsayan Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri.

5. Bilgi, görsel, dijital, veri, finansal, sürdürülebilirlik, vatandaşlık, kültür ve sanat okuryazarlığını kapsayan Okuryazarlık Becerileri.

1.5. Bütüncül Eğitim Yaklaşımının Boyutları

İnsanın gelişimini ve eğitimini bütün olarak ele alan bir eğitim sistemi olan bütüncül eğitim, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin temel yapısını oluşturmaktadır. İnsanın her açıdan gelişimini destekleyen bu yaklaşımın hedefinde; erdemler üzerine insanın yetiştirilmesi, insana kendisiyle birlikte tüm varlıkların varoluşsal değerinin kavratılması ve hayatın anlamlı kılınması bulunmaktadır. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, bütüncül bir eğitim yaklaşımıyla meydana getirilmektedir. Model'de, bu bütüncül eğitim yaklaşımın boyutları, aşağıda verilen başlıklar çerçevesinde incelenmekte ve değerlendirilmesi yapılmaktadır (MEB, 2025: 11-12):

1) Öğrenme Çıktısı Çerçevesi
2) Öğrenme-Öğretme Yaşantıları

3) Programlar Arası Bileşenler
4) Ölçme ve Değerlendirme
5) Farklılaştırılmış Öğretim
6) Öğretmen Yansıtmaları
7) Bilim/Teknoloji/Çevre Planlama
8) Okul Temelli Planlama
9) Program Dışı Etkinlikler

2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Öğretimi

Okullarda yürütülen öğretim faaliyetleri, öğretim programlarının çizdiği doğrultuda yapılmaktadır. Öğrencinin ulaşması hedeflenen amaçlar, öğretim programlarının biçimlendirilmesi için önem arz etmektedir. Kişi ve toplumun gereksinimleri ve çağın gerektirdikleri de bu biçimlenmeyi etkileyen faktörler arasında bulunmaktadır. Din kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programları da, öğrencinin yaşadığı dönemin bilgi, beceri ve anlayışı ile donatılması ve şahsiyetlerinin geliştirilmesine katkı sağlanması amaçlarıyla planlanmaktadır (Yıldız, 2021: 309).

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin okutulması, 1982 Anayasası'nın 24'üncü maddesindeki "*Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.*" açıklaması ile anayasal bir hak olarak güvence altına alınmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, m. 24).

1986 yılında yayımlanan 2219 sayılı Tebliğler Dergisi'nde ise bu dersin öğretiminin genel ilkeleri belirtilerek genel bir çerçeve çizilmiştir. Öncelikle İslam dinine ait bilgilere daha fazla yer verilmesinin, öğrencilerin hem ihtiyaçlarını karşılamaları açısından hem de milli kültüre uyum sağlamaları açısından önemli olduğu ifade edilmiş ve sonrasında bu ilkeler açıklanmıştır. Açıklanan ilkelerden genel olarak aşağıdaki eylemleri çıkarabiliriz (Milli Eğitim Bakanlığı, 1986: 401-402):

- Laiklik ilkesinin göz önünde bulundurulması.
- Milli ahlakla ilgili konuların öğretiminde din ayrımı gözetilmemesi.
- Dini bilgiler yanında milli değerlerin öğretilmesi.
- Dersin sevdirilmesi.
- Konuların diğer derslerle ilişkilendirilmesi.
- Öğrencilerin gelişim düzeylerine göre sınıf seviyelerinin ayarlanması.
- İbadet ve Güzel ahlakın öneminin kavranması.
- İnanç ve davranış bütünlüğünün oluşturulması.

- Hz. Muhammed'in hayatı ile ilgili konularda, O'nun örnek ve üstün şahsiyetinin temel alınması.
- Konuların günlük hayatla ilişkilendirilmesi.
- Konuyla ilgili ayet ve hadislere yer verilmesi.
- Öğrencinin okul dışından getirdiği yanlış bilgilerin bilimsel bir yaklaşımla düzeltilmesi.
- Konuların, sınıf ve yaş seviyesi gözetilerek; hikâye, fıkra, kıssa, hatıra gibi metinler ve resimlerle beslenmesi.

Bugün, Din Kültürü ve Ahlak Bilgi dersinin öğretim ilkelerini ele aldığımızda yukardaki ana çerçeveye sadık kalındığını ve bununla birlikte çağın ihtiyaç ve gerekleri gözetilerek güncellemelerin yapıldığını söyleyebiliriz.

2.1. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının İncelenmesi (Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024'e Göre)

İlerlemecilik akımının etkisinin hissedildiği ülkemizdeki eğitim anlayışında, toplumdaki değişim yönelimlerinin etkisinin görülmesi beklenen bir durum olarak bilinmektedir. Bu beklentinin karşılanması için eğitim programlarının bireylerin sosyal gelişimlerine ve toplumsal uyumlarının sağlanmalarına katkı sunmaları gerekmektedir. Din eğitimindeki program geliştirme aşamalarında da bu kriterlere uyulması istenmekle birlikte kişilerin doğru bir din anlayışına ulaşmaları hedefinde planlamaların yapılması beklenmektedir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı da bu hedefler gözetilerek planlanmıştır (Abanoz, Üzümcü 2024: 801-803).

İnsanın kendi hayatını anlamlandırma çabası, din ve ahlak öğretimi gereksinimini oluşturmaktadır. Bu gereksinimin karşılanması ile kişiye, meselelere dinsel ve ahlaki açılardan yorum yapabilme becerisi kazandırılmaktadır. Öğretim Programının temel felsefesine göre din ve ahlak öğretimi; "*bireyin milli, manevi, ahlaki, evrensel ve kültürel değerleri 21. Yüzyılın gerektirdiği bilişsel, duyuşsal ve sosyal beceri setleri ile beraber edinmesini mümkün kılmaktadır.*" Bu hedef bağlamında, din ve ahlak öğretimi sürecinde hem insanın kişiliği bütüncül bir şekilde ve tüm parametreler dikkate alınarak ele alınmakta hem de değerleri kapsayan bir içerik takdim edilmektedir. Fakat amaç salt bilgi sahibi olunması değildir. Edinilen bilginin bireysel ve toplumsal hayatta işlevsel bir biçimde kullanılması, transfer edilmesi, sürdürülebilmesi ve anlamlı hale gelmesi, öğretim programının asıl amacı olarak tespit edilmiştir. İnsanın merkezde olduğu bu süreçte, "*beceri temelli, probleme dayalı, proje tabanlı ve anlamlı öğrenme modellerine dayanan bir öğretim programı*" planlanmış ve "*kavramsal beceriler, sosyal duygusal öğrenme becerileri, eğilimler ve alan becerileri*" ile de yapılan planlamaya katkı sağlanmıştır. Bununla

birlikte din ve ahlak öğretimi ile eğitim sisteminin ana unsurlarından sayılan duygusal gelişim öğelerinin desteklenmesi, kişilere duygularını anlama ve yönetme becerilerinin kazandırılması ve duygusal becerilerin gelişimine destek olunmaktadır. Ayrıca değerleri içinde barındıran; kültürel, sosyal, ahlaki ve hukuki dayanağı olan din ve ahlak öğretimi sayesinde hem toplumsal ahengin sağlanması hem de farklı inanç, kültür ve değerlere karşı olumlu bir düşünce biçimi geliştirilmesi de mümkün görülen diğer hedefler olarak belirlenmektedir (MEB, 2024: 4-5).

Öğretim programının eğitim bilimsel açıdan yaklaşımı incelendiğinde, eylem ve söylem tutarlılığını gözeten bir kişilik oluşumu desteklenmektedir. Beceri temelli eğitim ile bu kişilik bütünlüğünün oluşumuna olanak sağlanmaktadır. Bununla birlikte bilgi, duygu ve davranış koordinasyonunun meydana getirilmesi ile öğrencilerin teoride edindikleri bilgileri kendi yaşamları içerisinde anlam ifade eden bir biçimde pratiğe koymaları ve yeni durumlara transfer etmeleri konularında kılavuzluk edilmektedir (MEB, 2024: 5).

Öğretim programına din bilimsel bir yaklaşım açısından bakıldığında, "*öğrencilerin nesnel, betimsel ve analitik bir anlayışla hem kendi dinlerine ait yorum farklılıklarını hem de farklı dinleri, inançları ve dünya görüşlerini tanımaları amaçlanmıştır.*" Ayrıca din, ahlak ve değerler ile ilgili bilgi ve becerilerin edinilmesi sonucunda hem dini ve ahlaki kavramların anlaşılmasına ve yorumlanmasına hem de dini okuryazarlığın oluşturulmasına katkı sağlanması temel hedefler olarak görülmektedir (MEB, 2024: 6).

2.2. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının Vizyonu ve Özel Amaçları

2024 yılında uygulamaya koyulan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre yenilenen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi (4-8. Sınıf) öğretim programının vizyonu; "*dinin hayatı anlamlandırmadaki rolünü fark eden; millî, manevi ve ahlaki değerleri benimseyen; dinler ve inançlar hakkında doğru bilgi sahibi; farklılıklarla bir arada yaşama becerisi kazanmış bireyler yetiştirmektir.*" şeklinde ifade edilmektedir. Öğretim programın özel amaçları ise, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na uygun olarak hazırlanmış ve öğrencilerin ulaşmaları istenen 13 hedef belirlenmiştir. Buna göre öğrenciler için amaçlanan maddeler aşağıda listelenmektedir (MEB, 2024: 6-7):

1) İslam Dini ile ilgili doğru bilgi edinmenin yolları ve kaynakların belirlenmesi.
2) İslam Dininin temel inanç, ibadet ve ahlak esaslarının kavranması.
3) İnanç ve ibadetlerin davranışları güzelleştirmedeki etkisi hakkında çıkarımda bulunulması.
4) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatının tanınması.
5) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek ahlakının kendi hayatlarına yansıtılması.
6) Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerinin ve Müslümanlar için değerinin fark edilmesi.

7) Belirlenen dua ve surelerin muhtevasının yorumlanması.
8) Ahlaki değerlerin davranışlara yansıtılması.
9) Millî, dinî ve ahlaki değerler ile kavramların hakkında temel düzeyde çıkarımların yapılması.
10) Çevredeki dinî yorum ve tecrübelerin farkında olunması.
11) Farklı dinlerin, inançların ve dinî yorumların tanınması ve bunlara saygı duyulması.
12) Müslümanların bilim, kültür ve medeniyet alanına sundukları katkıların değerlendirilmesi.
13) Dinin sosyal hayatla, kültür ve medeniyet unsurları üzerindeki etkilerinin gözlemlenmesi.

2.3. Din Eğitimi ve Öğretimi Alan Becerileri

2025 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metin'indeki, Din Eğitimi ve Öğretimi Alan Becerileri, EK-9'da yer alarak öğrencilerin kazanması istenen beceriler, süreç bileşenleriyle birlikte sınıflandırılarak verilmektedir. Buna göre Din Eğitimi ve Öğretimi Alan Becerilerini, süreç bileşenlerini dışarda tutarak, maddeler halinde aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (MEB, 2025: 97-101):

1. Temel kaynakları kullanma becerisi
   - Kur'an-ı Kerim Meallerine başvurma
   - Hadis kaynaklarına başvurma
2. Dini kaynakları tetkik becerisi
   - Kaynak kullanımını yönetme
   - Özetleme
   - Dini kaynakların ilişkisini belirleme
3. Tahkik becerisi
   - Dini kavramları ayırt etme
   - Dini kavramları bağlamına uygun kullanma
   - Dini metinleri yorumlama
   - Dini metinleri tahlil etme
4. Tefekkür becerisi
   - Müşahede etme
   - Dini meseleleri anlama
   - Dini görüş/argümanları irdeleme
   - Dini konularda analitik düşünme
   - İdrak etme
5. Dini delillere başvurma becerisi

- Akli/nakli delilleri kullanma
- Mukayese yapma

6. Tatbik becerisi
    - Tatbik etme
7. Tilavet becerisi
    - Telaffuz etme
    - Yüzünden okuma
    - Ezbere okuma
8. Hitabet ve mesleki uygulama becerisi
    - Hitabet uygulama
    - Mesleki uygulama

"*Din eğitimi ve öğretimi alan becerileri; ahlaki bilinç, estetik bakış açısı kazandırma ve kaynakları çözümleyebilme yoluyla öğrencilerin değerleri ve ahlaki ilkeleri daha iyi anlayıp değerlendirmelerine katkı sunmaktadır*" (MEB, 2025: 30).

2.4. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi (4-8. Sınıf) öğretim programının uygulanma sürecinde dikkate alınması gereken esaslar belirtilmektedir. Buna göre (MEB, 2024: 7-8):

- Öğretim programında hedefinde; milli ve manevi değerlerin bilinmesi, dün ile bugün arasında köprü kurularak yarının yönlendirilmesi ve belli yeterliliklere sahip erdemli öğrencilerin yetiştirilmesi planı bulunmaktadır.
- Beceri temelli olarak yapılandırılan öğretim programında yer alan becerilerin; sürecin diğer öğeleri, değerleri, eğilimleri ve anahtar kavramları ile bütüncül bir biçimde kazandırılması önem arz etmektedir.
- Öğretim süreci boyunca; öğrencilerin özel durumları, beceri ve gereksinimleri göz önünde bulundurularak farklı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden uygun olanların seçilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bununla birlikte hem öğretim hem de ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin konunun ve sınıfın yapısına uygunluğu dikkate alınmaktadır.
- İhtiyaç duyulan durumlarda zenginleştirme ve destekleme çalışmaları yapılmaktadır.
- Alana ait sözcük, kavram ve tamlamalar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Kavramları Yazım Kılavuzu'na uygun olarak kullanılmaktadır.

- Konu başlıkları içerik çerçevesinde ele alınmaktadır.
- Programda belirlenen ünitelerin sırası ve süreleri, öğrenci ve çevre şartlarına göre planlanabilmektedir.
- Hedef beceriler doğrultusunda ve imkânlar dâhilinde dini, tarihi ve kültürel mekânların ziyaret edilerek tanınmaları sağlanmaktadır.
- Hem İslam dininin hem de diğer din ve düşüncelerin öğretiminde kendi kaynakları esas alınmaktadır.
- Dua ve sureler işlenirken içerik ve verilen mesajlar ele alınmaktadır.
- Sürecin tüm aşamalarında din, vicdan ve düşünce özgürlüğü dikkate alınmaktadır.
- Konuların özelliğine göre ayet, hadis, masal, hikâye, şiir, atasözü gibi pek çok destekleyiciden faydalanılmaktadır.

2.5. Öğretim Programının Yapısı

Öğretim Programına göre ünitelerin yapısı ve bu yapı ile ilgili bilgiler aşağıda verilmektedir (MEB, 2024: 14-15; MEB, 2025: 55-56):

Ders Saati: Ünitenin işlenmesi gereken süreyi ifade etmektedir.

Alan Becerileri: Disipline özgü şekilde yapılandırılan becerileri ifade etmektedir.

Kavramsal Beceriler: Bütünleşik ve üst düzey düşünme becerilerini ifade etmektedir.

Eğilimler: Sahip olunan becerilerin gerekli durumlarda nasıl kullanıldığı ile ilgili zihinsel örüntüleri ifade etmektedir.

Programlar Arası Bileşenler: Öğrenme-öğretme sürecinde ilişkilendirilen sosyal-duygusal öğrenme becerilerini, değerleri ve okuryazarlık becerilerini ifade etmektedir.

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri: Duyguları yönetmek, empati yapmak, destekleyici ilişkiler kurmak ve sağlıklı bir benlik geliştirmek için gerekli bilgi, beceri ve eğilimler bütününü ifade etmektedir.

Değerler: İnsani, milli ve manevi değerlerini ifade etmektedir.

Okuryazarlık Becerileri: Yeni durumlara uyum sağlamayı, değişimi fark etmeyi ve teknolojik yenilikleri günlük hayata aktarmayı sağlayan becerileri ifade etmektedir.

Disiplinler Arası İlişkiler: Birbirleriyle bağlantılı farklı disiplinlere ait bilgi ve becerilerin ilişkilendirilmesini ifade etmektedir.

Beceriler Arası İlişkiler: Öğrenme çıktılarında doğrudan yer verilmeyen ancak öğrenme çıktılarında yer verilen becerilerle ilişkilendirilerek öğrenme-öğretme yaşantılarında yer verilen alan ve kavramsal becerileri ifade etmektedir.

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri: Kazandırılması hedeflenen bilgi ve becerileri ifade etmektedir.

İçerik Çerçevesi**:** Öğrenme sürecinde ele alınan konuların sınırlarını ifade etmektedir.

Genellemeler/İlkeler/Anahtar Kavramlar/Semboller: Disipline ait başlıca genelleme, ilke, anahtar kavramlar, sembolleri vb. ifade etmektedir.

Öğrenme Kanıtları: Öğrenme çıktılarının değerlendirilmesi ile uygun ölçme ve değerlendirme araçlarını ifade etmektedir.

Öğrenme-Öğretme Yaşantıları: Öğrenme-öğretme sürecini ifade etmektedir.

Temel Kabuller: Önceki eğitim öğretim süreçlerinden getirildiği kabul edilen bilgi ve becerileri ifade etmektedir.

Ön Değerlendirme Süreci: Yeni bilgi ve becerileri öğrenmek için sahip olunması gereken ön bilgi ve becerilerin değerlendirilmesini ifade etmektedir.

Köprü Kurma: Mevcut bilgi ve beceriler ile edinilecek bilgi ve beceriler arasında bağlantı oluşturma sürecinin yanı sıra edinilecek bilgi ve beceriler ile günlük yaşam deneyimleri arasında bağ kurmayı ifade etmektedir.

Öğrenme-Öğretme Uygulamaları: Hedeflenen öğrenci profili ve temel öğrenme yaklaşımları ile uyumlu öğrenme-öğretme yaşantılarının hayata geçirildiği uygulamaları ifade etmektedir.

Farklılaştırma: Öğrenme profilleri bakımından farklılık gösteren öğrencilere yönelik çeşitli zenginleştirme ve desteklemeye ilişkin öğrenme-öğretme yaşantılarını ifade etmektedir.

Zenginleştirme: Akranlarından daha ileri düzeydeki öğrencilere genişletilmiş ve derinlemesine öğrenme fırsatları sunan, onların bilgi ve becerilerini geliştiren eğitim yaklaşımlarını ifade etmektedir.

Destekleme: Öğrenme sürecinde daha fazla zaman ve tekrara ihtiyaç duyan öğrencilere ortam, içerik, süreç ve ürün bağlamında uyarlanmış yollar sunmayı ifade etmektedir.

Öğretmen Yansıtmaları: Öğretmenin ve programın güçlü ve iyileştirilmesi gereken yönlerinin öğretmenlerin kendileri tarafından değerlendirilmesini ifade etmektedir.

2.6. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı

4.Sınıflar için hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi; 5 ünite, 24 öğrenme çıktısı ve 4 saati okul temelli planlamayı içeren 72 ders saatinden oluşmaktadır. Buna göre ünitelerin öğrenme çıktısı ve ders saati dağılımı aşağıda verilmektedir (MEB, 2024: 12):

- "*Günlük Hayat ve Din*" isimli 1. Ünite, 5 öğrenme çıktısı ve 16 ders saati.
- "*Allah Sevgisi*" isimli 2. Ünite, 5 öğrenme çıktısı ve 14 ders saati.
- "*Peygamberlerin Sevgisi*" isimli 3. Ünite, 5 öğrenme çıktısı ve 14 ders saati.
- "*Ahlaki Değerlerimiz*" isimli 4. Ünite, 4 öğrenme çıktısı ve 12 ders saati.
- "*Haklar ve Sorumluluklar*" isimli 5. Ünite, 5 öğrenme çıktısı ve 12 ders saati.

2.7. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramları

Öğretim programındaki öğrenme çıktıları, değerler ve anahtar kavramlar araştırmamız açısından önemli olduğu için üniteler tek tek ele alınarak sınıflandırma yapılmaktadır (MEB, 2024: 16-38):

2.7.1. 1. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar

Günlük hayatta kullandığımız dini ifadelerin; temizlik, şükür ve sağlıklı beslenme konularının yer aldığı bu ünitede, hedeflenen öğrenme çıktıları aşağıda sırasıyla verilmektedir. Bunlar:

- Günlük hayatta kullanılan dinî ifadeleri özetleyebilme
- İslam'ın temizliğe verdiği önemi gözleme dayalı tahmin edebilme
- Allah'a (cc) şükrün önemini hayatına yansıtabilme
- İslam'a göre helal ve sağlıklı beslenmenin önemi konusunda bilgi toplayabilme
- Sübhâneke duasını ve bu duanın anlamını okuyarak yorumlayabilme

Ünitedeki değerler; duyarlılık, sağlıklı yaşam, saygı, sorumluluk ve temizlik olarak belirtilmektedir.

Ünitedeki anahtar kavramlar; hamt, haram, helal, selam, şükür olarak verilmektedir.

2.7.2. 2. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar

Allah'ın bir ve yüce olması, kullarına olan sevgisi, dua, Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şehadet konularının yer aldığı bu ünitede, hedeflenen öğrenme çıktıları aşağıda sırasıyla verilmektedir. Bunlar:

- Allah'ın (cc) birliğini ve yüceliğini kavrayabilme
- Allah'ın (cc) kullarına olan sevgisini gözleme dayalı tahmin edebilme
- Dua etme ihtiyacı hakkında düşünebilme

- Kelime-i Tevhit ve Kelime-i Şehadet hakkında bilgi toplayabilme
- Amentü duasını ve bu duanın anlamını okuyarak yorumlayabilme

Ünitedeki değerler; saygı ve sevgi olarak belirtilmektedir.

Ünitedeki anahtar kavramlar; dua, şehadet ve tevhit olarak verilmektedir.

2.7.3. 3. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar

Peygamberlerin çocuklar ve toplum ile ilişkileri; çevreyi ve çalışmayı sevmeleri konularının yer aldığı bu ünitede, hedeflenen öğrenme çıktıları aşağıda sırasıyla verilmektedir. Bunlar:

- Peygamberlerin çocuk sevgisiyle ilgili bilgi toplayabilme
- Peygamberlerin toplumlarına olan sevgisini yapılandırabilme
- Peygamberlerin çevre sevgisine ilişkin akıl yürütebilme
- Peygamberlerin çalışmayı sevdiğine dair çıkarım yapabilme
- Salli ve Barik dualarını ve bu duaların anlamlarını okuyarak yorumlayabilme

Ünitedeki değerler; adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, duyarlılık, merhamet, sevgi ve temizlik olarak belirtilmektedir.

Ünitedeki anahtar kavramlar; peygamber ve salavat olarak verilmektedir.

2.7.4. 4. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar

Adalet, sabır ve yardımseverlik değerleri ve bunların insan davranışlarında görünümü konularını ele alan bu ünitede, hedeflenen öğrenme çıktıları aşağıda sırasıyla verilmektedir. Bunlar:

- Adaletli davranmayı sorgulayabilme
- Sabır değerinin önemini yapılandırabilme
- Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme
- Fatiha suresini ve bu surenin anlamını okuyarak yorumlayabilme

Ünitedeki değerler; adalet, sabır ve yardımseverlik olarak belirtilmektedir.

Ünitedeki anahtar kavramlar; adalet, ahlak, sabır ve yardımseverlik olarak verilmektedir.

2.7.5. 5. Ünitedeki Öğrenme Çıktıları, Değerler ve Anahtar Kavramlar

Hak ve sorumluluk konularının yer aldığı bu ünitede hedeflenen öğrenme çıktıları aşağıda sırasıyla verilmektedir. Bunlar:

- Kişisel hakları sentezleyebilme

- Mahremiyet hakkını sorgulayabilme
- Allah'a (cc) karşı sorumluluklarını çözümleyebilme
- İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme
- Rabbenâ dualarını ve bu duaların anlamlarını okuyarak yorumlayabilme

Ünitedeki değerler; duyarlılık, mahremiyet, merhamet, saygı, sevgi ve sorumluluk olarak belirtilmektedir.

Ünitedeki anahtar kavramlar; hak, mahremiyet ve sorumluluk olarak verilmektedir.

2.8. 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı Kapsamında Ünitelere Göre Değerlerin Dağılımı

MEB'in 2024 yılında yayınladığı yeni öğretim programına göre; Maarif Modeli'nin Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde belirlenen 20 değer sıralanmaktadır (MEB, 2024):

1. Adalet
2. Aile bütünlüğü
3. Çalışkanlık
4. Dostluk
5. Duyarlılık
6. Dürüstlük
7. Estetik
8. Mahremiyet
9. Merhamet
10. Mütevazılık
11. Özgürlük
12. Sabır
13. Sağlıklı yaşam
14. Saygı
15. Sevgi
16. Sorumluluk
17. Tasarruf
18. Temizlik
19. Vatanseverlik
20. Yardımseverlik

Belirlenen bu 20 değerin öğretim programı dâhilinde 4-8. sınıflar için farklı oranlarda dağılımı yapılmıştır. Önce bu 20 değerin sınıflara göre dağılımı sonra da 4. sınıf özelinde ele alınan 13 değerin ünitelere göre dağılımı tablo halinde incelemeye alınacaktır:

Tablo 1. 4-8. Sınıf Düzeylerine Göre Ele Alınan Değerlerin Dağılımı

DEĞERLER	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
ADALET	✓		✓		✓
AİLE BÜTÜNLÜĞÜ	✓				✓
ÇALIŞKANLIK	✓	✓			✓
DOSTLUK			✓	✓	
DUYARLILIK	✓				✓
DÜRÜSTLÜK		✓	✓		✓
ESTETİK		✓	✓		
MAHREMİYET	✓				
MERHAMET	✓	✓	✓		✓
MÜTEVAZILIK				✓	
ÖZGÜRLÜK		✓		✓	
SABIR	✓	✓	✓	✓	✓
SAĞLIKLI YAŞAM	✓				✓
SAYGI	✓	✓	✓	✓	✓
SEVGİ	✓	✓	✓	✓	✓
SORUMLULUK	✓	✓	✓	✓	✓
TASARRUF					✓
TEMİZLİK	✓	✓		✓	✓
VATANSEVERLİK			✓		
YARDIMSEVERLİK	✓		✓	✓	✓

Tabloyu incelediğimizde; sabır, saygı, sevgi ve sorumluluk değerlerinin her sınıf düzeyinde; yardımseverlik, temizlik ve merhamet değerlerinin de 4 farklı sınıf düzeyinde ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte mahremiyet, mütevazılık, tasarruf ve vatanseverlik değerlerinin tek sınıf düzeyinde olması dikkat çekmektedir.

Tablo 2. 4. Sınıf DKAB Dersi Ünitelerinin Değer Dağılımı

DEĞERLER	1. Ünite	2. Ünite	3. Ünite	4. Ünite	5. Ünite
ADALET			✓	✓	
AİLE BÜTÜNLÜĞÜ			✓		
ÇALIŞKANLIK			✓		
DUYARLILIK	✓		✓		✓
MAHREMİYET					✓
MERHAMET			✓		✓
SABIR				✓	
SAĞLIKLI YAŞAM	✓				
SAYGI	✓	✓			✓
SEVGİ		✓	✓		✓
SORUMLULUK	✓				✓
TEMİZLİK	✓		✓		
YARDIMSEVERLİK				✓	

Tablo incelendiğinde adalet, duyarlılık, merhamet, saygı, sevgi, sorumluluk ve temizlik değerlerinin farklı ünitelerde tekrar ele alındığı tespit edilmektedir. Bununla birlikte aile bütünlüğü, çalışkanlık, mahremiyet, sabır, sağlıklı yaşam ve yardımseverlik değerlerinin tek ünitede yer aldığı görülmektedir.

3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Masal-Hikâye Kullanımı

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin öğrenme süreçleri içerisinde odağa alınan öğrencinin; güdülendirilmesi, bilgiyi anlamlandırıp dönüştürebilmesi ve öğrenmesinin kalıcılığı için seviye ve konunun sınırları gözetilerek aktif öğrenme yöntemlerinin kullanılması gerektiği bilinmektedir.

Öğrencinin aktif olduğu öğrenme sürecinde, onun kendi öğrenmesini gerçekleştirmesine katkıda bulunulmalıdır. Bu süreçte her öğrencinin biricik olduğu kabul edilmektedir. Bireysel farklılıkların dikkate alınması ile hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin öğretim programlarının temelinde de bu anlayış mevcuttur (Çınar, 2012: 174-175).

Dersin etkinliğini, verimini ve kalıcılığını artırmak için konuya, öğrenme çıktısına, sınıf ortamına, öğrenci niceliği ve niteliğine göre değişebilen pek çok yöntem tercih edilmektedir. Edebi ürünlerden sayılan masal ya da hikâye kullanımı, tercih edilen yöntemlerden biri olarak bilinmekte ve bu edebi ürünler, öğretim süreçlerinin başı, ortası ya da sonunda kullanılabilmektedir.

Pakdemirli, Din Kültürü ve Ahlak ve Bilgisi derslerinde hikâye kullanımın önemi ile ilgili yaptığı bir çalışmada konuyu öğrenme kuramları açısından ele almış ve bu kuramları da davranışçı ve bilişsel kuramlar üzerinden detaylandırmıştır. Buna göre ilk olarak davranışçı kuramlardan klasik koşullanma açısından bakıldığında; din derslerinde hikâye kullanımının dersi eğlenceli kılmasını; öğrencinin dine, derse ve öğretmene karşı pozitif bir yaklaşım göstermesini ya da öğrencideki olumsuz koşullanmaları olumluya çevirmesini beklemektedir. İkinci olarak edimsel koşullanma yaklaşımı açısından konuyu inceleyen Pakdemirli, hikâye üzerinden yapılan etkinliklerin hem dersi pekiştirmeye hem de dine, dinle ilgili olana, derse ilgi ve sevgi oluşturmaya olumlu katkıda bulunacağını bununla birlikte de öğrenci motivasyonunun ve ders başarısının artıracağını ifade etmektedir. Üçüncü olarak da model alınan kişinin taklit edilmesi ilkesine dayanan gözlem yoluyla öğrenme yaklaşımıdır. Bu yaklaşım üzerinden konuyu ele alan Pakdemirli, olumlu örneklerin yer aldığı hikâyeleri; "*drama, pandomim, kukla gösterisi, gölge oyunu, çubuk figürlerle çizim şeklinde sergilenmesi, konuya uygun görüntülerle bilgisayar sunumuna, animasyona, çizgi filme, filme dönüştürülerek öğrencilere izletilmesi*" din dersinde uygulanabilecek etkinlikler olarak belirtmektedir. Bununla birlikte bilgisayar destekli eğitimlerin de bu kuram üzerinden geliştirildiğini eklemektedir. Bu etkinliklerin uygulanma sürecinde ise hikâyenin bütününün verilmesi yerine öğrencinin hem seçimleri ve bu seçimlerin sonuçları yönünden ilerlemesinin hem de farklı yollardan doğru olana teveccüh etmesinin sağlanması gerektiğini ifade etmektedir (Pakdemirli, 2011: 110-111).

Bireyin etkin bir zihinsel süreç geçirmesi, uyarıcıları seçmesi ve bunlara anlam ifade eden bir tepkiyle karşılık vermesi ilkelerine dayanan bilişsel kuramlar açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde hikâye kullanımını ele alan Pakdemirli; bilgiyi işleme kuramı ve işleme düzeyi kuramı olmak üzere iki açıdan konuyu incelemektedir. Buna göre Pakdemirli önce kişinin dikkati ve algısı çerçevesinde olanı anlamlandırması, yorumlaması ve belleğine kaydetmesi temeline dayanan bilgiyi işleme kuramı açısından konuyu ele almaktadır. Din derslerinde öğrencinin ilgisini ve dikkatini çekecek hikâyelerin kullanılması ile hem kısa süreli belleğe alınan bilgilerin anlamlandırılma süreci sonrası uzun süreli

belleğe aktarılmasının hem de ihtiyaç halinde bu bilgilerin tekrar çağrılmasının ve anımsanmasının kolaylaştığını ve ayrıca bu bilgilerin, ön bilgiler olarak kodlandığını ve sürecin otomatik hale geldiğini ifade etmektedir. İkinci olarak bilginin nasıl incelendiği ve belleğe hangi şekillerde işlendiği üzerinde çalışan işleme düzeyi kuramına göre ise bilgi ya da uyarıcı ne kadar derinlemesine işlenirse o derecede kolay hatırlanacağını belirtmektedir. Hikâyeler aracılığıyla yapılan etkinlikler ile derinlemesine yapılan analizler neticesinde yaşanmış ya da yaşanması olası durumların işlenmesi öğrencinin dikkatini çekeceğini ve bilgilerin anlam ifade etmesine katkı sağlayacağını düşünmektedir (Pakdemirli, 2011: 111-112).

4. Kelile ve Dimne Masallarına Genel Bakış

Ömer Rıza Doğrul, İbnü'l-Mukaffa tercümesinden Türkçeye çevirdiği Kelile ve Dimne kitabında ilk önce eser, sonrasında İbnü'l-Mukaffa hakkında bilgi vermekte ve düşüncelerini ifade etmektedir. Bundan sonra Kelile ve Dimne kitabının neden yazıldığını anlattığı, Filozof Beydeba ve Hint Padişahı Debşelim'in hikâyesine başlayarak, eserin çerçeve hikâyesini ortaya koymakta ve bu çerçeve hikâyenin içinde de 1 masalı vermektedir. Bu kısımdan sonra sırasıyla Kisra Nuşirevan'ın Berzeveyh'i, Kelile ve Dimne kitabını bulması için Hindistan'a gönderdiği hikâyenin anlatıldığı bölüm; kitabın hedefinin anlatıldığı bölüm ve Berzeveyh bölümleri yer almaktadır. Bununla birlikte Eserin Hedefi bölümü 8, Berzeveyh bölümü de 4 masal içermektedir. Doğrul'un bu çeviri sıralamasını, her birinin başlığı bulunan 15 bölüm takip etmektedir. Bunlardan birincisi olan Aslan ve Öküz bölümünde bir çerçeve hikâyenin içinde 15; ikincisi olan Dimne'nin Durumunu İncelemek Sırası bölümünde 4; üçüncüsü olan Güvercin bölümünde 4; dördüncüsü olan Baykuşlar ve Kargalar bölümünde 8; beşincisi olan Maymun ve Kaplumbağa bölümünde 1; altıncısı olan Zahit ile Gelincik bölümünde 2; yedincisi olan Fare ile Kedi bölümünde 1; sekizincisi olan Kral ile Kuş bölümünde 1; dokuzuncusu olan Aslan ile Çakal bölümünde 1; onuncusu olan Dişi Aslan ve Çakal bölümünde1; on birincisi olan İylaz, Belaz ve İraht bölümünde 1; on ikincisi olan Zahit ile Misafir bölümünde 2; on üçüncüsü olan Seyyah ile Kuyumcu bölümünde1; on dördüncüsü olan Şehzade ve Arkadaşları bölümünde 1 ve son olarak Güvercin, Tilki ve Leylek adlı on beşincisi olan bölümde de 1 masal bulunmaktadır. Bu 15 bölümden sonra Sonsöz ile kitabın bitişi sağlanmaktadır (Beydeba, 1975).

Çerçeve hikâyeler dâhil olmak üzere kitapta toplam 60 hikâye yer almaktadır. Bu masalların her biri, öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınarak seçilip kullanılmalıdır. Çerçeve hikâyesinde hükümdara ders verme amacı taşıyan bu kitabın bazı masalları, çocukların seviyesine uygun bulunmamaktadır. Bu sebeple masalların anlatıcı tarafından çocuklara anlatılmaya başlamadan önce, onların gelişim ve eğitim seviyelerine uygun bir hale getirilerek düzenlenmesini ve masal dilinin güncellenmesini tavsiye etmekteyiz.

Masalların genelinde düşünmek, zeki olmak ve aklı doğru kullanmak vurgusu öne çıkmaktadır. Bununla birlikte adaletli olmak, çalışmak, çaba göstermek, iyilik yapmak, birlik olmak, dostluk, güzel söz söylemek, tedbirli olmak, yardım etmek, söz tutmak, vefalı olmak, cesur olmak, iffetli olmak, merhametli olmak ve istişare etmek gibi konulara da tekrar tekrar yer verilmiştir. Ayrıca zıtlıkların yer aldığı bu kitapta; kin tutmak, düşmanlık etmek, yalan söylemek, hile yapmak, fitne sokmak, iftira atmak, ihanet etmek, aldatmak, ihtiras sahibi olmak, nankör olmak, acelecilik, ikiyüzlülük, çıkarcılık, kıskançlık, cahillik ve intikam gibi kötü ahlaka örnek olacak pek çok konu bulunmaktadır. Bununla birlikte tembellik üzerinden çalışkanlığı; kibir üzerinden alçakgönüllülüğü; kibir üzerinden mütevazılığı anlatma gibi bir yol da benimsenmektedir.

Masallar anlatılırken atasözü niteliğinde kullanılabilen cümleler dikkat çekmektedir. Ders vermek niyetiyle anlatılan masallardaki bu özlü cümleler ana fikir formatında kullanılabilmektedir. Bunlara aşağıdaki cümleleri örnek olarak vermekteyiz:

- "*Fena olan kimse, layık olmadığı yere yükselinceye kadar iyi ve faydalı görünür.*" (Beydeba, 1975: 134).
- "*Ahlakın en hayırlısı, kötülükten korunmaya en çok yarayandır.*" (Beydeba, 1975: 135).
- "*Kesilmeyecek derecede sert olan taş üzerinde kılıçlar denenmez, eğilmeyen ağaçlardan da yay yapılmaz.*" (Beydeba, 1975: 155).
- "*Ahmak olan kötüden kaçınız.*" (Beydeba, 1975: 158).
- "*Kötü insanların dostluğundan ancak kötülük çıkar.*" (Beydeba, 1975: 160).
- "*Adaletin icabı, suçsuz olanları müdafaa etmek ve haklarını belirtmektir.*" (Beydeba, 1975: 178-179).
- "*Felakete karşı gelebilmek için aranızdaki elbirliğini sağlamlayın.*" (Beydeba, 1975:186).
- "*Her iyilik, akıllı ve sağduyulu kişinin yoldaşıdır.*" (Beydeba, 1975: 199).
- "*Kim ki kuvvetine aldanarak zayıfları hor görürse, onun kuvveti başına bela olur.*" (Beydeba, 1975: 211).
- "*Elinde panzehir olan kimse buna güvenerek zehir içmeye kalkmaz.*" (Beydeba, 1975: 215).
- "*Akıl, dibi görünmeyen bir deniz gibidir.*" (Beydeba, 1975: 246).
- "*Dil kalbe değil, kalp dile şehadet eder.*" (Beydeba, 1975: 255).
- "*Değersiz sandığın bir cevheri bulursan ustasına göstermeden atma!*" (Beydeba, 1975: 282).
- "*İyiliğin olmasını isteyen kimse, iyilik yapan kimse kadar bahtiyardır.*" (Beydeba, 1975: 310).

4.1. Kelile ve Dimne'den Seçilen Masallardaki Kök Değerler

2018 Yılında MEB tarafından yayınlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda 10 tane kök değer belirlenmiştir. Bu değerler; "*adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik*" olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte "*aile kurumuna önem verme, hikmet, şecaat, samimiyet, iffet, kardeşlik, arkadaşlık, estetik duyarlılık, sağlık, vatan, millet, bayrak, şehitlik, gazilik*" programda dolaylı olarak verilen değerler şeklinde ifade edilmektedir (Aslan, Osmanoğlu 2022: 1096-1097; MEB, 2018: 2-3). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programı'nda ise "*kök değer*" kavramının yerini "*çatı değer*" kavramına bıraktığı görülmektedir. 2024 yılında uygulamaya koyulan bu öğretim programında Erdem-Değer-Eylem modeli sunulmaktadır (Çalışkan, Yıldırım 2024: 210). Erdem-Değer-Eylem çerçevesinde ele alınan 20 değer bulunmaktadır. 2018'deki kök değerlerden özdenetim değeri hariç, kalan 9 kök değer, yeni değerler listesinde de yer almaktadır. Değişen öğretim programı sebebiyle çalışmamızı 20 değer çerçevesinde ele almaktayız.

Değerleri öğretme açısından bakıldığında, hikâyeler ve masallar önemli araçlar olarak yer bulmaktadırlar. İnsan bilincinin fonksiyonel olarak hikâyeleştirmeye uygun olması, eğitimde bu araçların tercihi ile planlama yapmaya yol açmaktadır. Barındırdığı unsurlar üzerinden öğrencileri düşünmeye sevk eden hikâyeler; verilen bilgilerin anlaşılma, açıklanma ve uygulanma süreçlerine de katkı sağlamaktadır. Hem doğrudan hem de çeşitli materyaller içinde dolaylı olarak kullanılabilen hikâyeler Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde de etkin bir şekilde kullanılabilmektedir. Farklı etkinliklerle ele alınan hikâyeler aracılığıyla hem din derslerinin konularının öğrenci için daha fazla anlam ifade etmesi, ilgi çekmesi ve uygulanabilir olması sağlanacak hem de öğrencinin dersi sevmesi, süreçte aktif olması ve güdülenmesinin artması ve böylece dersin öğretim çıktılarına ulaşma hedefinin gerçekleştirilmesi kolaylaşacaktır (Pakdemirli, 2011: 113-114). Bu bağlamda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılması için Kelile ve Dimne masalları tarafımızdan kaynak olarak seçilmiştir.

Ders dışındaki, öğrencilerin okuması uygun bulunan tüm kitapların; okuma bilincini geliştirmesi, değer kazandırması ve doğru davranış modeli oluşturması beklenmektedir (Aktan, 2014: 66-67). Kelile ve Dimne'nin, ilkokul ve ortaöğretim öğrenci seviyelerine uygun, sadeleştirilmiş ya da aslı korunarak hazırlanmış nüshaları mevcuttur. Çocuk kitapları arasında, Kelile ve Dimne içinden seçmeler yapılarak oluşturulan örnekleri de bulunmaktadır.

Kelile ve Dimne masallarından 4. sınıf seviyesine uygun olduğunu düşündüğümüz için uzman görüşü alarak seçtiğimiz 30 masal bulunmaktadır. Ömer Rıza Doğrul'un Türkçeye yaptığı Kelile ve Dimne çevirisinde, masal adları bulunmadığı için bazı masallarda bölüm adları bazılarında ise masala geçiş

cümlelerinde yer alan isimler, sıfatlar ya da bu cümlelerin çağrıştırdığı anlamlar tarafımızdan masal başlığı olarak adlandırılmaktadır. Seçilen masallar sırayla şu şekilde isimlendirilmektedir:

1.Beydeba ve Debşelim'in Masalı
2.Tarla Kuşu ve Filin Masalı
3.Tembel Definecinin Masalı
4.Ev Sahibi ve Hırsızın Masalı
5.Yoksul Adamın Masalı
6.Tüccar ile Ortağının Masalı
7.Sabırsız Balıkçının Masalı
8.Avanak Hırsızların Masalı
9.Hizmetçi ile Anlaşan Adamın Masalı
10.Tacir ile Kuyumcunun Masalı
11.Aslan, Çakal ve Öküzün Masalı
12.Maymun ile Dülgerin Masalı
13.Aslan ile Tavşanın Masalı
14.Üç Balığın Masalı
15.Bit ile Pirenin Masalı
16.Zavallı Devenin Masalı
17.Tıytava Kuşu ve Deniz Perisinin Masalı
18.Söz Dinlemeyen Kuşun Masalı
19.Bir Kurnaz ve Bir Budalanın Masalı
20.Tacir ve Yalancı Dostunun Masalı
21.Güvercin, Fare, Ceylan ve Karganın Masalı
22.Baykuşlar ve Kargaların Masalı
23.Tavşan ve Filin Masalı
24.Hâkim Kedinin Masalı
25.Zahid ve Hilekârların Masalı
26.Zahid ile Gelinciğin Masalı
27.Fare ile Kedinin Masalı
28.Aslan ile Çakalın Masalı
29.Zahid ile Misafirinin Masalı
30.Şehzade ve Arkadaşlarının Masalı

Bu masallar, yeni öğretim programındaki 20 değer açısından incelendiğinde; bazı masallarda değerlerin doğrudan, bazılarında ise zıt kavramlar üzerinden verildiği görülmektedir. Bu sebeple zıttı üzerinden anlatılan değerleri de araştırmada ele almaktayız.

Kelile ve Dimne masallarında bulunan, doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilendirdiğimiz değerleri tespit edip aşağıdaki tabloyu oluşturmuş bulunmaktayız. Tablonun sütunlarına, Erdem-Değer-Eylem çerçevesinde belirlenen 20 değeri; satırlarına ise uzman görüşü alarak seçtiğimiz 30 masalı yerleştirmekteyiz. Masalların isimleri tabloya ve dipnota sığmadığı için yukarıda masalların isimlerini sıraladığımız numarayla tabloda göstermekteyiz. Görsel olarak somutlaştırmak amacıyla oluşturduğumuz bu tablodaki değer masal eşleşmelerini incelediğimizde; Kelile ve Dimne masallarının değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu görmekteyiz.

Tablo 3. Kelile ve Dimne'den Seçilen Masalların Değerler ile İlişkilendirilme Tablosu

MASALLAR	Adalet	Aile bütünlüğü	Çalışkanlık	Dostluk	Duyarlılık	Dürüstlük	Estetik	Mahremiyet	Merhamet	Mütevazılık	Özgürlük	Sabır	Sağlıklı Yaşam	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Tasarruf	Temizlik	Vatanseverlik	Yardımseverlik
1 NOLU	X				X	X			X	X	X			X		X			X	
2 NOLU	X			X	X			X	X	X				X		X				X
3 NOLU			X													X				
4 NOLU										X										
5 NOLU			X		X				X							X				X
6 NOLU	X		X	X		X		X	X											
7 NOLU			X							X		X								
8 NOLU			X					X												
9 NOLU						X		X								X				
10 NOLU			X													X				
11 NOLU	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X		X	X	X	X			X
12 NOLU			X													X				
13 NOLU									X	X	X		X							
14 NOLU			X		X						X	X								
15 NOLU				X																
16 NOLU	X		X	X	X	X			X	X	X		X			X				X
17 NOLU		X		X	X			X						X	X	X				X
18 NOLU					X									X		X				X
19 NOLU	X			X		X										X				
20 NOLU				X	X	X		X								X				X
21 NOLU		X		X	X			X	X	X	X			X	X	X	X			X
22 NOLU	X	X		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X
23 NOLU	X				X			X		X				X		X				
24 NOLU	X		X	X	X	X		X						X		X				
25 NOLU	X		X			X		X								X				
26 NOLU	X	X			X			X	X			X			X	X				
27 NOLU				X		X		X	X		X			X	X	X				X
28 NOLU	X	X		X	X	X		X	X	X	X	X		X	X	X				X
29 NOLU								X						X		X				
30 NOLU	X		X	X	X		X			X	X			X		X				X
İlişkilendirilme Sayısı	13	6	13	14	16	12	1	16	12	12	10	6	3	13	7	23	3	0	2	12

Tabloyu incelediğimizde en çok sorumluluk değeri ile ilişkilendirme yapıldığını görmekteyiz. Bunun sebebinin ise kitabın geneline hâkim olan "*aklı doğru kullanmak*" mesajı ile ilgili olduğunu düşünmekteyiz.

Sorumluluk değerinden sonra en çok ilişkilendirilme yapılan değerlerin; duyarlılık, mahremiyet, dostluk, adalet, çalışkanlık, saygı, yardımlaşma, merhamet, mütevazılık ve dürüstlük olduğunu belirlemekteyiz.

Değerler açısından incelediğimiz bu masallarda "*temizlik*" değerine hiç vurgu yapılmadığı dikkat çekmektedir. Bununla birlikte estetik, vatanseverlik, sağlıklı yaşam ve tasarruf değerleri ile de çok az ilişkilendirme yapıldığını görmekteyiz.

5. Kelile ve Dimne'deki Masallardan 4. Sınıf Seviyesine Uygun Olan Masalların Değerlendirilmesi

9-12 yaş grubu çocuklarının gelişimsel özellikleri dikkate alındığında, bu dönemdeki çocukların toplumsal kurallara uyum sağlama eğiliminde oldukları ve ahlaki bilinçlerinin gelişmeye başladıkları bir dönemde oldukları bilinmektedir. Bu dönemde onların dini ve ahlaki değerleri yönünde eğitim almaları amacıyla hikâyeler bir araç olarak kullanılarak çocukların gelişimlerine katkı sağlanmaktadır. Araştırıp öğrenmeyi, soru sormayı, sosyalleşmeyi, işbirliğinde bulunmayı seven ve erdemli olmaya çaba gösteren bu yaş grubundaki çocukların üst benliklerinin ve ahlaki bilinçlerinin gelişmeleri için Kelile ve Dimne gibi hikâyelerden oluşan eserleri kullanmanın olumlu etkide bulunacağı ifade edilmektedir. Çünkü bu hikâyelerde iyi ve kötünün yorumlanmaya ihtiyaç duyulmadan net bir biçimde sergilendiği görülmektedir (Pakdemirli, 2011: 105).

Kelile ve Dimne'nin hedef kitlesi sadece çocuklar olarak belirlenmemekle birlikte eser her yaş grubuna uygun masal ve hikâyeler barındırmaktadır. Biz de çalışmamıza konu olan bu masallardan 4. sınıf seviyesindeki öğrencilere ve yeni öğretim programına uygun olabileceğini düşündüklerimizi, uzman görüşü alarak seçmiş bulunmaktayız. Bu masallardan bazıları sadece hayvan masalları olmakla birlikte bazıları da kahramanları insan olan hikâyelerden oluşmaktadır.

Kelile ve Dimne'deki masallardan 4. sınıf seviyesine uygun bulunanlar; değinilen konular ve çıkarılan dersler üzerinden ele alınarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programındaki değerler, anahtar kavramlar ve 4. sınıf için belirlenen öğrenme çıktılarından var olanları açısından incelenmektedir:

5.1. Beydeba ve Debşelim'in Masalı

Bu masal, Beydeba'nın Debşelim'e öğüt vermek amacıyla anlattığı masalların çerçeve hikâyesini oluşturmaktadır. Masalda adaletle hükmetmek, mütevazı olmak, istişare etmek, birlik olmak, aklı doğru kullanmak, tedbirli olmak, fikir sahibi olmak, sözü güzel söylemek, âlime saygı ve hürmet göstermek, cesur ve kararlı olmak, liyakat sahibi olmak, öğüt almak ve ilmi üstün tutmak konuları vurgulanmaktadır.

Masalda hüküm verenlerin, adalet ve merhametle hükmetmeleri gerektiği aksi halde ilim sahiplerinin, doğruyu gösterme sorumluluğu olduğu mesajı verilmektedir.

Masal adalet, duyarlılık, dürüstlük, merhamet, mütevazılık, özgürlük, saygı, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, sorumluluk, adalet, ahlak, dürüstlük, merhamet ve vatan kavramları açısından değerlendirilebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 29-54).

5.2. Tarlakuşu ve Filin Masalı

Bu masalda duyarsızlığın, merhametsizliğin, kaba davranmanın, saygısızlığın ve kibirli olmanın kötülüğü; aklı kullanmanın, birlik ve beraberlik içinde olmanın, yardımlaşmanın, dostluğun ve tedbirli davranmanın önemi konuları vurgulanmaktadır.

Masalda aklını doğru kullanan insanın, akıl ve yeteneği sayesinde pek çok zorluğun üstesinden gelebileceği mesajı verilmektedir. Ayrıca kaba kuvvetine güvenip insanları küçümseyenlerin, aklını kullananlar karşısında çaresiz ve beceriksiz kalıp yenileceğine dikkat çekilmektedir.

Masala değerler açısından bakıldığında; adalet, dostluk, duyarlılık, mahremiyet, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerinin ele alındığı görülmektedir. Bununla birlikte saygı, merhamet ve mütevazılık değerlerine de zıt kavramları olan kabalık, kibir ve gaddarlık üzerinden değinilmektedir.

Masala öğretim programındaki anahtar kavramlar açısından bakıldığında; adalet, yardımseverlik, hak, sorumluluk ve mahremiyet kavramlarına örnek teşkil ettiği görülmektedir.

Masal, öğretim programındaki öğrenme çıktıları açısından ele alındığında; 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktılarını kazandırmak için kullanılabilmektedir **(**Beydeba, 1975: 35-36).

5.3. Tembel Definecinin Masalı

Bu masalda emek vererek, gayret ederek, çalışarak bir şeyi hak etmek; açgözlü ve tembel olmamak; bir işe girişirken hem o işin sorumluluğunu almak hem de aklını kullanarak tedbirli ve öngörülü olmak konularına dikkat çekilmektedir.

Masalda bir işe başlamadan önce düşünerek plan yapılmasının; süreci ve sonucu öngörerek gerekli tedbirlerin alınmasının ve hedeflenen iş için emek verilmesinin kişiyi başarıya ulaştıracağı aksi halde düşünülmeden yapılan işin hüsranla sonuçlanacağı mesajı verilmektedir.

Masal, çalışkanlık ve sorumluluk değerleri açısından incelenebilmektedir.

Masal sorumluluk, hak, helal, haram, şükür, emek ve rızık anahtar kavramlarıyla ilişkilendirilebilmektedir.

Bu masal ile 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktılarını kazandırmak için bağlantı kurulabilmektedir (Beydeba, 1975: 75-76).

5.4. Ev Sahibi ve Hırsızın Masalı

Bu masalda tembelliğin, aklını kullanmamanın, öngörememenin, önlem almamanın, kibirli olmanın ve bildiğini yapmayarak riske girmenin ve cahilce davranmanın zararları konularına değinilmiştir.

Masalda kişinin sahip olduğu bilgileri aklını kullanarak ve kibre düşmeden yerinde, zamanında, doğru bir biçimde kullanması gerektiği; bilginin işler hale getirilmesinin önem arz ettiği aksi halde uygulamaya konulmayan ilmin tamam sayılmayacağı vurgulanmaktır. Bununla birlikte kişinin kendi ilminden istifade etmesi ve bunu uygulamaya dökmesiyle ilim sahibi olacağı ve sahip olduğu bu bilgilerle de önce kendini terbiye etmesi gerektiği mesajı verilmektedir.

Masala değerler açısından bakıldığında mütevazılık değeri masalda zıddı verilen kibir kavramı üzerinden değerlendirilebilmektedir.

Anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, emek ve rızık kavramları ile ilişkilendirme yapılabilmektedir.

Bu masal ile 5. ünitedeki "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" öğrenme çıktısı için ilişkilendirme yapılabilmektedir (Beydeba, 1975: 77).

5.5. Yoksul Adamın Masalı

Bu masalda aklını kullanmak, çalışmak, gayret göstermek, geçimini sağlamak ve ihtiyacı olana yardım etmek konuları vurgulanmaktadır.

Masalda insanın aklını kullanarak kendi sorumluluklarının farkında olması, çalışıp çabalayarak geçimini sağlaması ve başkasına muhtaç olmaması gerektiği mesajı verilmektedir. Bununla birlikte insanın sorumluklarını yerine getirdikten sonra Allah'a tevekkül etmesiyle beklemediği yerden rızıklandırılabileceğine de dikkat çekilmektedir.

Masalda çalışkanlık, duyarlılık, merhamet, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, sorumluluk, merhamet, yardımseverlik, emek ve rızık kavramları açısından değerlendirilebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 79-80).

5.6. Tüccar ile Ortağının Masalı

Bu masalda hile, hainlik, aldatma, pusu kurma ve dolandırmanın kötülüğü; iyi niyetli ve sağduyulu olmanın hayrı; pişman olmanın, hatayı kabul etmenin ve af dilemenin erdemi; temkinli ve tedbirli olmanın gerekliliği; herkesin yaptığının karşılığını göreceği konuları vurgulanmaktadır.

Masalda kişinin kendisine hak görüp istediği iyiliğe, başkasına yaptığı kötülük üzerinden ulaşmaması gerektiği; birini aldatarak, hile ve hainlik yaparak başarıyı elde etmenin mümkün olmadığı ve herkesin yapıp ettiklerinin karşılığını elbet göreceği mesajları verilmektedir.

Masal adalet, dürüstlük, merhamet, mahremiyet, çalışkanlık ve dostluk değerleri açısından incelenebilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan helal, haram, şükür, hak, adalet, ahlak, dürüstlük, emek ve rızık kavramları ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal 1. ünitedeki "*Allah'a (cc) şükrün önemini hayatına yansıtabilme*", 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*" ve 5. ünitedeki "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir.

İki ortağın masalı içinde anlatılan "*Hırsızla Bezirgân'ın Masalı*" da ana fikri pekiştiren bir iç masal olarak anlatılmaktadır (Beydeba, 1975: 81).

5.7. Sabırsız Balıkçının Masalı

Bu masalda istikrarlı olmak, rızık için emek vermek, açgözlü olmamak, elindekinin kıymetini bilmek, şükretmemek, sabretmemek ve kötü hırsa sahip olmak konuları yer almaktadır.

Masal bir şeyin görünüşüne aldanmayıp iç yüzüne bakmanın gerektiği; amacın için kararlılıkla çalışıp hırsına yenik düşmemenin ve sahip olduklarının değerini bilmenin önemli olduğu mesajlarını içermektedir.

Masalda çalışkanlık, sabır ve mütevazılık değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hamt, şükür, sabır, hak, emek ve rızık kavramları ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal 1. ünitedeki "*Allah'a (cc) şükrün önemini hayata yansıtabilme*" ve 4. ünitedeki "*Sabır değerinin önemini yapılandırabilme*" öğrenme çıktıları ile ilişkilendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 85).

5.8. Avanak Hırsızların Masalı

Bu masalda aklı kullanmak, mantıklı hareket etmek, körü körüne inanmamak ve araştırmak, çalışarak kazanmak konularına vurgu yapılmaktadır.

Masal akla uygun olmayan, mümkün olmayan bir şeye inanıp aldanmanın kişiyi zor durumlara düşüreceği ve emek vererek kazanmanın önemli olduğu mesajlarını vermektedir.

Masal, çalışkanlık ve mahremiyet değerleri açısından değerlendirilebilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan helal, haram, hak, emek ve rızık kavramları ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masalda, 5. ünitedeki "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" öğrenme çıktıları ile bağlantı kurulabilmektedir (Beydeba, 1975: 91-92).

5.9. Hizmetçi ile Anlaşan Adamın Masalı

Bu masalda mahremiyeti korumak, kimsenin malına göz dikmemek, hak etmek, akıllı ve kararlı olmak konuları vurgulanmaktadır.

Masalda kişinin yapacağı işi planlayıp kararlı bir şekilde sürdürüp sonuçlandırmasına dikkat çekilmektedir.

Masal dürüstlük, mahremiyet ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk, helal, haram, ahlak, dürüstlük, emek ve rızık kavramları açısından incelenebilmektedir.

Masalda, 5. ünitedeki "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları ile bağlantı kurulabilmektedir (Beydeba, 1975: 93-94).

5.10. Tacir ile Kuyumcunun Masalı

Bu masalda emeğin karşılığını almak, zamanın kıymetini bilmek, görev ve sorumlulukları zamanında yerine getirmek, zevke ve eğlenceye dalmak konuları vurgulanmaktadır.

Masal iş, görev ve sorumlulukların yerinde, zamanında ve doğru bir biçimde yerine getirmenin ve dünya ihtiraslarına kapılmamanın gereği konularında mesaj vermektedir.

Masal çalışkanlık ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, sorumluluk, emek ve rızık kavramlarına ulaşılabilmektedir.

Masal 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 95-96).

5.11. Aslan, Çakal ve Öküzün Masalı

Bu masal Kelile ve Dimne'deki en uzun masal olup içinde 15 tane iç masal barındırmaktadır. Genel çerçevede masala bakıldığında, dostluğun nitelikleri; çalışarak mevki sahibi olmanın önemi; akıl ve ilim sahibi olmanın değeri; akrabaya, dosta yardım etmenin ve ihtiyacı olana infak etmenin gereği; vefalı, merhametli, sağduyulu, adaletli, mütevazı, cesaretli, yiğit, sözünü tutan liyakatli bir birey olma hedefi gibi pek çok konuya vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte fitne ve nifak sokma, kin ve düşmanlık çıkarma, israf etme, yalancı ve düzenbazlık, fırsatçılık, çıkarcılık, tembellik, ikiyüzlülük, yalakalık, ihtiras, aptallık ve budalalık, hile ve ayak kaydırma, aldatmak, iftira atmak, söz dinlememek, tedbir almamak, nankörlük ve gaddarlık gibi olumsuz birçok durum üzerinden doğruyu gösterme eğilimi bulunmaktadır.

Masalda genel olarak yalancı ve düzenbaz birinin iki dostun arasına kin, düşmanlık ve nifak sokarak dostluğu bitireceği; kötü insanın dostluğundan kötülük geleceği; kurnaz ve aldatıcı insanların zarar vereceği; insanlara adaletle ve merhametle yaklaşmanın gerektiği; araştırmadan aceleyle hüküm vermenin pişmanlık oluşturabileceği ve ilim sahibi olmanın insanın değerini artıracağı mesajları verilmektedir.

Masal adalet, aile bütünlüğü, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf ve yardımseverlik değerleri ile ilişkilendirmeye uygun görülmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk, adalet, ahlak, sabır, yardımseverlik, helal, haram, şükür, emek, rızık, dürüstlük ve merhamet, kavramları ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından kullanılabilmektedir (Beydeba, 1975: 103-161).

5.12. Maymun ile Dülgerin Masalı

Bu masalda aklı doğru kullanmak, liyakat sahibi olmak; kabiliyetine göre iş yapmak, sorumluluk ve görev alanını bilmek, taklitçi olmamak, başkasının işine karışmamak, planlı hareket etmek, mevki sahibi olmayı hak etmek, bir konuyu ustasından öğrenmek ve bir alanda uzmanlaşmak konularına değinilmektedir.

Masalda, liyakat sahibi olmadan, hak etmeden ve çabalamadan bir işte yükselmeye çalışanların başarısız olacağı mesajı verilmektedir. Başka bir deyişle çalışmanın, sebat etmenin ve zorluklara katlanmanın kişiyi hak ettiği konuma ulaştıracağı aksi halde bu mevkiinin geçici olup, sonunda kişinin kendini gülünç duruma düşüreceği gerçeği vurgulanmaktadır.

Masal, sorumluluk ve çalışkanlık değerleri açısından değerlendirilebilmektir.

Masala anahtar kavramlar açısından bakıldığında; hak, sorumluluk ve emek kavramlarına örnek teşkil ettiği görülmektedir.

Bu masal 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktılarını kazandırmak için kullanılabilmektedir (Beydeba, 1975: 107).

5.13. Aslan ile Tavşanın Masalı

Bu masalda aklı doğru kullanmak, görevini layıkıyla yapmak, mevkiine uygun davranmak, dirayetli ve cesur olmak, haklarını savunmak, kibirli olmak ve körü körüne inanmamak konularına vurgu yapılmaktadır.

Masal akıl, cesaret, dirayet ve becerilerin doğru kullanılması ile kişinin kendi haklarını koruyabileceği; kendisinden daha güçlü görünenleri yenebileceği ya da başarıya ulaşabileceği mesajları içermektedir.

Masalda merhamet, mütevazılık, özgürlük ve sağlıklı yaşam değerleri ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, merhamet, emek ve rızık kavramları ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" öğrenme çıktısı açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 129-130).

5.14. Üç Balığın Masalı

Bu masalda sağduyulu, öngörülü, kararlı, cesur, tedbirli ve temkinli olmak; aklını doğru kullanmak; planlama yaparak işi zamanında yapmak ve ümit etmek konuları vurgulanmıştır.

Masalda aklını doğru kullanarak sağduyulu, tedbirli ve temkinli olmanın kişiyi tehlikelerden koruyacağı ve zamanında planlanarak cesurca yapılan işlerin başarıya ulaşacağı mesajları verilmektedir.

Masal çalışkanlık, sabır, özgürlük ve duyarlılık değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, sabır ve emek kavramları ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Sabır değerinin önemini yapılandırabilme*" ve 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" öğrenme çıktısı açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 133-134).

5.15. Bit ile Pirenin Masalı

Bu masalda kötünün şerrinden korunma; kötülüğün bulaşması ve kötü ahlaklı olma konuları vurgulanmıştır.

Masal iyi ahlaklı insanlarla dost olmanın bize fayda sağlayacağı; kötü ahlaklı insanlardan uzak durmak gerektiği aksi halde onların kötülüğünün bize bulaşabileceği ya da bize zarar verebileceği mesajı verilmektedir.

Masalda dostluk değeri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, ahlak ve adap kavramları ile ilişkilendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 136).

5.16. Zavallı Devenin Masalı

Bu masalda huzur ve güven içinde sağlıkla yaşamanın önemi; düzenbaz ve zalim kişilerin zararı; sözü tutmanın, vefalı ve merhametli olmanın değeri; şer üzerine birleşmenin kötülüğü ve adaleti gözetmenin gereği konuları vurgulanmaktadır.

Masalda kötülük etrafında birleşen zalim ve düzenbaz insanların, masum insanlara zarar verebileceği için onlardan uzak durmanın gerektiği ve insanın güvenli bir şekilde huzurla yaşaması için hem kendi hayatının sorumluluğunu taşıması ve bunu başkasının inisiyatifine bırakmaması hem de bunun için çaba göstermesinin zorunlu olduğu mesajı verilmektedir.

Masal adalet, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sağlıklı yaşam, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan adalet, hak, sorumluluk, yardımseverlik, ahlak, dürüstlük, emek ve rızık kavramları açısından incelenebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*" ve "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*" ; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975:144-148).

5.17. Tıytava Kuşu ve Deniz Perisinin Masalı

Bu masalda insanın aklını kullanarak kendi canını tehlikeye atmaması; düşmanını küçümsememesi; birlik beraberlik içinde olması; tedbirli davranması; öğüt alması ve inatçı olmaması konuları vurgulanmaktadır.

Masal insanın aklını kullanarak, öğüt dinleyerek ve tedbir alarak kendini tehlikelerden koruması ve bununla birlikte tehlikeye düştüğünde de yardım isteyerek ve birlik beraberlik içinde hareket ederek bu durumdan kendini kurtarması gerektiği mesajı vermektedir.

Masalda aile bütünlüğü, dostluk, duyarlılık, mahremiyet, sevgi, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri açısından incelenebilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir.

Bu masal içinde anlatılan "*Kaplumbağa ve İki Ördeğin Masalı*" da söz dinlemenin ve öğüt almanın önemli olduğunu pekiştiren bir iç masal olarak yer almaktadır (Beydeba, 1975: 150-152).

5.18. Söz Dinlemeyen Kuşun Masalı

Bu masalda fıtrata uygun davranmama; uyarı ve öğüt kabul etmeme, inatçılık yapmama ve olmayacak bir iş için boşa çaba göstermeme konularına değinilmektedir.

Masalda mümkün olmayacağı bilinen bir konuda diretmenin kişiyi zarara uğratacağı bu yüzden yapılan uyarıları ve verilen öğütleri dinlemenin kişinin faydasına olacağı mesajı verilmektedir.

Masal duyarlılık, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri açısından incelenebilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan sorumluluk ve yardımseverlik kavramları ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 154-155).

5.19. Bir Kurnaz ve Bir Budalanın Masalı

Bu masalda hile, hainlik ve kurnazlık yapıp aldatma; aklı doğru kullanmama; temkinli ve tedbirli davranmama; hak olmayanı elde etmeye çalışma ve hakkını arama konularına değinilmektedir.

Masal kişinin hile ve kurnazlık yapmasının kendisine zarar vereceği ve onu başarıya ulaştırmayacağı; tedbirli davranarak haklarımızı korumamız gerektiği ve iş yapacağımız insanları ve dostlarımızı iyi seçmemizin bizi daha güvende ve huzurlu kılacağı mesajları verilmektedir.

Masal adalet, dostluk, sorumluluk ve dürüstlük değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, sorumluluk, ahlak, adalet, dürüstlük, emek ve rızık kavramları açısından incelenebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*" ve 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" öğrenme çıktıları ile ilişkilendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 155-157).

5.20. Tacir ve Yalancı Dostunun Masalı

Bu masalda dostları iyi seçme, kötü insanlardan uzak olma, hakkını arama ve aklını doğru biçimde kullanma konuları vurgulanmaktadır.

Masalda akıllı ve yiğit olan insanlarla kurulan dostluğun insanın faydasına olacağı; ahmak olan kötü insanların kişiyi zarara uğratacağı ve bu insanların dostluğundan da sadece kötülük geleceği bu sebeple iyi dostlar edinmemiz gerektiği mesajları verilmektedir.

Bu masalda dostluk, dürüstlük, duyarlılık, mahremiyet, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk, helal, haram, ahlak, yardımseverlik, dürüstlük, emek ve rızık kavramları ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 158-159).

5.21. Güvercin, Fare, Ceylan ve Karganın Masalı

Bu masalda dostluk ve arkadaşlık duygularıyla birlik ve beraberlik içinde olmak; îsar sahibi, akıllı, cesur, tedbirli ve ileri görüşlü olmak; güzel huylu ve uysal olmak; sevgi, vefa, cömertlik göstermek ve iyilik yapmak konularına değinilmektedir. Bununla birlikte tembel, korkak, obur, menfaatçi ve ihtiras sahibi olmanın zararı vurgulanmaktadır.

Masalda akıl ve idrak sahibi gerçek dostların, birbirine karşı hissettikleri sevgi ve bağlılık sayesinde aralarında oluşan birlik ve beraberlik ile her türlü kötülüğe karşı durabileceği mesajı verilmektedir.

Masal aile bütünlüğü, dostluk, duyarlılık, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf ve yardımseverlik değerleri açısından değerlendirilebilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, merhamet, sorumluluk, hamt, şükür, ahlak, yardımseverlik, emek ve rızık kavramları ile ilişkilendirilmektedir.

Masal 1. ünitedeki "*Allah'a (cc) şükrün önemini hayatına yansıtabilme*", 4. ünitedeki "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*", 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 185-204).

5.22. Baykuşlar ve Kargaların Masalı

Bu masalda aklı doğru kullanarak ileri görüşlü, azimli, tedbirli olmak; güçlü ve zayıf yönleriyle birlikte haddini bilmek; arabuluculuk yapmak; dili tutmak ve güzel söz söylemek; işi vaktinde yapmak; merhametli ve bağışlayıcı olmak; soya çekmek ve sabretmek konuları vurgulanmaktadır. Bununla birlikte kin tutmak ve düşmanlık yapmak, dil yarası açmak, söz dinlememek, hile ve hainlik yapmak, saldırgan olmak ve kötü ahlak konularına da değinilmektedir.

Masalda kendileri ile dost olunmaması gereken kişilere aldanıp güvenmenin kişiyi zarara uğratacağı bu sebeple önce kişinin kendi zayıf ve güçlü yönlerinin farkında olarak haddini bilmesi ve onlara asla inanmayarak akıllı, temkinli ve tedbirli davranması gerektiği mesajı verilmektedir.

Masalda adalet, aile bütünlüğü, dostluk, duyarlık, dürüstlük, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, sağlıklı yaşam, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk, adalet, ahlak, sabır, yardımseverlik, adap, dürüstlük, merhamet, vatan, emek ve rızık kavramları açısından değerlendirilebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*", "*Sabır değerinin önemini yapılandırabilme*", "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 205-232).

5.23. Tavşan ile Filin Masalı

Bu masalda hakka girmemek, kibirli ve duyarsız olmamak, yumuşak söz söylemek, elçilik yapmak, aklını kullanmak, cesur olmak, saygılı olmak ve kabalık yapmamak konuları vurgulanmaktadır.

Masalda insanın kibirlenip kendi kaba kuvvetine aldanarak kimsenin hakkını yememesi ve mahremiyetini çiğnememesi; insanlarla iletişim kurarken duyarlı, saygılı ve nazik davranması gerektiği ve aksi halde bu davranışlarının kendisine zarar vereceği mesajı verilmektedir.

Masalda adalet, duyarlılık, mahremiyet, mütevazılık, saygı ve sorumluluk değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk, adalet, ahlak ve adap kavramları ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 210-212).

5.24. Hâkim Kedinin Masalı

Bu masalda hakkını arama, mahremiyete saygı göstermek, doğruyu söylemek, samimi ve dürüst olmak, adaleti sağlamak, ikiyüzlülük ve görünüşe aldanmamak konularına değinilmektedir.

Masalda hüküm verecek olan kişilerin özü sözü bir, dürüst ve liyakatli insanlar olmasının adaleti sağlayacağı mesajı verilmektedir. Bununla birlikte hakkı savunmanın ve aleyhine bile olsa adaletle verilen kararı kabul etmenin kişiyi kurtuluşa eriştireceğine vurgu yapılmaktadır.

Masalda adalet, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, mahremiyet, saygı ve sorumluluk değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk, adalet, ahlak, dürüstlük, emek, helal ve haram kavramları ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir **(**Beydeba, 1975: 212-214**)**.

5.25. Zahid ve Hilekârların Masalı

Bu masalda aklı doğru kullanmak, fikir ve çözüm üretmek, kendinden emin olmak, yumuşak söz söylemek, aldanmak ve aldatmak konuları vurgulanmaktadır.

Masalda insanların akıllarını kullanarak ve yumuşak davranarak sorunlara çözüm üretebilecekleri mesajı verilmektedir. Bununla birlikte doğrusunu yaptığımızı bildiğimiz bir konuda kendimizden şüphe etmememiz gerektiği belirtilmektedir.

Masal adalet, çalışkanlık, mahremiyet, dürüstlük ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, mahremiyet, sorumluluk, helal, haram, adalet, ahlak, dürüstlük, emek ve rızık kavramları ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir **(**Beydeba, 1975: 216).

5.26. Zahid ile Gelinciğin Masalı

Bu masalda acele ile karar vermemek, sabretmek, şüpheli olan bir şeyi araştırmak ve gerçeği öğrenmek, planlı ve düşünerek hareket etmek konularına değinilmektedir.

Masal düşünmeden acele ile hareket etmenin yanlış sonuçlara ulaştıracağı ve kişileri zarara uğratacağı mesajlarını vermektedir. Bununla birlikte hakikatin iyice araştırıldıktan sonra hüküm verilmesi ve bir iş yapmadan önce gerekli planlamaların ve düzenlemelerin yapılıp ona göre bir yol izlenmesi gerektiğine de değinilmektedir.

Masal adalet, aile bütünlüğü, duyarlılık, mahremiyet, merhamet, sabır, sevgi ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan adalet, sabır, hak, mahremiyet, merhamet ve sorumluluk kavramları ile bağlantı kurulabilmektedir.

Masal 1. ünitedeki "*Allah'a (cc) şükrün önemini hayatına yansıtabilme*", 2. ünitedeki "*Dua etme ihtiyacı hakkında düşünebilme*", 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*" ve "*Sabır değerinin önemini yapılandırabilme*", 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir.

Bu masal içinde anlatılan "*Yağını Balını Başına Döken Zahidin Masalı*" ana fikri pekiştiren bir iç masal olarak anlatılmaktadır **(**Beydeba, 1975: 241-244).

5.27. Fare ile Kedinin Masalı

Bu masalda akıl sahibi olmak, dostluk ve vefa göstermek, affetmek, kendini korumak, tedbirli ve öngörülü davranmak, birlikten güç almak, gayret göstermek ve yılmamak, nankörlük etmemek, dürüst ve civanmert olmak, sözünü tutmak, iyilik yapmak ve tecrübe sahibi olmak konuları vurgulanmaktadır.

Masalda iyilik yapıp dostça davranan kişilere karşı vefalı olup nankörlük yapılmaması fakat düşmanıyla barışanların yapılan iyiliği unutmamakla birlikte ihtiyatlı ve tedbirli davranarak kendilerini korumaları gerektiği öğütlenmektedir.

Masalda dostluk, dürüstlük, merhamet, mahremiyet, özgürlük, sevgi, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilişki kurulabilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, sorumluluk, mahremiyet, dürüstlük, yardımseverlik ve merhamet kavramları açsından değerlendirilebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 245-251).

5.28. Aslan ile Çakalın Masalı

Bu masalda sevgi, saygı, dostluk ve vefa göstermek; ahlaklı ve iffetli olmak; iyilik yapmak; huzur ve güven içinde yaşamak; kanaat etmek; acele ile karar vermemek; sağduyulu, anlayışlı ve hoşgörülü olmak; adaletli davranmak; aklını kullanmak, istişare etmek ve bulunduğu mevkii hak etmek konularına değinilmektedir. Bununla birlikte dalkavukluk, nankörlük, kıskançlık, yalancılık, inatçılık, hile ve hainlik yapmak konuları da vurgulanmaktadır.

Masalda, bir kişi hakkında araştırma yapmadan aceleyle hüküm vermenin hem kişinin itibarını zedeleyeceği hem de zulüm olacağı için hüküm sahibinin aklını kullanarak, sağduyulu ve adaletli bir biçimde hareket etmesi gerektiği mesajı verilmektedir.

Masal adalet, aile bütünlüğü, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, mahremiyet, merhamet, mütevazılık, özgürlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri açısından incelenebilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan hak, sorumluluk, adalet, adap, ahlak, sabır, yardımseverlik, dürüstlük, mahremiyet ve merhamet kavramları ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*", "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*" ve "*Sabır değerinin önemini yapılandırabilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 260-271).

5.29. Zahid ile Misafirinin Masalı

Bu masalda taklitçi olmamak, fıtrata uygun davranmak, kendini ve haddini bilmek, beceri ve yeteneğine göre iş yapmak ve imkânı olmayan şeylerin peşinde boşa vakit harcamamak konularına değinilmektedir.

Masalda kişinin kendi yaratılışı, beceri ve yeteneğine uygun olmayan işler peşinde koşmasının ve körü körüne taklit etmesinin, onun zahmetini boşa çıkaracağı ve onu cahil bir konuma düşüreceği mesajı verilmektedir.

Masal mahremiyet, saygı ve sorumluluk değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masal anahtar kavramlardan mahremiyet, hak ve sorumluluk kavramları açısından incelenebilmektedir.

Masal 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*", "*Mahremiyet hakkını sorgulayabilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir.

Bu masalda anlatılan "*Karga ile Serçenin Masalı*" ana fikri desteleyen bir iç masal olarak anlatılmaktadır (Beydeba, 1975: 292-293).

5.30. Şehzade ve Arkadaşlarının Masalı

Bu masalda akıllı ve mantıklı davranmak, dirayetle çalışmak, iyilik etmek, bulunduğu konumu hak etmek, kaza ve kadere inanmak konuları vurgulanmaktadır.

Masalda insanın iyiliğe akıl, mantık ve gayreti ile ulaşabileceği belirtilmekle birlikte bunun kaza ve kaderle bağlantılı olduğu mesajı verilmektedir.

Masal adalet, çalışkanlık, dostluk, duyarlılık, estetik, mütevazılık, özgürlük, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ile ilişkilendirilebilmektedir.

Masalda anahtar kavramlardan hak, sorumluluk, adalet, yardımseverlik, emek, rızık, kader, kaza ve tevekkül kavramları açısından incelenebilmektedir.

Masal 2. ünitedeki "*Allah'ın (cc) kullarına olan sevgisini gözleme dayalı tahmin edebilme*" ve "*Allah'ın (cc) birliğini ve yüceliğini kavrayabilme*"; 4. ünitedeki "*Adaletli davranmayı sorgulayabilme*" ve "*Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme*"; 5. ünitedeki "*Kişisel hakları sentezleyebilme*" ve "*İnsanlara karşı sorumluklarını özetleyebilme*" öğrenme çıktıları açısından değerlendirilebilmektedir (Beydeba, 1975: 300-306).

6. Kelile ve Dimne'deki Masalların 4. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Örnek Olay Yöntemiyle Kullanılmasını İçeren Örnek İşleyişler

6.1. Örnek İşleyiş 1

BÖLÜM 1

Tema: DKAB.4.5.Haklar ve Sorumluluklar

İçerik Çerçevesi: Kişisel Haklar ve Haklara Saygı, İnsanlara Karşı Sorumluluklarım, Adalet

Önerilen Süre: 2 Ders Saati

Ünite Açıklaması: Bu ünite içerisinde hak ve sorumlulukla ilgili konular mevcuttur. Toplumdaki her bireyin temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu, kişisel hakların sentezlenerek bu haklara saygı duyulması gerektiği, mahremiyetin korunması ve sorgulanmasını içeren bir farkındalığın oluşturulması amaçları güdülmektedir. Bununla birlikte Allah'a (cc) karşı olan sorumlulukların iman ve ibadet açısından çözümlenmesi ve başka insanlara karşı olan sorumlulukların özetlenmesi hedefleri bulunmaktadır.

BÖLÜM 2

Kavramsal Beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.4. Çözümleme, KB2.8. Sorgulama, KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme, KB2.13. Yapılandırma, KB2.14. Yorumlama, KB2.20. Sentezleme

Eğilimler: E1.5. Kendine Güvenme, E3.8. Soru Sorma, E3.10. Eleştirel Bakma

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri: SDB1.2. Kendini Düzenleme

Değerler: D.1.Adalet, D.5.Duyarlılık, D.6.Dürüstlük, D.8.Mahremiyet, D.9.Merhamet, D.14.Saygı, D.15.Sevgi, D.16.Sorumluluk

Anahtar Kavramlar: Hak, Mahremiyet, Sorumluluk, Adalet, Ahlak, Sabır, Dürüstlük, Merhamet

Okuryazarlık Becerileri: OB2. Dijital Okuryazarlık

Disiplinler Arası İlişkiler: Hayat Bilgisi dersinde öğrenilen ahlak konuları ile ilişki kurulur.

BÖLÜM 3

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri: DKAB.4.5.1. Kişisel hakları sentezleyebilme

a) Kişisel hakları açıklar.

b) Kişisel haklar arasında ilişki kurar.

c) Kişisel hakları birleştirerek özgün bir bütün oluşturur.

DKAB.4.5.4. İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme

a) İnsanlara karşı sorumluluklarını çözümler.

b) İnsanlara karşı sorumluluklarını sınıflandırır.

c) İnsanlara karşı sorumluluklarını yorumlar.

DKAB.4.4.1.Adaletli davranmayı sorgulayabilme

a) Adaleti kendi ifadeleri ile tanımlar.

b) Adaletle ilgili sorular sorar.

c) İslam'ın adalete verdiği önem hakkında bilgi toplar.

Temel Kabuller: Hak, sorumluluk ve ahlaki değerler ile ilgili öğrencilerin temel düzeyde bilgi sahibi oldukları varsayılmaktadır.

Ön Değerlendirme Süreci: "Hak ve sorumluluklar konusunda bilginiz var mı?" sorusu öğrencilere sorularak onların bu konudaki ön bilgileri tespit edilir.

Köprü Kurma: Gündelik yaşamda öğrencilerin sahip oldukları hak ve sorumluluklar konusunda bilgi verilerek Hayat Bilgisi dersi ile ilişki kurulur.

Yöntem ve Teknik: Örnek olay yöntemi, Soru-Cevap tekniği, Anlatım, Problem çözme, Drama yapma

Araç-Gereçler: Kelile ve Dimne Kitabı veya bu kitapta anlatılan Aslan, Çakal ve Öküzün Masalı'nın örnek olay metninin fotokopisi, Ders kitabı, Etkileşimli tahta.

BÖLÜM 4

Öğrenme-Öğretme Yaşantıları

Kelile ve Dimne kitabındaki Aslan, Çakal ve Öküzün Masalını temsil eden bir görsel etkileşimli tahtaya yansıtılır. "Bu hayvanlar arasında nasıl bir ilişki olabilir?" sorusu sorularak öğrencilerin dikkatleri çekilir ve kısaca cevapları dinlenir. Öğrencilere örnek olayın metni dağıtılır. Her öğrencinin dikkatle metni sessizce okumaları istenir. Okuma bittikten sonra bir öğrenciye masalın özeti yaptırılır ve öğrencilerin eklemek istedikleri varsa dinlenir. Sonra şu sorular sorulur:

1. Aslanın kral olarak sorumlulukları nelerdir?
2. Kelile'nin kötü davranışları nelerdir?
3. Öküz, hakkını neden koruyamamıştır?
4. Siz, aslanın yerinde olsanız nasıl davranırdınız?

5. Aslan ve Öküzün dostluğu neden bozulmuştur?
6. Aslan, acele ile karar vermeseydi ne olurdu?
7. Dimne, kardeşinin yanlışlarını nasıl engelleyebilirdi?
8. Dimne, sorumluluklarını yerine getirmiş midir?
9. Aslan, yanlışını anlamış mıdır?
10. Kelile hatasını anlasaydı dostlukları nasıl olurdu?

Her öğrenciye en az bir cevap hakkı verecek kadar konuşmaya devam edilir. Bir öğrenci tahtaya çıkarılarak masaldan çıkarılan dersler yazılır. Sonra öğrencilerden gönüllü olanlara "Aslan, öküz ve çakal iyi dost olsaydı nasıl olurdu? Konulu bir drama yaptırılır.

Masaldan çıkarılan dersler ile bağlantı kurularak hak kavramı ve kişisel hakların neler olduğu konusunda bilgi verilir. İslam dininde hak konusunun çok önemli olduğuna dikkat çekilir. Aile, okul ve toplum içinde ne tür haklarımız olduğu örneklendirilir. Öğrencilerin kendisinin ve başka insanların kişisel hakları olduğu fark ettirilir. İnsan ilişkilerinde saygılı, nazik, anlayışlı, sabırlı ve hoşgörülü olmaları konusunda bilinçlendirilir.

Sorumluluk kavramı ve sorumluluklarımızın neler olduğu konuları hakkında bilgi verilir. İnsanların sorumlulukları ile ilgili etkileşimli tahtadan görseller gösterilerek öğrencilere bunların ne ile ilgili olduğu sorulur. İnsanın kendisine, ailesine, çevresine ve Allah'a (cc) karşı sorumluluklarının olduğu sonucuna varılır. İnsanın kendisini tehlikeye sokacak davranışlardan kaçınması gerektiğinin kendisine karşı olan sorumluluğu olduğu vurgulanır. Kişisel ve toplumsal sorumluluklardan yola çıkarak Allah'a karşı olan iman ve ibadet sorumluklarımız olduğu bilinci uyandırılır. Ayrıca hak, sorumluk ve adalet arasında ilişki kurulur. Hak ve sorumlulukları yerine getirmenin adaletli davranma ile bağlantılı olduğuna değinilir. Ders, öğrencilerin öğrendikleri bilgileri ifade etmeleri ile özetlenir.

Zenginleştirme: Öğrencilerin okul içindeki çevre güzelleştirme faaliyetlerine sorumluluk bilinci duyarak katılım sağlamaları teşvik edilebilir.

Destekleme: Kelile ve Dimne kitabında hak ve sorumluluklar konusuna örnek olacak başka bir masal sunulabilir. Bilgi kartları hazırlanarak oyun aracılığıyla pekiştirme yapılabilir.

BÖLÜM 5

Ölçme Değerlendirme: Ölçme değerlendirme sürecinde açık uçlu soru, kısa cevaplı soru, kelime ilişkilendirme, kavram haritası, çalışma yaprağı ve öz değerlendirme formu kullanılabilir.

- Hak nedir?
- Günlük hayatımızdaki haklarımız nelerdir?

- Sorumluluk nedir?
- Kendimize, ailemize ve çevremize karşı sorumluklarımız nelerdir?
- Allah'a karşı sorumluluklarımızla ilgili bir ayet, bir hadis bulalım.
- "Hakkını Doğru Biçimde Savun" konulu bir drama yapalım.

Performans Görevi: Öğrencilerden ayet ve hadis örnekleri içeren, kişisel hak ve sorumluluklar konulu bir broşür ya da pano hazırlamaları istenebilir. Performans görevleri, ölçütleri olan puanlama anahtarı ile değerlendirilir. Öğrencilerin ürün çıktıları için ürün dosyası oluşturulur.

BÖLÜM 6

Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar: Dersin süresi dikkatle ayarlanacaktır. Gerekli görülen yerde ders akışında ihtiyaç olan uygulamalar yapılacaktır. Öğrencilerin bütününün derse katılımı için çaba gösterilecektir.

Güvenlik önlemleri: Sınıf ortamında gerekli olan tüm güvenlik önlemleri alınacaktır.

6.2. Örnek İşleyiş 2

BÖLÜM 1

Tema: DKAB.4.4.Ahlaki Değerlerimiz

İçerik Çerçevesi: Adalet

Önerilen Süre: 2 Ders Saati

Ünite Açıklaması: Ünite içinde yer alan adalet, sabır ve yardımseverlik değerleri ele alınmakta ve bu değerlerin öğrencilerin davranışlarında görünür olması incelenmektedir. Adaletli davranmanın sorgulanması, sabrın öneminin yapılandırılması ve yardımseverliğin insani ilişkilerdeki rolünün ve öneminin gözleme dayandırılarak tahmin edilmesi şeklinde amaçlar bulunmaktadır.

BÖLÜM 2

Kavramsal Beceriler: KB2.8. Sorgulama, KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme, KB2.13. Yapılandırma, KB2.14. Yorumlama

Eğilimler: E1.5. Kendine Güvenme, E3.8. Soru Sorma, E3.10. Eleştirel Bakma

Değerler: D.1.Adalet, D.5.Duyarlılık, D.6.Dürüstlük, D.9.Merhamet, D.16.Sorumluluk

Anahtar Kavramlar: Adalet, Ahlak, Dürüstlük, Hak, Sorumluluk, Merhamet, Duyarlılık

Okuryazarlık Becerileri: OB2. Dijital Okuryazarlık

Disiplinler Arası İlişkiler: Hayat Bilgisi dersinde öğrenilen ahlak konuları ile ilişki kurulur.

BÖLÜM 3

Öğrenme Çıktıları: DKAB.4.4.1.Adaletli davranmayı sorgulayabilme

Süreç Bileşenleri: a) Adaleti kendi ifadeleri ile tanımlar.

b) Adaletle ilgili sorular sorar.

c) İslam'ın adalete verdiği önem hakkında bilgi toplar.

ç) İslam'ın adalete verdiği önem hakkında topladığı bilgilerin doğruluğunu öğretmen rehberliğinde değerlendirir.

d) İslam'ın adalete verdiği önem hakkında toplanan bilgiler üzerinde çıkarım yapar.

Temel Kabuller: Ahlaki değerler ile ilgili öğrencilerin temel düzeyde bilgi sahibi oldukları varsayılmaktadır.

Ön Değerlendirme Süreci: "Ahlaki değerlerden hangileri hakkında bilginiz var?" sorusu öğrencilere sorularak onların bu konudaki ön bilgileri tespit edilir.

Köprü Kurma: Gündelik yaşam ve ahlaki değerlerin insan ilişkilerindeki etkisi arasında ilişki kurulur.

Yöntem ve Teknik: Örnek olay yöntemi, Soru-Cevap tekniği, Anlatım, Problem Çözme

Araç-Gereçler: Kelile ve Dimne kitabı veya seçilen örnek olay metninin fotokopisi, Ders kitabı, Etkileşimli tahta.

BÖLÜM 4

Öğrenme-Öğretme Yaşantıları: Kelile ve Dimne kitabının görseli etkileşimli tahtadan yansıtılır. Kelile ve Dimne masallarından "Beydeba ve Debşelim'in Masalı" Beydeba'nın zindana atılması kısmına kadar anlatılır. Sonra öğrencilerden buraya kadar anlatılan masalı özetlemeleri beklenir ve onlara kahramanların özellikleri sorulur. Sonrasında masalın devamında ne olmuş olabileceği ile ilgili tahminler yapmaları istenir ve tekrar öğrencilere konuşması için fırsat verilir. Öğrencilerin özgürce fikirlerini sunmaları beklenir. Bu aşamadan sonra masalın devamı anlatılır. Masal bitince ilk olarak öğrencilerden duygularını paylaşmak isteyenler dinlenir. Sonrasında "Beydeba'nın yerinde olsaydınız; siz, nasıl bir yol izlerdiniz?", "Hükümdar siz olsaydınız nasıl karar verirdiniz?", "Adaletli bir insan nasıl olmalı?" gibi sorular sorulur. Masalda yapılan doğrular ve yanlışlar tespit edilir. Masaldan çıkarılan sonuçlar sıralanır ve tahtaya yazılır. Örnek olay yöntemi kullanılarak anlatılan masal kısmı bittikten sonra öğretmen tarafından, ayet ve hadisler çerçevesinde Ahlak kavramı hakkında kısaca bilgi verilir. Öğrencilerin ahlakın bir öğesi olan adalet kavramı ile ilgili kendi tanımlamalarını yapmaları için imkân oluşturulur. Adalet kavramının, ölçülü ve dengeli olmak (D1.3) anlamına geldiği tanımlama yapılır ve tahtaya yazılır. Ayet ve hadislerden faydalanarak adalet ile ilgili bilgiler verilir ve konu örneklerle pekiştirilir.

Zenginleştirme: Öğrencilerden adalet değeri ile ilgili kısa bir çocuk masal kitabı tasarlamaları istenebilir.

Destekleme: Kelile ve Dimne kitabında Adalet değerine örnek olacak başka bir masal sunulabilir.

BÖLÜM 5

Ölçme Değerlendirme: Ölçme değerlendirme sürecinde açık uçlu soru, kısa cevaplı soru ve çalışma yaprağı kullanılabilir.

- Adalet nedir?
- Adil insanın özellikleri nelerdir?
- Adil insan, neden Beydeba gibi cesur olmalıdır?
- Adaleti sağlamak hepimizin görevi midir?
- Adaletle ilgili bir ayet, bir hadis bulalım.

Performans Görevi: Adaletli davranmakla ilgili öğrencilere bir drama yaptırılır. Performans görevleri, ölçütleri olan puanlama anahtarı ile değerlendirilir. Öğrencilerin ürün çıktıları için ürün dosyası oluşturulur.

BÖLÜM 6

Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar: Dersin süresi dikkatle ayarlanacaktır. Gerekli görülen yerde ders akışında ihtiyaç olan uygulamalar yapılacaktır. Öğrencilerin bütününün derse katılımı için çaba gösterilecektir.

Güvenlik önlemleri: Sınıf ortamında gerekli olan tüm güvenlik önlemleri alınacaktır.

6.3. Örnek İşleyiş 3

BÖLÜM 1

Tema: DKAB.4.4.Ahlaki Değerlerimiz

İçerik Çerçevesi: Yardımseverlik, Merhamet, Sevgi, Dostluk

Önerilen Süre: 2 Ders Saati

Ünite Açıklaması: Ünite içinde yer alan adalet, sabır ve yardımseverlik değerleri ele alınmakta ve bu değerlerin öğrencilerin davranışlarında görünür olması incelenmektedir. Adaletli davranmanın sorgulanması, sabrın öneminin yapılandırılması ve yardımseverliğin insani ilişkilerdeki rolünün ve öneminin gözleme dayandırılarak tahmin edilmesi şeklinde amaçlar bulunmaktadır.

BÖLÜM 2

Kavramsal Beceriler: KB2.8. Sorgulama, KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme, KB2.13. Yapılandırma, KB2.14. Yorumlama

Eğilimler: E1.5. Kendine Güvenme, E3.8. Soru Sorma, E3.10. Eleştirel Bakma

Değerler: D.4.Dostluk, D.5.Duyarlılık, D.9.Merhamet, D.11.Özgürlük, D.14.Saygı, D.15.Sevgi, D.16.Sorumluluk, D.20.Yardımseverlik

Anahtar Kavramlar: Hak, Mahremiyet, Merhamet, Sorumluluk, Ahlak, Yardımseverlik

Okuryazarlık Becerileri: OB2. Dijital Okuryazarlık

Disiplinler Arası İlişkiler: Hayat Bilgisi dersinde öğrenilen ahlak konuları ile ilişki kurulur.

BÖLÜM 3

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri: DKAB.4.4.3. Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolünü ve önemini gözleme dayalı tahmin edebilme

a)Yardımseverliğe ilişkin ön gözlem ve tecrübesini ilişkilendirir.

b)Yardımseverliğin önemine ilişkin çıkarım yapar.

c) Yardımseverliğin insan ilişkilerindeki rolü ve önemine ilişkin sonuç çıkarır.

Temel Kabuller: Ahlaki değerler ile ilgili öğrencilerin temel düzeyde bilgi sahibi oldukları varsayılmaktadır.

Ön Değerlendirme Süreci: "Ahlaki değerlerden hangileri hakkında bilginiz var?" sorusu öğrencilere sorularak onların bu konudaki ön bilgileri tespit edilir.

Köprü Kurma: Gündelik yaşam ve ahlaki değerlerin insan ilişkilerindeki etkisi arasında ilişki kurulur.

Yöntem ve Teknik: Örnek olay yöntemi, Soru-Cevap tekniği, Anlatım, Problem Çözme

Araç-Gereçler: Kelile ve Dimne kitabı veya seçilen örnek olay metninin fotokopisi, Ders kitabı, Etkileşimli tahta.

BÖLÜM 4

Öğrenme-Öğretme Yaşantıları: Kelile ve Dimne'nin kitabının ve Güvercin, Fare, Ceylan ve Karga Masalının temsili görseli etkileşimli tahtadan yansıtılır. Öğrencilere örnek olay metni bölümlere ayrılarak dağıtılır. İlk önce güvercinlerin birlik olup ağdan kurtulmak için uçmaları ve farenin onlara nasıl yardım ettiği kısmı anlatılır. Öğrencilere "Güvercinler birlikte hareket etmeseydi ne olurdu?" sorusu sorulur ve cevaplar dinlenir. Sonra Mutavakka güvercinin fareden, neden önce arkadaşlarını kurtarmasını istediği sorgulanır. "Farenin yerinde siz olsaydınız nasıl davranırdınız?", "Siz güvercinin yerinde olsanız başka kimden yardım isterdiniz?" ve "Sizin dostunuzun başına kötü bir şey gelse; siz, ne yapardınız ve kimden yardım isterdiniz?" soruları sorulur ve cevaplar dinlenir. Bu bölümün sonuçları çıkarılır ve tahtaya yazılır. Sonra masalın ikinci kısmı ceylanın yakalanması yerine kadar anlatılır ve öğrencilere sonra ne olmuş olabileceği sorulur, heyecanlanan öğrencilerin hisleri paylaşılır. "Siz olsaydınız ceylanı nasıl kurtarırdınız?", "Karga, kaplumbağa ve fare nasıl bir yol izlemeli?" gibi masalın sonucuna yönelik sorularla devam edilir. Alınan cevaplardan sonra masalın sonuç kısmı da anlatılır. Tek başına avcı karşısında çaresiz kalan bu hayvanların birlikte hareket etmeleri ve birbirlerine yardım etmeleri sayesinde nasıl başarıya ulaştıkları ve samimi dostlukları yorumlanır. Özellikle birlikten kuvvet doğduğu vurgulanır. Varsa öğrencilerin soruları cevaplanır ve merakları giderilir.

Masaldaki yardımlaşma kısmından hareketle yardımseverlik tanımlanır. Öğrencilerden kendi hayatlarında yaşadıkları yardımseverlik örnekleri dinlenir. Verilen örneklerle yapılan tanım arasında bağlantı kurulur. Yardımsever insanın özelliklerine ayetlerden örnekler verilerek maddeler halinde tahtaya yazılır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatından yardımseverlik örnekleri verilir. Cömert olmanın ve iyilik yapmanın önemi vurgulanır. Yardımsever olmanın insan ilişkilerinde nasıl bir etki oluşturacağı tartışılır. İslam dininde yardımlaşmaya verilen öneme değinilir ve öğrencilerin derste ne öğrendikleri cevaplarıyla ders özetlenir.

Zenginleştirme: Yardımseverlik değerinin pekişmesi için okul çapında bir kermes düzenlenip elde edilen gelir ihtiyacı olan insanlara ulaştırılabilir. Ramazan ayında erzak kolisi hazırlanıp okul aile birliği aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine dağıtılabilir.

Destekleme: Kelile ve Dimne kitabında yardımlaşma değerine örnek olacak başka bir masal sunulabilir.

BÖLÜM 5

Ölçme Değerlendirme: Ölçme değerlendirme sürecinde açık uçlu soru, kısa cevaplı soru ve çalışma yaprağı kullanılabilir.

- Yardımlaşma nedir?
- Yardımsever insanın özellikleri nelerdir?
- Yardıma gücümüz yetmediğinde ne yapmalıyız?
- Birlikte hareket etmenin önemi nedir?
- Yardım etme ile ilgili bir ayet, bir hadis bulalım.
- Yardımlaşma konulu bir drama yapalım.

Performans Görevi: 1.Yardımseverlik görselleri içeren bir pano hazırlamaları istenir. 2.Öğrenciler gruplara ayrılarak ailelerinin de yardımıyla sosyal yardımlaşma dernekleri ziyaret edilir ve gözlemleri sınıfta paylaşılır. Performans görevleri, ölçütleri olan puanlama anahtarı ile değerlendirilir. Öğrencilerin ürün çıktıları için ürün dosyası oluşturulur.

BÖLÜM 6

Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar: Dersin süresi dikkatle ayarlanacaktır. Gerekli görülen yerde ders akışında ihtiyaç olan uygulamalar yapılacaktır. Öğrencilerin bütününün derse katılımı için çaba gösterilecektir.

Güvenlik önlemleri: Sınıf ortamında gerekli olan tüm güvenlik önlemleri alınacaktır.

6.4. Örnek İşleyiş 4

BÖLÜM 1

Tema: DKAB.4.4.Ahlaki Değerlerimiz

İçerik Çerçevesi: Sabır

Önerilen Süre: 2 Ders Saati

Ünite Açıklaması: Ünite içinde yer alan adalet, sabır ve yardımseverlik değerleri ele alınmakta ve bu değerlerin öğrencilerin davranışlarında görünür olması incelenmektedir. Adaletli davranmanın sorgulanması, sabrın öneminin yapılandırılması ve yardımseverliğin insani ilişkilerdeki rolünün ve öneminin gözleme dayandırılarak tahmin edilmesi şeklinde amaçlar bulunmaktadır.

BÖLÜM 2

Kavramsal Beceriler: KB2.8. Sorgulama, KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme, KB2.13. Yapılandırma, KB2.14. Yorumlama

Eğilimler: E1.5. Kendine Güvenme, E3.8. Soru Sorma, E3.10. Eleştirel Bakma

Değerler: D.5.Duyarlılık, D.9.Merhamet, D.12.Sabır, D.15.Sevgi, D.16.Sorumluluk, D.20.Yardımseverlik

Anahtar Kavramlar: Sabır, Hak, Merhamet ve Sorumluluk

Okuryazarlık Becerileri: OB2. Dijital Okuryazarlık

Disiplinler Arası İlişkiler: Hayat Bilgisi dersinde öğrenilen ahlak konuları ile ilişki kurulur.

BÖLÜM 3

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri: DKAB.4.4.2. Sabır değerinin önemini yapılandırabilme

a) İnsan ilişkilerini inceleyerek sabır değerinin önemini içeren nedensel ilişkileri ortaya koyar.

b) Sabır değerinin önemi hakkında ortaya koyduğu ilişkilerden hareketle uyumlu bir bakış açısı geliştirir.

Temel Kabuller: Ahlaki değerler ile ilgili öğrencilerin temel düzeyde bilgi sahibi oldukları varsayılmaktadır.

Ön Değerlendirme Süreci: "Ahlaki değerlerden hangileri hakkında bilginiz var?" sorusu öğrencilere sorularak onların bu konudaki ön bilgileri tespit edilir.

Köprü Kurma: Gündelik yaşam ve ahlaki değerlerin insan ilişkilerindeki etkisi arasında ilişki kurulur.

Yöntem ve Teknik: Örnek olay yöntemi, Soru-Cevap tekniği, Anlatım, Problem Çözme

Araç-Gereçler: Kelile ve Dimne kitabı veya kitaptaki Zahit ile Gelinciğin Masalı'nın örnek olay metninin fotokopisi, Ders kitabı, Etkileşimli tahta.

BÖLÜM 4

Öğrenme-Öğretme Yaşantıları: Kelile ve Dimne kitabının ve Zahit ile Gelincik masalının temsili görseli etkileşimli tahtadan yansıtılır. Geçen hafta dağıtılan ve çalışılması istenilen örnek olay metni gönüllü birkaç öğrenci tarafından anlatılır. Sonra öğrencilere, Zahid'in hatasının ne olduğu sorulur. Verilen cevaplardan sonra "Siz olsaydınız gelinciği o halde görünce ne tepki verirdiniz ya da ne yapardınız?" sorusu sorulur. Verilen cevaplardan; acele ile araştırmadan iş yapmanın ya da karar vermenin kişiyi yanlış sonuçlara götüreceği mesajı verilir. Masaldan çıkarılan dersler tahtaya yazılır. Öğrencinin bu masaldan ne öğrendiği sorusunun cevapları ile masal özetlenir.

Masaldan çıkan acele etmeme kavramının bizi sabır değerine taşıdığı vurgulanır. Sabır kelimesi tahtanın ortasına büyük harflerle yazılır. Sabrın duygu, düşünce ve davranışları kontrolünü sağlayabilmek anlamına geldiği tanımlaması yapılır. Tahtanın ortasındaki sabır kavramından oklar çıkartılarak sabırlı insanların özelliklerinin neler olduğu tartışılır ve öğretmen rehberliğinde doğru cevaplar öğrenciler tarafından yazılır. İnanan insanların sabırlı olması gerektiği vurgulanır. Günlük hayattan sabır örnekleri verilerek öğrencilerin kendilerine eleştirel bakmaları sağlanır. Sabırlı olmanın önemi ile ilgili neden sonuç ilişki çıkarılır. Aile ve toplum hayatında sabırlı olmanın günlük hayattaki etkisine değinilir. Yaşanılan zorluklarda sabırlı olmanın pozitif etkisi vurgulanır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sabırlı davranışlarına örnekler verilir. Dersin geneli ile ilgili kısa soru cevaplarla ders özetlenir.

Zenginleştirme: Kuran'da geçen kıssalardan, sabırla en çok ilgili olanının araştırılıp bulunması ve sınıfta anlatılması istenebilir.

Destekleme: Kelile ve Dimne kitabında sabır değerine örnek olacak başka bir masal sunulabilir.

BÖLÜM 5

Ölçme Değerlendirme: Ölçme değerlendirme sürecinde açık uçlu soru, kısa cevaplı soru, öz değerlendirme formu ve çalışma yaprağı kullanılabilir.

- Sabır nedir?
- Sabırlı insanın özellikleri nelerdir?
- Yaşadığımız zor durumlarda ne yapmalıyız?
- Sabretmenin önemi nedir?

- Sabretme ile ilgili bir ayet, bir hadis bulalım.
- Sabırla ilgili bir peygamber kıssası bulalım.

Performans Görevi: Sabırlı bir insanın nasıl olması gerektiği konusu ile ilgili hikâye tamamlama çalışması yapılabilir. Performans görevleri, ölçütleri olan puanlama anahtarı ile değerlendirilir. Öğrencilerin ürün çıktıları için ürün dosyası oluşturulur.

BÖLÜM 6

Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar: Dersin süresi dikkatle ayarlanacaktır. Gerekli görülen yerde ders akışında ihtiyaç olan uygulamalar yapılacaktır. Öğrencilerin bütününün derse katılımı için çaba gösterilecektir.

Güvenlik önlemleri: Sınıf ortamında gerekli olan tüm güvenlik önlemleri alınacaktır.

6.5. Örnek İşleyiş 5

BÖLÜM 1

Tema: DKAB.4.5.Haklar ve Sorumluluklar

İçerik Çerçevesi: Kişisel Haklar ve Haklara Saygı, Mahremiyet, İnsanlara Karşı Sorumluluklarım, Adalet

Önerilen Süre: 2 Ders Saati

Ünite Açıklaması: Bu ünite içerisinde hak ve sorumlulukla ilgili konular mevcuttur. Toplumdaki her bireyin temel hak ve özgürlüklere sahip olduğu, kişisel hakların sentezlenerek bu haklara saygı duyulması gerektiği, mahremiyetin korunması ve sorgulanmasını içeren bir farkındalığın oluşturulması amaçları güdülmektedir. Bununla birlikte Allah'a (cc) karşı olan sorumlulukların iman ve ibadet açısından çözümlenmesi ve başka insanlara karşı olan sorumlulukların özetlenmesi hedefleri bulunmaktadır.

BÖLÜM 2

Kavramsal Beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.4. Çözümleme, KB2.8. Sorgulama, KB2.11. Gözleme Dayalı Tahmin Etme, KB2.13. Yapılandırma, KB2.14. Yorumlama, KB2.20. Sentezleme

Eğilimler: E1.5. Kendine Güvenme, E3.8. Soru Sorma, E3.10. Eleştirel Bakma

Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri: SDB1.2. Kendini Düzenleme (Öz düzenleme)

Değerler: D.1.Adalet, D.4.Dostluk, D.5.Duyarlılık, D.8.Mahremiyet, D.9.Merhamet, D.10.Mütevazılık, D.14.Saygı, D.16.Sorumluluk, D.20.Yardımseverlik

Anahtar Kavramlar: Hak, Mahremiyet, Sorumluluk, Adalet, Ahlak, Merhamet, Yardımseverlik

Okuryazarlık Becerileri: OB2. Dijital Okuryazarlık

Disiplinler Arası İlişkiler: Hayat Bilgisi dersinde öğrenilen ahlak konuları ile ilişki kurulur.

BÖLÜM 3

Öğrenme Çıktıları ve Süreç Bileşenleri: DKAB.4.5.1. Kişisel hakları sentezleyebilme

a) Kişisel hakları açıklar.

b) Kişisel haklar arasında ilişki kurar.

c) Kişisel hakları birleştirerek özgün bir bütün oluşturur.

DKAB.4.5.2. Mahremiyet hakkını sorgulayabilme

a)Mahremiyet kavramını tanımlar.

b) Mahremiyet hakkında sorular sorar.

c) Mahremiyet hakkında bilgi toplar.

ç) Mahremiyet hakkında topladığı bilgilerin doğruluğunu öğretmen rehberliğinde değerlendirir.

d) Mahremiyet hakkında topladığı bilgiler üzerinden çıkarım yapar.

DKAB.4.5.4. İnsanlara karşı sorumluluklarını özetleyebilme

a)İnsanlara karşı sorumluluklarını çözümler.

b) İnsanlara karşı sorumluluklarını sınıflandırır.

c) İnsanlara karşı sorumluluklarını yorumlar.

DKAB.4.4.1.Adaletli davranmayı sorgulayabilme

a) Adaleti kendi ifadeleri ile tanımlar.

b) Adaletle ilgili sorular sorar.

Temel Kabuller: Hak, sorumluluk ve ahlaki değerler ile ilgili öğrencilerin temel düzeyde bilgi sahibi oldukları varsayılmaktadır.

Ön Değerlendirme Süreci: "Hak ve sorumluluklar konusunda bilginiz var mı?" sorusu öğrencilere sorularak onların bu konudaki ön bilgileri tespit edilir.

Köprü Kurma: Gündelik yaşamda öğrencilerin sahip oldukları hak ve sorumluluklar konusundaki bilgileri üzerinden Hayat Bilgisi dersi ile ilişki kurulur.

Yöntem ve Teknik: Örnek olay yöntemi, Soru-Cevap tekniği, Anlatım, Problem Çözme, Drama yapma

Araç-Gereçler: Kelile ve Dimne Kitabı veya bu kitapta anlatılan Tarlakuşu ve Filin Masalı'nın örnek olay metninin fotokopisi, Ders kitabı, Etkileşimli tahta.

BÖLÜM 4

Öğrenme-Öğretme Yaşantıları

Kelile ve Dimne kitabındaki Tarlakuşu ve Filin Masalı'nı temsil eden bir görsel etkileşimli tahtaya yansıtılır. Görsel incelenerek fil ile kuş arasında nasıl bir ilişki olabileceği ve karakterlerin özellikleri hakkında öğrencilerin tahminde bulunmaları istenir. Cevaplardan sonra masal anlatılır. Öğrencilerin paylaşmak istedikleri hisleri dinlenir. Sonrasında ise aşağıdaki sorular sorulur:

- Filin, kuşun yuvasını çiğnemesi ile mahremiyet arasındaki ilişki nedir?
- Filin, kuşu küçük görmesi hangi kavramlarla ilgilidir?
- Siz, kuşun yerinde olsanız ne yapardınız?
- Küçük bir kuş, fil ile mücadele edebilir mi?
- Kuşların birlik olmasının ve yardımlaşmasının önemi nedir?
- Kuşlar, aklını kullanmasaydı ne olurdu?

Verilen cevaplar üzerinden mahremiyet, hak, sorumluluk ve adalet kavramları ile bağlantı kurulur. Masaldan çıkarılan dersler tahtaya yazılır.

Hak kavramı açıklanarak kişisel haklar hakkında bilgi verilir. İslam dininin haklar konusuna önem verdiğine değinilir. Öğrencilerin kendilerinin ve başkalarının kişisel haklara sahip olduklarını fark etmeleri ve böylelikle insanlara karşı daha saygılı, nazik, sabırlı ve anlayışlı olmaları gerektikleri vurgulanır. Masalda kuşların haklarını savunması detayına girilir. Hak konusundan sonra mahremiyet kavramına geçilir. Bu hakkın temel haklardan biri olduğu ve herkesin saygı göstermesi gerektiği ve sınırları belirtilir. Masalla bağlantı kurularak filin kuşun mahremiyetini çiğnediği sonucu tekrar edilir. Gündelik hayatımızda da kişisel alanlarımızın korunması gerektiği söylenir. Özel eşyaların korunması, başkalarını rahatsız edecek davranışların yapılmaması ve özel hayatımızın gizliliği ile ilgili konulara değinilir. İslam inancında mahremiyete saygı duyulmasının önemi vurgulanır. Sonrasında haklardan sorumluluklara geçiş yapılır. Öğrencilere hangi sorumluluklara sahip oldukları sorulur. Verilen cevaplardan yola çıkarak kişinin kendisine, ailesine, çevresine ve Allah'a (cc) karşı sorumlulukları olduğu sonuçlarına ulaşılır. Sonrasında etkileşimli tahtadan sorumluluklarla ilgili görseller gösterilir.

Bu sorumlulukların hayatımızdaki etkileri yorumlanır. İnsanlara karşı merhametli, duyarlı, saygılı, anlayışlı davranmamız gerektiğine değinilir. Mahremiyet, hak ve sorumlulukların adalet değeri ile bağlantısı kurulur. Derste öğrenilenler, öğrencilerin kısa sorulara cevap vermeleriyle özetlenir.

Zenginleştirme: Sosyal medyanın kullanılması ve mahremiyet arasındaki ilişki hakkında sınıfta bir tartışma ortamı oluşturulabilir.

Destekleme: Kelile ve Dimne kitabında mahremiyet, hak ve sorumluluklar konularına örnek olacak başka bir masal sunulabilir. Bilgi kartları hazırlanarak oyun aracılığıyla pekiştirme yapılabilir.

BÖLÜM 5

Ölçme Değerlendirme: Ölçme değerlendirme sürecinde açık uçlu soru, kısa cevaplı soru, kelime ilişkilendirme, kavram haritası, çalışma yaprağı ve öz değerlendirme formu kullanılabilir.

- Hak nedir?
- Günlük hayatımızdaki haklarımız nelerdir?
- Sorumluluk nedir?
- Kendimize, ailemize ve topluma karşı sorumluklarımız nelerdir?
- Mahremiyet nedir?
- Gizli kalması gereken konular nelerdir?
- Allah'a karşı sorumluluklarımızla ilgili bir ayet, bir hadis bulalım.
- Haklara saygı göstermek ile ilgili bir ayet, bir hadis bulalım.

Performans Görevi: Öğrenciler gruplara ayrılarak, mahremiyete saygıyı içeren, komşuların hakkına saygı göstermek konulu bir drama yapmaları istenir. Performans görevleri, ölçütleri olan puanlama anahtarı ile değerlendirilir. Öğrencilerin ürün çıktıları için ürün dosyası oluşturulur.

BÖLÜM 6

Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar: Dersi süresi dikkatle ayarlanacaktır. Gerekli görülen yerde ders akışında ihtiyaç olan uygulamalar yapılacaktır. Öğrencilerin bütününün derse katılımı için çaba gösterilecektir.

Güvenlik önlemleri: Sınıf ortamında gerekli olan tüm güvenlik önlemleri alınacaktır.

SONUÇ

Kelile ve Dimne'deki masalların 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılabileceğini ispatlamak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bu amaç için önce Kelile ve Dimne eseri incelenerek eserin tanıtımı yapılmış, yazın dünyasındaki varlığı ortaya koyulmuş ve esere atfedilen değer ortaya çıkartılmıştır. Sonrasında eserin tercüme süreci ele alınmış ve bugün ülkemizdeki varyantının, İslami unsurlarla bezeli olduğu bulunmuştur. Eser içindeki masallar incelendiğinde en çok aklı doğru kullanmaya, sorumluluk almaya, adaleti sağlamaya, merhametli davranmaya, emek vermeye, sevgi göstermeye, mütevazı olmaya, dostluğa, mahremiyeti korumaya, sabretmeye ve yardımseverliğe vurgu yapıldığı görülmüştür. Bu da eserin, dinimizin temel değerleriyle örtüştüğü için çalışmamızda kullanılabilir olduğunu desteklemiştir.

Kelile ve Dimne kitabı ve üzerine yapılan akademik çalışmalar araştırılmış ve eserin kişinin kendini gerçekleştirmesine, varoluş amacını bulmasına, ailesi ve çevresi ile iyi ilişkiler kurmasına olumlu etki eden bir kitap olduğu kararına varılmıştır. Hükümdara öğüt vermek amacıyla yazılan bu kitap, hükümdar özelinden çıkartılmış; her insanın kendi nefsinin hükümdarı olduğu varsayılarak, eserin tüm insanlara hitap ettiği tespit edilmiştir.

Eseri daha iyi anlamak için, eserin yazarı konusuna yer verilmiştir. Eserin aslı olan Pançatantra'nın yazarının Vishnusarman adında bir bilgin olduğuna ve dünyaya yayılan varyantların aslının bu kişi tarafından yazıldığına ulaşılmıştır. Kelile ve Dimne'nin yazarı ise Debşelim zamanında yaşaysan Brahman bir filozof olan Beydeba olarak belirtilmiştir. Hakkında çok fazla bilgi olmayan yazar hakkında kitaptaki anlatılan olaylar temel alınarak bazı özellikleri ortaya çıkarılmıştır. Buna göre Beydeba; hayvanları konuşturup istediğini söyleme özgürlüğünde olacağını bilecek kadar zeki; hapsedilip öldürülebileceğini bildiği halde, toplum menfaatlerini kendi nefsinin üstünde tutacak kadar cesur, kararlı ve sorumluluk sahibi bir insandır. Ayrıca günlerce inzivada kalıp kitabını yazacak kadar çalışkan; edebi ve ahlakı farklı yollarla anlatacak kadar hikmet sahibi bir insan profili çizmektedir. Kitabı yazmasının karşılığında ücret istememesi ve sadece kitabın korunmasını istemesi de ilme verdiği değerin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Eserdeki anlatım şekilleri incelenmiş ve yazarın anlatısında kullandığı zıtlıkların, açıklayıcı ve tekrar edici anlatım yollarının, farklı sözlerle pekiştirilen mesajların, mizahi unsurların, atasözü niteliğindeki veciz cümlelerin ve karakterlere yüklenen metaforik anlamların, anlatımı kuvvetlendirdiği ve sıradanlıktan kurtardığı belirlenmiştir.

Kelile ve Dimne içeriği dolayısıyla masal, siyasetname, hümâyûnnâme ve ahlak kitabı gibi pek çok türde ele alınmış fakat çalışmamızın konusu çocuklar olduğu için eser tarafımızdan masal türünde değerlendirilmiştir. Kelile ve Dimne masallarının yerini ve önemini tespit etmek için masal ve masal türleri ele alınmış ve eserin hayvan masallarına örnek teşkil edecek nitelikte bir kitap olduğuna ulaşılmıştır.

Kelile ve Dimne'yi bir masal kitabı olarak ele aldığımız için, masalın çocuk gelişimi ve eğitimindeki yeri incelenmiş ve bu süreçte kullanılabilecek bir araç olduğu görülmüştür. Buna göre masalın çocukların hem bilişsel, duyuşsal, davranışsal, sosyal, psikolojik, dil ve kavram gelişimlerinde olumlu etkisi olduğuna hem de eğitimlerini kalıcı, zevkli ve kolaylaştırıcı kıldığına ulaşılmıştır.

Çalışmamız, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi üzerinde olduğu için masalın din eğitimindeki yeri incelenmiştir. Bu sebeple önce din ve din eğitimi kavramları ele alınmış ve masalın din eğitiminde kullanılmasının dini ve ahlaki kuralların öğrenilmesinde ve benimsenmesinde olumlu bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Kelile ve Dimne, değerler ve ahlaki unsurlar açısından ele alındığı için ahlak ve değer kavramları araştırılmıştır. Kişinin hayatında değerlerin ve ahlakın yönlendirici ve yapılandırıcı bir etkisi olduğu; bu sebeple doğru inşa edilmelerinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Değerler toplumlara göre değişkenlik gösterebildiği için, MEB tarafından belirlenen değerler incelemeye konu edilmiştir. Konu edilen değerlerin eğitimi ve bu eğitimin yaklaşımları ele alınmıştır. Değerler eğitiminin ailede ve okulda olanları araştırılıp, önemine değinilmiş ve yapılabilecek olanlar belirtilmiştir. Bunlar arasında olan masalın, değer öğretiminde kullanılması konusu incelenmiştir. Ahlaki ve dini değerlerin aşılanmasında, benimsetilmesinde ve öğretilmesinde; tutum, inanç, düşünce ve davranışları etkileme özelliği olan masalın kullanılmasının olumlu etki oluşturacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmamızda, Kelile ve Dimne'deki masalların örnek olay yöntemiyle kullanılması ele alındığı için bu yöntemin kavramsal çerçevesi çizilmiş ve bu yöntemin amacı, önemi, çeşitleri, avantajları ve dezavantajları incelenmiştir. Yöntem, planlama ve uygulama sürecine dikkat edilerek yürütüldüğünde; bilgi kazandırma, beceri geliştirme, tutum ve farkındalık oluşturma kazanımları oluşturmaktadır. Araştırma, soruşturma, tahlil etme, değerlendirme ve hüküm verme gibi zihinsel faaliyetleri geliştirdiği ve öğrenmeyi öğrettiği için tercih edilen bir yöntem olarak belirtilmiştir. Sonrasında değer öğretim sürecinde örnek olay kullanmanın önemine değinilmiş ve yöntemin ahlaki sorunların tecrübe edilip çözüm yolları geliştirilerek direnç kazanılmasında ve öğrenmelerin derinlemesine inceleme ve değerlendirme ile daha anlamlı kılınmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Masalın örnek olay yönteminde kullanılması ile de özellikle soyut kavramların somutlaştırılması, içeriğin daha iyi

anlaşılması, değerlerin özümsenip pratiğe dönüştürülmesi ve eğitim sürecinin daha zevkli hale gelmesi üzerinde önemli rolü olduğu görülmüştür.

Kelile ve Dimne masallarının örnek olay yöntemiyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde kullanılması araştırmamıza konu olduğu için dersteki işleyişe geçmeden önce yeni öğretim programı incelenmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli adıyla duyurulan yeni öğretim programının; temel yaklaşımları, öğrenci profili, erdem-değer-eylem çerçevesi, beceriler çerçevesi ve bütüncül eğitim yaklaşımı ele alınmıştır. Buna göre milli bir kimlik kazandırma ve milli bir bilinç oluşturma hedefi dikkat çekici bulunmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek içinde ahlaklı, erdemli ve bilge nesiller yetiştirilip herkesin kendi milleti ve insanlık için doğru, yararlı ve güzel olanı yapma ülküsü taşıması beklendiği görülmüştür. Sonrasında yeni öğretim programına göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı ele alınmış; vizyonu, amaçları, alan becerileri ve dikkat edilecek hususlar incelenmiş ve buna göre Kelile ve Dimne'yi hangi çerçevede ele alacağımız ortaya çıkarılmıştır. Öncelikle 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin öğrenme çıktıları, öğretim programının değerleri ve anahtar kavramları tespit edilmiştir. Sonra programdaki sarmal düzeni görmek için erdem-değer-eylem çerçevesinde belirlenen 20 değerin, 4-8. sınıf düzeylerinde dağılımı tablo halinde gösterilmiş ve 13 değerin 4. sınıf düzeyinde verildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte konumuz 4. sınıf özelinde olduğu için değerlerin, 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersindeki ünitelere göre dağılımı tablo halinde verilmiştir. Böylece Kelile ve Dimne'yi inceleme ölçütleri ortaya çıkarılmıştır.

Kelile ve Dimne içerinde tespit ettiğimiz 60 masal vardır. Uzman görüşü alınarak bu masallardan 30 tanesinin 4. sınıf seviyesine uygun olduğu görülmüştür. Bu masallar ile belirlenen değerlerin ilişkilendirilmesi yapılmış ve değerlerin masallara dağılımı, tablo halinde verilmiştir. Buna göre en çok sorumluluk, duyarlılık, mahremiyet, dostluk, adalet, çalışkanlık, saygı, yardımlaşma, merhamet, mütevazılık ve dürüstlük kavramları öne çıkmıştır. Temizlik kavramı ile de hiçbir ilişki kurulmamıştır.

Kelile ve Dimne masallarından 4. sınıf seviyesine uygun olarak belirlenen 30 masal; değinilen konular ve verilen mesajlar üzerinden ele alınarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programındaki değerler, anahtar kavramlar ve 4. sınıf için hedeflenen öğrenme çıktılarından var olanları açısından incelenmiştir. İnceleme sonrası bu masalların; programda verilen değerler, anahtar kavramlar ve öğrenme çıktılarının kazandırılmasında kaynak veya araç olarak kullanılabileceği ortaya çıkarılmıştır. Araştırmayı somutlaştırmak için Kelile ve Dimne'den 5 masal seçilmiş ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre yenilenen 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programına göre; bu masalların örnek olay yöntemiyle kullanıldığı, 5 günlük planın örnek işlenişi sunulmuştur. Yapılan bu çalışmalar, Kelile ve Dimne masallarının 4. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde örnek olay yöntemiyle kullanılabileceği sonucuna ulaştırmıştır.

ÖNERİLER

Araştırma gözlemlerinden ve çıkarılan bulgulardan, tespit edilen öneriler bulunmaktır. Bunlar:

- 4. sınıf özelinde yapılan bu çalışma, 5-8. sınıflar için de yapılabilir.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi açısından yapılan çalışma; eserdeki mesajlar, alegorik ifadeler, atasözü niteliğindeki veciz ifadeler ve içerdiği ahlaki unsurlar sebebiyle diğer dersler tarafından da yapılabilir. Özellikle veciz ifadelerin Türkçe ve alegorik ifadelerin Felsefe ve Din Bilimleri açısından incelenmesi tavsiye edilmektedir.
- Kelile ve Dimne masallarının örnek olay yöntemiyle kullanılması, diğer dersler açısından da incelenip, farklı yöntemlerle kullanılabilirliği ele alınabilir.
- Kelile ve Dimne'nin, değerler açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu görüldüğü için eser değerler eğitimi alanında kullanılabilir.
- Kelile ve Dimne masallarının her seviye için yapılmış derlemeleri mevcuttur. Eser kaynak veya araç olarak seçilmeye karar verildiğinde, öğrencilerin seviyesine uygun olanı tercih edilmeli ve öğrencilere seçilen versiyon tavsiye edilmelidir.
- Kelile ve Dimne masallarından 30 tanesi uzman görüşü alınarak 4. sınıf seviyesine uygun bulunup çalışmamızda kullanılmıştır. Bu konuda araştırma yapacak olanların; masalları, çalışacakları alana ve öğrenci seviyesine göre seçmeleri gereklidir.
- Öğretmen, masalı çocukların seviyesine uygun hale getirerek anlatmalıdır. Masal dilinde ve içeriğinde sınıf seviyesine uygun güncellemeler yapılmalıdır.
- Kelile ve Dimne, iç içe geçmiş masallardan oluşmaktır. Derste kullanım için seçilen masal, içindeki kısa ve birbirini pekiştiren iç masallar ile birlikte kullanılabilir. Fakat bunun dışındaki masallar hem zamanın doğru kullanılması hem de masalın iyi bir şekilde anlaşılması için ayrı ayrı ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Abanoz, S., Üzümcü, M. (2024), "Program Tasarımı Yaklaşımları Bağlamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı", *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi*, 12: 795-826. doi: 10.56720/mevzu.1495250

Akalın, C. (2021), Bir Siyasetname ve Nasihatname Örneği Olarak Kelile ve Dimne, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Akbaş, O. (2008), "Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6/16: 9-27.

Aktan, O. (2014), "100 Temel Eserlerde Yer Alan Değerlerle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programındaki Değerlerin Uyumu", *Asya Öğretim Dergisi*, 21/1: 64-76.

Alanka, D. (2024), "Nitel Bir Araştırma Yöntemi Olarak İçerik Analizi: Teorik Bir Çerçeve", *Kronotop İletişim Dergisi*, 1/1: 62-82.

Altıntaş, M. E. (2018), "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değer Öğretiminde Kullandıkları Yöntemler -Nitel bir Araştırma-", Milli Eğitim, 217: 131-165.

Alptekin, A. B. (2005), *Hayvan Masalları* (2.Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Anılan, H., Bal, Ö. (2019), "Hayat Bilgisi Dersi Değer Eğitiminde Örnek Olay Yönteminin Kullanılması: Bir Eylem Araştırması", Milli Eğitim, 48/1: 177-202.

Arslan, G., Batur, Z. (2023), "Eleştirel Düşünme Etkinlikleri ile Değerler Eğitimi", *Educatıone*, 2/1: 102-137.

Arslankara, E., Arslankara V. B. (2024), "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Felsefi Temelleri Ontolojik Epistemolojik ve Aksiyolojik Bakış Açılarından Bir Değerlendirme", *İstanbul Eğitim Dergisi,* 1/1: 121-145. doi: 10.71270/İstanbulegitim.istj.1557889

Aslan, F., Osmanoğlu, C. (2022), "2010 ve 2018 Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Değerler Eğitimi Yaklaşımları Açısından İncelenmesi", *Erciyes Akademi*, 36/3: 1085-1111. doi: 10.48070/erciyesakademi.1132288

Atasoy, B., Somyürek, S., Şahin, S.(2010), "Öğretmen Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 9/2: 253-277.

Aydın, İ., Öksüz, A. (2021), "Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 25: 579-619.* doi: 10.29000/rumelide.1036589

Aydın, M. Z. (2003), *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Aygün, B., Öznacar, B., Ulak, H. (2022), "2023 Eğitim Vizyonu Belgesi'nde Değerler Eğitimi Tasarımı: Mutlu Çocuklar Güçlü Türkiye", *Ijossar Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi,* 6/11: 1-15.

Aytaş, G. (2006), "Edebi Türlerden Yararlanma", *Milli Eğitim Dergisi,* 34/169.

Azak, H. (1991), İbnü'l-Mukaffa'nın Kelile ve Dimne'si ile La Fontaine'in Fabllarının Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bakan, S. (2006), Kelile ve Dimne'de Yer Alan Masalların Dini ve Ahlaki Eğitime Katkıları, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bal, Ö. (2019), Hayat Bilgisi Dersi Değer Eğitiminde Örnek Olay Yöntemi: Bir Eylem Araştırması, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Balcı, F. İ. (2019), Örnek Olay Yönteminin Okuduğunu Anlama Becerisine ve Türkçe Dersine Yönelik Tutuma Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Baltacı, A. (2019), "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 5/2: 368-388. doi: 10.31592/aeusbed.598299

Bayraklı, B. (2009), *İslâm'da Eğitim* (8.Baskı) İstanbul: Bayraklı Yayınları.

Berköz, M., Orak, K.Y. (2013), "Kelile ve Dimne Tercümeleri ve Kitlelerin Eğitimindeki Rolü", Türkiyat Mecmuası, 23: 207-232.

Beydebâ, (1975), *Kelile ve Dimne,* (Çev. Ö. R. Doğrul), İstanbul: Toker Yayınları.

Beydebâ, (1972), *Kelile ve Dimne,* (Çev. S. Alpay), İstanbul: Bedir Yayınevi.

Beydebâ, (1960), *Kelile ve Dimne* (2. Baskı), (Çev. Ö. R. Doğrul), Ankara: Maarif Basımevi.

Beydebâ, (1990), *Kelile ve Dimne Tercüme ve Metin* , (Çev. H. Karaman, B. Topaloğlu), İstanbul: Nesil Yayınları.

Beydebâ (2011), *Kelile ve Dimne* (4.Baskı), (Haz. A. Kalyon), Ankara: Akçağ Yayınları.

Bilmen, Ö. N. (1990), *Büyük İslam İlmihali Lügat İlaveli*, İstanbul: Bilmen Yayınevi.

Boratav, P. N. (2000), *Halk Edebiyatı Dersleri,* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Bülbül, T. (2009), Hümayun-nâme (İnceleme-Tenkitli Metin), Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cebeci, A. (2005), İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Ahlaki Değerlerin Eğitimi ve Öğretimi, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cihan, A. K. (2016), "Kınalızade'de Mutlak Hikmetin Erdem Olan Hikmetten Farkı", *Temaşa,* 5: 3-14.

Coşkun, S. (2023), Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Olay Yönteminin Kullanımının Öğrencilerin Empati Becerilerinin ve Derse Yönelik Tutumlarının Gelişimine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Çağdaş, K. (1962), *Pançatantra Masalları,* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Çağırıcı, M. (1989), "Ahlâk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi",* 2: 1-9.

Çalışkan, A., Yıldırım, Y. (2024), "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin 21. Yüzyıl İnsan Profili Açısından Değerlendirilmesi", *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi,* 13/26: 205-221. doi: 10.55605/ejedus.1548121

Çamdibi, H. M. (2003), *Din Eğitiminde İnsan ve Hayat,* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Çelebi A. A. (2017), *Hümayun-nâme İnceleme-Metin,* (Haz. T. Bülbül), Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Çengelci, T., Hancı, B., Karaduman, H. (2013), "Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri", *Değerler Eğitimi Dergisi,* 11/25: 33-56.

Çetinkaya, F. Ç., Sönmez, M. (2019), "Masal Anlatımının ilkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Konuşma Prozodilerine Etkisi", *Yaratıcı Dırama Dergisi,* 14/2: 297-308. doi: 10.21612/yader.2019.017

Çınar, F. (2012), "Etkin Öğrenmenin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Uygulanması", İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17/1: 171-190.

Çifçi, T. (2015), "Örnek Olay Yönteminin Coğrafya Ders Kitaplarında Kullanımı", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Ekim: 186-200.

Çimen, F. (2022), "Kul Mesud ile Molla Muhammed Timur'un Kelile ve Dimne'lerinin Hayvan Adları Bakımından Karşılaştırılması", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8: 856-863.

Çirak, Z. (2021), Örnek Olay Yönteminin 4. Sınıf Öğrencilerinin Yardımseverlik Değerine Yönelik Tutumları Üzerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Rize, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü.

Değerler Eğitimi Merkezi, (2024, 9 Mayıs), "Değerlendirme: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli". https://dem.org.tr/arastirma/degerlendirme/2004/05/degerlendirme-turkiye-yuzyili-maarif-modeli adresinden alındı.

Dewey, J. (2023), *Eğitimin Ahlak İlkeleri*, Ankara: Kırmızı Ada Yayınları.

Diyanet İşleri Başkanlığı (2006), *İlmihal II İslam ve Toplum,* DİB: Ankara.

Dokumacı, N. (2021), "Metinlerarasılık Bağlamında Mevlânâ'nın Mesnevi'si ile Beydebâ'nın Kelile ve Dimne'si", *Mecmua Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* 6/11: 135-151.

Durdukoca, Ş. F. (2017), "Özel Eğitim Dersinde Örnek Olay İnceleme Yönteminin Öğrenenlerin Üst Bilişsel Farkındalıklarına Derse Yönelik Tutumlarına ve Görüşlerine Etkisi: Bir Karma Yöntem Araştırması", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25/4: 1267-1284.

Düzenli, A. Yürük, T. (2021), "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programlarının Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21/2: 715-740.

Elçin, Ş. (1986), *Halk Edebiyatına Giriş* (2.Baskı), Ankara: Sevin Matbaası.

Ersoy, Y. (2009), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Sözel Malzeme Kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fromm, E. (1993), *Erdem ve Mutluluk*, (Çev. A. Yörükhan), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gazel, A. A., Karadem, R., Utkugün, C. (2023), "Kelile ve Dimne'nin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Bulunan Değerler Açısından İncelenmesi", *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi,* 6/3: 190-207.

Gedik, S. (2020), "Masalların Eğitimsel İşlevleri", *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi,* 3/1: 356-367.

Göçer, V., Kaya, F. (2023), "Değerler Eğitimi Bağlamında İlkokul Öğretim Programlarının İncelenmesi", *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14/5: 274-295. doi: 10.19160/e-ijer.1367295

Günay, U. (1975), *Elazığ Masalları (İnceleme) Doktora Tezi*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Güneş, H. (Ed.), (2021), *Halk Masalları* (3. Baskı), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Güngör, E. (1995), *Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk*, İstanbul: Ötülen Neşriyat.

Güzel, A. (2006), *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı* (3. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Hökelekli, H. (2006), *Gençlik Din ve Değerler Psikolojisi* (2.Baskı), İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

İbrahimoğlu, Z., Öztürk, C. (2013),"Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Olay Yöntemi Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarı Derse Karşı Tutum ve Eleştirel Düşünme Becerileri Üzerine Etkileri", *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26/2: 523-547.

İşnas, S. (2011), Masal Türünün Çocuktaki Kavram Gelişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma (Cahit Zarifoğlu Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İtil, A. (1964), " Pançatantra*", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi,* 22/1: 123-127.

Kabapınar, Y., Önder, A., Ütkür, N. (2019), "İlkokulda Örnek Olay Yönteminin Kullanımı Bir Öğretmen Eğitimi Süreci", *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8/2: 389-436. doi: 10.14686/buefad.451799

Kabapınar, Y., Topçubaşı, T. (2022), "Hayat Bilgisi Dersinde Kullanılan Gazete Haberleriyle Desteklenmiş Örnek Olay Yöntemi Öğrencilere Çoklu Bakış Açısı Kazandırır mı?: Bir Eylem Araştırması", *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13/2: 1171-1195.

Kalyon, A. (2004), "Kelile ve Dimne'nin Tercüme Serüveni", Divan İlmi Araştırmalar, 16: 227-237.

Kantarcıoğlu, S. (1991), *Eğitimde Masalın Yeri,* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Karadem, R. (2023), Kelile ve Dimne'nin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karadeniz, Y. (2022), "İslam Düşünce Tarihinde Yönetim Anlayışı İbnü'l-Mukaffa Örneği", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 8/3: 1-11. doi: 10.25272/icps.1113388

Kağıtçıbaşı, Ç., Kuşdil, M. E. (2000), "Türk Öğretmenlerin Değer Yönelimleri ve Schwarts Değer Kuramı", *Türk Psikoloji Dergisi,* 15/45: 59-76.

Karaismailoğlu, A. (2002), "Kelile ve Dimne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* 25: 210-212.

Karaman, M. (2018), "Yücel Feyzioğlu İle Masal ve Değerler Üzerine Bir Söyleşi", *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi,* 2/1: 33-39.

Kasapoğlu, H. (2013), "Okulda Değerler Eğitimi ve Hikâyeler", *Milli Eğitim,* 198: 97-109.

Karataş, T. (2004), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (2.Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Katılmış, A. (2024), "Sosyal Bilgiler Dersinde Örnek Olay Temelli Öğretimin Yaratıcı Düşünme Gelişimine Etkisi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 60: 281-315. doi: 10.9779/pauefd.1242720

Kaya, İ. (1992), *İslam Dini ve İlmihali* (2.Baskı), İstanbul: Madve Yayınları.

Kaya, M. (1996), "Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlak Eğitiminde Kullanılması", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 8/8: 135-156. doi: 10. 17120/omuifd.77982

Kaya, M., Uğurlı, Z. E. (2023), "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Uygulama Düzeyleri", *Amasya İlahiyat Dergisi,* 21: 179-209.

Kaymakcan, R., Meydan, H. (2016), *Ahlak Değerler ve Eğitimi* (2.Baskı), İstanbul: Dem Yayınları.

Kemiksiz, Ö. (2019), "Metin Merkezli Değerler Eğitimi Çalışmaları: Lisans Üstü Tezler Örneği", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7/18: 382-411.

Kıral, B. (2020), "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15: 170-189.

Korkmaz, Ö., Korkmaz, Ö. (2020), "Teknoloji Destekli Örnek Olay Yönteminin Etkililiği: Ortaokul Türkçe Dersine Dönük Deneysel Bir Çalışma", *Aysa Öğretim Dergisi*, 8/1: 32-46.

Köklü, N. (2019), "Örnek Olay Çalışma Metodları", *Ankara Unıvercıty Journal Of Faculty Of Educational Sciences (JFES),* 27/2: 771-779. doi: 10.1501/Egifak_0000000372

Kunos, İ. (1978), *Türk Halk Edebiyatı,* (Haz. T. Gülensoy), İstanbul: Kervan Kitapçılık.

Kut, G. (1997), "Hint Edebiyatından Türk Hikâyelerine", *Türklük Araştırmaları Dergisi,* 8: 357-377.

Kutluer, İ. (1998), "Hikmet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* 17: 503-511.

Kutluer, İ. (2000), "İbnü'l-Mukaffa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* 21: 134-137.

Levend, A. S. (1963), "Siyaset-nameler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,* 10: 167-194.

Levend, A. S. (1964), "Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,* 11: 89-115.

Mehmedoğlu, A. U. (2004), *Kişilik ve Din,* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Mehmedoğlu, Y. (2005), *Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Meydan, H. (2014), "Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme", *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1/1: 93-108.

Midhat, A. (1999), *Ahmet Midhat'ın Kelile ve Dimne Tercümesi: Hulasa-i Hümayunname,* (Haz. M. A. Çatıkkaş) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı, (1986), "*Tebliğler Dergisi",* 49/2219: 401-416.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2017, 29 Eylül), "18. Milli Eğitim Şurası-2010". https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf adresinden alındı.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2019, 10 Aralık), "19. Milli Eğitim Şurası-2014". https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf adresinden alındı.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2018), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Orta Okul 5,6,7 ve 8. Sınıflar),* MEB: Ankara

Milli Eğitim Bakanlığı, (2024), *İlkokul-Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli,* MEB: Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2025), *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni, MEB: Ankara*

Pakdemirli, M. N. (2011), "İlk Öğretim DKAB Derslerinde Hikâye Kullanımının Önemi: Eğitim Psikolojisi Açısından Bir Yaklaşım", *Değerler Eğitimi Dergisi,* 9/21: 99-129.

Pattabanoğlu, F. Z. (2019), "Kelile ve Dimne'deki Etik Unsurlar Bu Unsurların Ahlak eğitimi Bakımından Önemi", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27/6: 2767-2779. doi: 10.24106/kefdergi.3779

Pehlivanlar, E., Şahin, F. (2013), "Fen Bilgisi Dersi "Canlının İç Yapısına Yolculuk" Ünitesinde Örnek Olay Yönteminin Başarıya, Hatırlamaya ve Bilişüstü Becerilerin Gelişimine Etkisi", *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 25/25: 171-184.

Onarıcıoğlu, A. S. (2011), Manzum Hayvan Masallarının Anlama ve Hatırlama Becerilerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Önder, M. (2013), "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminin Temelleri Üzerine", *Dergi Abant*, 1/1: 24-40.

Özcan, T. (2013), "Art zamanlı bir Geçiş: Kelile ve Dimne'den Küçürek Öyküye", *Erdem Dergisi*, 65: 23-31.

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021), "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4/1: 227-250. doi: 10.33400/kuje.843306

Sakaoğlu, S. (2017), *Masal Araştırmaları* (7. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Serinsu, A. N. (2009), *Dini Terimler Sözlüğü,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tetik, H. (2018), "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 2010-2018 Öğretim Programı Ünite ve Kazanımları Üzerine Bir Değerlendirme", *Universal Journal Of Theology*, 3/1: 64-86.

Tezel, N. (1990), *Türk Masalları I,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Topchubaev, K., Yürük, T. (2022), "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının İncelenmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22/1: 415-436. doi: 10.30627/cuilah.1100948

Topçu, N. (1967), "İlkokullarda Ahlak Eğitimi", *İslam Medeniyeti,* 4: 24-26.

Toska, Z. (1989), Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tümer, G. (1992), "Brahmanizm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* 6: 329-333.

Türk Dil Kurumu, (2025, 31 Ağustos), "Değer". https://sozluk.gov.tr adresinden alındı.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, (1982), *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Resmi Gazete, 9 Kasım 1982, Sayı 17863 (Mükerrer).

Ungan, S. (2015), "Fabl Türünün Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Günümüzde Bu Türden Yararlanma Olanakları", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14.

Vishnusarman, (2020), *Pançatantra (5 Kitap),* (Çev. H. D. Can), İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Yaldız, H. T. (2006), Masalların Çocuk Eğitimi Açısında İncelenmesi (Sarayönü Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaman, E. (2016), *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar* (4.Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaman, B. (2023), Kelile ve Dimne Mantıku't-Tayr ve Mesnevi'deki Hayvan Hikâyelerinde Değerler Eğitimi, Doktora Tezi, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yavuz, M. H. (2002), *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri,* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yazar, T. (2019), Beydebâ'nın Kelile ve Dimne Adlı Eserinin Felsefi Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Çorum, Hitit Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü.

Yeşilyaprak, B. (Ed.), (2004), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* Ankara: Pegem Ağ Yayınları.

Yıldız, M. (2021), "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8) Öğretim Programındaki Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 19: 307-342. doi: 10.51553/bozifder.898308

Yıldız, Z. (2012), "Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi", *İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 17/1: 191-208.

Yücel, F. (2005), "Dil Edinimi ve Masal Dili", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 12: 105-115.